ПРАКТИЧЕСКО РЪКОВОДСТВО

Насоки за рисковете, застрашаващи живота и здравето на децата, и за осигуряване на тяхната безопасност на обществени места

Общи положения

Какво представляват Насоките?	**Те съдържат конкретни указания за действие и предотвратяване на риск за дете/деца при възникване на кризисни ситуации. Посочват адекватна реакция при възникване на ситуация, застрашаваща безопасността и сигурността на децата (към кого да се обърнат и др.). Документът представя и насоки за разясняване на децата на рисковите фактори, водещи до увреждане на здравето и нравственото развитие. Включено е и описание на правната рамка, в която са регламентирани условията и редът за специализирана закрила на деца на обществени места и административнонаказателните разпоредби при нарушение на определени нормативни задължения.**
Защо сега правим този документ с насоки?	**Анализът на ситуацията в страната през последните години и проследяването на определени тенденции в петгодишен период позволява да се очертаят проблемните зони и целевите групи, спрямо които е необходимо да се планират целенасочени превантивни дейности за предотвратяване на рисково поведение и опасна среда за децата. По данни на Националния статистически институт, структурата на смъртността по причини показва, че водещо място имат външните причини за заболеваемост и смъртност, болестите**

на дихателната система, новообразуванията и болестите на органите на кръвообращението. Статистическите данни[1] показват също така, че за 2022 г. и 2023 г. броят на децата, които са починали в следствие на злополуки и инциденти, се запазва. Това е свързано със създаване на допълнителни гаранции относно безопасността на средата на живот на децата.

По данни на Главна дирекция „Национална полиция“, броят на загиналите деца при пътнотранспортни произшествия през 2021 г. е 48 деца, през 2022 г. е 29 деца, толкова е и през 2023 г., а през 2024 г. е 13 деца, но броят на ранените деца е една постоянна величина, над 1100 деца всяка година. Нараства почти три пъти броят на ранените деца, които са водачи на индивидуални електрически превозни средства, каквито са тротинетките. Ако за 2023 г. броят на ранените деца е 32, то за една година техният брой е нараснал на 94 деца и едно загинало дете. В последните четири години над 75 деца ежегодно биват ранени при управление на велосипеди.

Линк към интерактивна карта на участъците с концентрация на пътнотранспортни произшествия (ПТП)[2]: https://www.sars.gov.bg/uchastatsi-s-kontsentratsia-na-patnotransportni-proizshestvia-ukptp/

Броят на загиналите деца при произшествия, на които са реагирали органите за пожарна безопасност и защита на населението, в периода 2020 – 2024 г. е 49, а пострадалите са 88 деца[3].

[1] Данни на Националния статистически институт
[2] Държавна агенция „Безопасност на движението по пътищата“
[3] Данни на Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“

Статистически данни за **пострадали и загинали деца по националната железопътна инфраструктура** (НЖИ) на България за периода 2021-2024 г. показват:

1.*Лица до 18 г., поразени от електрическа волтова дъга: общо 9 броя,* от които: **2 деца са убити на място**, а другите **7 деца са тежко ранени** и откарани в болница в тежко състояние;

2.*Лица до 18 г., пострадали от хвърлени камъни по влакове и жп возила:* 0 броя;

Има десетки случаи на хвърлени от деца под 18 г. камъни по влакове, но няма регистрирани случаи на намиращи се във влак деца, пострадали от хвърлени камъни.

3. *Лица под 18 г. „Нарушители“* *(намиращи се в обекти на НЖИ, в които такова присъствие е забранено, с изключение на „ползватели на жп прелез“)*: **0 деца.**

По данни на „Напоителни системи“ ЕАД местоположението на критична инфраструктура /канали, язовири/, когато са в близост до населени места и детски лагери, въпреки предприетите превантивни мерки и поставени предупредителни табели със забрана за влизане и къпане във водоемите – язовири, изравнители, напоителни и отводнителни канали и други хидромелиоративни и хидротехнически съоръжения, се случват инциденти с удавяния, особено когато децата се оставят без надзор от възрастен. Първоначалното зареждане на всички напоителни канали започва със стартирането на поливния сезон през април/май месец всяка година и продължава до края на месец октомври, като на места дълбочината на каналите стига до 2м., с голяма сила на водния поток.

Местоположението на критична инфраструктура /канали, язовири/ в близост до населени места и детски лагери е представена в приложение към настоящия документ.

Какъв е проблемът, на какви нужди отговоря?	**Статистическите данни показват, че много деца загиват при различни инциденти, които могат да бъдат предотвратени чрез повишаване на информираността на децата и на техните родители или лицата, които полагат грижи за тях, за критичните инфраструктури, които са с повишена опасност, за изискванията за безопасност на определени стоки и на услуги, както и за рисковете за здравето от употребата на вредни субстанции. Децата – поради своето развитие, неопитност и стремеж към подражание, често могат да попаднат в критична ситуация, водеща до летален изход или сериозни негативни последици за тяхното бъдещо развитие. Системната и целенасочена работа с децата и с техните родители би довела до ефективни резултати от усилията на всички институции.**
Защо е необходим?	**Документът съдържа конкретни насоки за обучение на децата за предотвратяване на риска и за необходимото/ адекватно поведение при децата при възникване на кризисни ситуации, чрез разясняване на рисковите фактори, водещи до увреждане на здравето и нравственото развитие. Документът показва какво трябва да бъде необходимо поведение при възникване на ситуации, застрашаващи безопасността и сигурността на децата. Това е един инструмент за запознаване на децата и родителите /законните представители/ или другите лица, които полагат грижи за детето, с условията и реда за специализирана закрила на деца на обществени места и за изискванията за придружаване на децата в изпълнение на чл. 5а, ал. 1 от Наредбата за специализирана закрила на деца на обществени места.** **Защитата на правата на децата е един от основните приоритети в Р България. Въпреки че съществуват редица**

	правни инструменти на международно, европейско и национално равнище, все още се наблюдават случаи на инциденти с деца в практиката, които могат да бъдат предотвратени, при обединяване на усилията на всички институции и подкрепа на професионалистите, които работят с деца, с конкретни насоки.
С какви ресурси разполагаме?	**В края на документа са посочени контактите на институциите, които имат конкретни ангажименти, свързани с гарантиране на безопасна среда на живот. Посочени са и препратки към определени документи, които могат да подпомогнат работата на професионалистите, работещи с деца, при разясняването на рисковите фактори за децата. Всеки ползвател на документа може сам да прецени по какъв начин на поднесе информацията на децата и техните родители.**
1. Целеви групи, към които са насочени Насоките и нейни ползватели	
1.1. Целеви групи:	а) Деца и ученици; б) Родители, настойници, попечители, други лица, полагащи грижи за детето по смисъла на Закона за закрила на детето, при които детето е настанено като мярка за закрила; в) Професионалисти, работещи с деца.

1.2. Ползватели (в полза на кого ще е този инструмент за работа):	а) учители на група; б) класни ръководители; в) учители по учебни предмети, чието съдържание включва теми, свързани с настоящите насоки; г) педагогически съветници; д) психолози; е) социални работници и други служители в социалните услуги за резидентна грижа.

Автор на насоките

Участници в разработването на документа	Настоящият документ е разработен от междуинституционална работна група, сформирана със заповед на председателя на Държавна агенция за закрила на детето, с участието на представители на: Министерство на образованието и науката, Министерство на здравеопазването, Главна дирекция „Национална полиция“/МВР, Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“/МВР, Министерство на околната среда и водите, Държавна агенция за метрологичен и технически надзор, Държавна агенция „Безопасност на движението по пътищата“, Държавна агенция за закрила на детето, Комисия за защита на потребителите, ДП „Национална компания железопътна инфраструктура“, „Холдинг БДЖ“ ЕАД, Български Червен кръст, „Национална електрическа компания“ ЕАД, „Напоителни системи“ ЕАД.

Използвани съкращения

БЧК	Български Червен кръст
ГДПБЗН	Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“
ДАЗД	Държавна агенция за закрила на детето
ДАБДП	Държавна агенция “Безопасност на движението по пътищата”
ЗДвП	Закон за движение по пътищата
ЗЗБ	Закон за защита при бедствия
ЗЗД	Закон за закрила на детето
ЗМВР	Закон за Министерството на вътрешните работи
ИЕПС	Индивидуални електрически превозни средства
МВР	Министерство на вътрешните работи
МПС	Моторно превозно средство
МС	Министерски съвет
ООН	Организация на обединените нации

ПАВ	Психоактивни вещества
ПМС	Постановление на Министерски съвет
ППС	Пътни превозни средства
ПСС	Планинска спасителна служба
ПТП	Пътнотранспортно произшествие
СОД	Системи за обезопасяване на деца

Таблично и графично представяне на причините за умирания сред децата и на пострадали деца при инциденти[4]

Причини за смъртта - МКБ 10 ревизия[5]	2019 г.			2020 г.			2021 г.			2022 г.			2023 г.		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо за страната	**600**	**333**	**267**	**525**	**297**	228	**594**	**315**	**279**	516	288	228	514	302	212
(A00-B99) Клас I Някои инфекциозни и паразитни болести	11	8	3	16	9	7	19	12	7	14	9	5	14	9	5
(C00-D48) Клас II Новообразувания	35	20	15	28	14	14	38	21	17	30	11	19	32	23	9
(D50-D89) Клас III Болести на кръвта, кръвотворните органи и отделни нарушения, включващи имунния механизъм	2	-	2	3	1	2	1	-	1	2	2	-	7	3	4
(E00-E90) Клас IV Болести на ендокринната система, разстройства на храненето и на обмяната на веществата	4	3	1	9	5	5	5	3	2	2	1	1	4	1	3
(G00-G99) Клас VI Болести на нервната система	32	17	15	22	13	9	36	17	19	33	13	20	29	18	11
(I00-I99) Клас IX Болести на органите на кръвообращението	53	27	26	47	26	21	63	35	28	41	21	20	36	15	21

[4] Статистически данни на Националния статистически институт

[5] Международна статистическа класификация на болестите и проблемите, свързани със здравето, 10 ревизия

(J00-J99) Клас X Болести на дихателната система	76	32	44	72	43	29	57	31	26	61	25	36	64	39	25
(K00-K93) Клас XI Болести на храносмилателната система	7	4	3	7	3	4	10	3	7	5	3	2	10	5	5
(M00-M99) Клас XIII Болести на костно-мускулната система и на съединителната тъкан	1	1	-	1	1	-	1	-	1						
(N00-N99) Клас XIV Болести на пикочо-половата система	2	1	1	1	1	-	3	3	-	2	-	2	5	4	1
(P00-P96) Клас XVI Някои състояния, възникващи през перинаталния период	155	95	60	137	76	61	134	73	61	125	76	49	127	65	62
(Q00-Q99) Клас XVII Вродени аномалии (пороци на развитието), деформации и хромозомни аберации	85	38	47	66	32	34	72	33	39	60	38	22	67	37	30
(R00-R99) Клас XVIII Симптоми, признаци и отклонения от нормата, открити при клинични и лабораторни изследвания, некласифицирани другаде	42	24	18	29	15	14	50	26	24	48	27	21	45	30	15
(U00-U85) Клас XXII Кодове за специални цели	-	-	-	7	5	2	14	3	11	11	8	3	2	-	2

в т.ч. COVID-19 (U07.1-U07.2)	-	-	-	7	5	2	14	3	11						
(V01-Y98) Клас XX Външни причини за заболеваемост и смъртност	95	63	32	80	54	26	91	55	36	82	54	28	72	53	19
Транспортни злополуки (V01-V99)	33	19	14	23	16	7	28	19	9	29	15	14	26	20	6
Пешеходец, пострадал при транспортна злополука (V01-V09)	5	2	3	2	2	-	4	3	1	5	2	3	2	1	1
Велосипедист, пострадал при транспортна злополука (V10-V19)	1	-	1	-	-	-	1	1	-	1	1	-	-	-	-
Мотоциклетист, пострадал при транспортна злополука (V20-V29)	2	2	-	2	2	-	3	3	-	-	-	-	2	2	-
Лице, намиращо се в моторно превозно средство на три колела, пострадало при транспортна злополука (V30-V39)	1	1	-	-	-	-	-	-	-						
Лице, намиращо се в лек автомобил и пострадало при транспортна злополука (V40-V49)	12	6	6	11	8	3	13	8	5	12	6	6	18	13	5
Злополуки, свързани с други наземни транспортни средства (V80-V89)	5	4	1	3	2	1	3	1	2						

										7	5	2	4	4	-
Злополуки при въздушен транспорт и при космически полети (V95-V97)	1	1	-	-	-	-	-	-	-						
Други и неуточнени транспортни злополуки (V98-V99)	6	3	3	5	2	3	4	3	1	4	1	3	-	-	-
Падания (W00-W19)	6	4	2	5	3	2	2	2	-	8	7	1	3	2	1
Въздействие на неживи механични сили (W20-W49)	-	-	-	3	2	1	2	1	1	-	-	-	2	2	-
Въздействие на живи механични сили (W50-W64)	1	-	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
Случайно удавяне и потъване във вода (W65-W74)	15	13	2	14	11	3	16	11	5	11	9	2	9	7	2
Други злополуки със заплаха за дишането (W75-W84)	13	9	4	6	4	2	10	5	5	9	6	3	9	4	5
Злополуки, предизвикани от въздействие на електрически ток, облъчване и екстремни стойности на температурата на околната среда или атмосферното налягане (W85-W99)	7	5	2	3	3	-	6	4	2	1	1	-	1	1	-
Въздействие на дим, огън и пламък (X00-X09)	3	2	1	4	1	3	2	1	1	3	1	2	4	4	-
Въздействие на природни сили (X30-X39)	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-

Случайно отравяне и въздействие на отровни вещества (X40-X49)	-	-	-	2	2	-	2	1	1	2	2	-	1	1	-
Случайно въздействие на други и неуточнени фактори (X58-X59)	1	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1	1	-
Умишлено самонараняване (X60-X84)	6	3	3	5	2	3	5	2	3	6	6	-	7	4	3
Нападение (X85-Y09)	1	1	-	5	3	2	6	3	3	4	1	3	1	-	1
Нараняване с неопределени намерения (Y10-Y34)	7	5	2	7	6	1	8	6	2	4	2	2	3	2	1
Последици от въздействието на външни причини за заболеваемост и смъртност (Y85-Y89)	2	1	1	2	-	2	3	-	3	4	3	1	4	4	-
Други външни причини за травми при злополуки (W00-X59)										35	27	8	31	23	8

Таблично представяне на информация за броя на загиналите и броя на ранените деца по възрастови групи, роля като участник в ПТП и по видове превозни средства, с които най-често се случват произшествия

Информация за брой загинали и брой ранени по възрастови групи и по роля на загиналия/ранен участник в ПТП[6]								
Възрастови групи	**Роля на участник в ПТП**							
	ВОДАЧ		**ПЕШЕХОДЕЦ**		**ПЪТНИК**		***общо за 2021 година***	
	2021 година							
	Загинали	**Ранени**	**Загинали**	**Ранени**	**Загинали**	**Ранени**	***Загинали***	***Ранени***
под 6 години	0	2	1	55	8	122	***9***	***179***
от 6 до 9 год.	0	20	2	57	5	79	***7***	***156***
от 10 до 14 год.	1	55	0	112	8	146	***9***	***313***
от 15 до 17 год.	8	60	0	63	15	197	***23***	***320***
Общо	***9***	***137***	***3***	***287***	***36***	***544***	***48***	***968***
2022 година							***общо за 2022 година***	
Възрастови групи	**Загинали**	**Ранени**	**Загинали**	**Ранени**	**Загинали**	**Ранени**	***Загинали***	***Ранени***
под 6 години	0	4	1	64	1	116	***2***	***184***
от 6 до 9 год.	0	27	0	74	2	113	***2***	***214***
от 10 до 14 год.	3	75	2	136	3	169	***8***	***380***
от 15 до 17 год.	1	71	3	64	13	235	***17***	***370***
Общо	***4***	***177***	***6***	***338***	***19***	***633***	***29***	***1 148***
2023 година							***общо за 2023 година***	
Възрастови групи	**Загинали**	**Ранени**	**Загинали**	**Ранени**	**Загинали**	**Ранени**	***Загинали***	***Ранени***
под 6 години	0	6	0	60	3	158	***3***	***224***
от 6 до 9 год.	0	24	1	78	1	150	***2***	***252***
от 10 до 14 год.	1	65	3	150	6	182	***10***	***397***
от 15 до 17 год.	1	69	0	97	13	287	***14***	***453***
Общо	***2***	***164***	***4***	***385***	***23***	***777***	***29***	***1 326***
2024 година							***общо за 2024 година***	
Възрастови групи	**Загинали**	**Ранени**	**Загинали**	**Ранени**	**Загинали**	**Ранени**	***Загинали***	***Ранени***
под 6 години	0	6	0	50	2	144	***2***	***200***
от 6 до 9 год.	0	18	0	57	3	122	***3***	***197***
от 10 до 14 год.	2	98	0	117	1	176	***3***	***391***
от 15 до 17 год.	3	113	0	87	2	269	***5***	***469***

[6] Данни на Главна дирекция „Национална полиция“

Общо	***5***	***235***	***0***	***311***	***8***	***711***	***13***	***1 257***

Брой загинали и ранени водачи по възрастови групи и вид превозно средство 2024[7]

Възрастови групи	**Лек автомобил**		**Мотопед**		**Мотоциклет над 125 к. см.**		**Велосипед**		ИЕПС	
	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени
под 6 години	0	0	0	1	0	0	0	4	0	1
от 6 до 9 год.	0	0	0	0	0	0	0	12	0	4
от 10 до 14 год.	0	0	1	3	1	3	0	46	0	43
от 15 до 17 год.	0	15	0	7	1	8	0	17	1	46
Общо	***0***	***15***	***1***	***11***	***2***	***11***	***0***	***79***	***1***	***94***

Брой загинали и ранени водачи по възрастови групи и вид превозно средство 2023[8]

Възрастови групи	**Лек автомобил**		**Мотопед**		**Мотоциклет над 125 к. см.**		**Велосипед**		ИЕПС	
	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени
под 6 години	0	0	0	0	0	0	0	6	0	0
от 6 до 9 год.	0	0	0	0	0	0	0	18	0	5
от 10 до 14 год.	0	2	1	3	0	1	0	38	0	11
от 15 до 17 год.	0	8	0	6	0	5	0	15	0	16
Общо	***0***	***10***	***1***	***9***	***0***	***6***	***0***	***77***	***0***	***32***

Брой загинали и ранени водачи по възрастови групи и вид превозно средство 2022[9]

Възрастови групи	**Лек автомобил**		**Мотопед**		**Мотоциклет над 125 к. см.**		**Велосипед**		ИЕПС	
	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени
под 6 години	0	0		0		0	0	4		
от 6 до 9 год.	0	0		1		0	0	24		
от 10 до 14 год.	0	2		1		0	3	47		

[7] Данни на Главна дирекция „Национална полиция“

[8] Данни на Главна дирекция „Национална полиция“

[9] Данни на Главна дирекция „Национална полиция“

от 15 до 17 год.	0	17		5		3	0	14		
Общо	***0***	***19***		***7***		***3***	***3***	***89***		

Брой загинали и ранени водачи по възрастови групи и вид превозно средство 2021[10]

Възрастови групи	**Лек автомобил**		**Мотопед**		**Мотоциклет над 125 к. см.**		**Велосипед**		ИЕПС	
	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени	Загинали	Ранени
под 6 години	0	0	0	0	0	0	0	2		
от 6 до 9 год.	0	0	0	1	0	0	0	15		
от 10 до 14 год.	1	1	0	1	0	1	0	41		
от 15 до 17 год.	1	11	0	2	1	1	3	18		
Общо	***2***	***12***	***0***	***4***	***1***	***2***	***3***	***76***		

Загинали деца 2020-2024 г. при произшествия, на които са реагирали органите за пожарна безопасност и защита на населението[11]				
възраст година	0г.-7г.	8г.-14г.	15г.-18г.	общо
2020 г.	9	0	0	9
2021 г.	10	0	0	10
2022 г.	14	0	0	14
2023 г.	5	2	0	7
2024 г.	8	0	1	9
			общо	**49**

[10] Данни на Главна дирекция „Национална полиция“

[11] Данни на Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“

Пострадали деца 2020-2024 г. при произшествия, на които са реагирали органите за пожарна безопасност и защита на населението[12]				
възраст година	0г.-7г.	8г.-14г.	15г.-18г.	общо
2020 г.	4	6	5	15
2021 г.	11	7	9	27
2022 г.	6	7	6	19
2023 г.	5	2	2	9
2024 г.	8	6	4	18
			общо	**88**

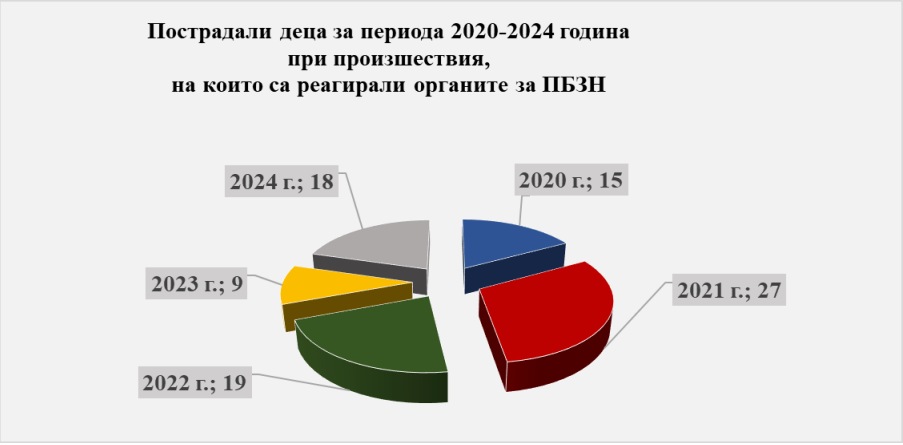

[12] Данни на Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“

Списък на използваните термини и определения

Определения	***„Обществени места"*** са общодостъпни за всяко лице места, като обществен транспорт, заведения за хранене, търговски, спортни или развлекателни обекти, кина, театри, стадиони, зали и други. ***„Дете"*** по смисъла на Закона за закрила на детето е всяко физическо лице до навършването на 18 години. ***„Други лица, които полагат грижи за детето"*** са семейство на роднини и близки или приемно семейство, при които детето е настанено по реда на чл. 26 от Закона за закрила на детето, както и останалите лица, при които детето пребивава по настоящ адрес. ***„Малолетни"*** са лицата, които не са навършили 14-годишна възраст. ***"Непълнолетни"*** са лицата от 14 години до навършване на 18-годишна възраст. ***„Ресторант"*** е заведение, в което се предлагат кухненска и сладкарска продукция, алкохолни и безалкохолни напитки. Обслужването на клиентите е с квалифицирани сервитьори с използване на специални форми на сервиране. ***„Заведение за бързо обслужване"*** е заведение, в което се предлага ограничен типизиран асортимент от кулинарна продукция и/или готови пакетирани стоки, десерти, напитки – безалкохолни и алкохолни. Има висока пропускателна способност. Самообслужването е основна форма на обслужване. ***„Питейно заведение"*** е заведение, в което се предлага богат асортимент от алкохолни и безалкохолни напитки и закуски към тях. ***„Кафе-сладкарница"*** е заведение за допълнително хранене, в което се предлагат сладкарска продукция, сладоледи, тестени изделия, безалкохолни и алкохолни напитки.

„Бар" е заведение, в което се предлагат богат асортимент алкохолни и безалкохолни напитки, коктейли, топли напитки, ядки, сладкарски и захарни изделия, ограничен асортимент кулинарна продукция.

„Детски лагер" е форма на организиране и провеждане на детски и ученически туристически пакет, която се реализира при спазване на специални правила.

„Ски писта" е общодостъпен, обособен и обезопасен планински участък, на който се предлагат и потребяват туристически услуги, свързани с практикуване на ски спортове (ски алпийски дисциплини, сноуборд и ски бягане).

„Туроператор" е лице, регистрирано по реда на Закона за туризма и вписано в регистъра на туроператорите и туристическите агенти за упражняване на туроператорска дейност, което изготвя туристически пакети и ги продава или предлага за продажба пряко или чрез посредничеството на друг търговец, или съвместно с друг търговец, или което предава данните на пътуващия на друг търговец в съответствие с § 1, т. 67, буква "б", подбуква "дд" от допълнителните разпоредби от същия закон.

„Екскурзовод" е лице, вписано в Националния туристически регистър за упражняване на професията "екскурзовод", което при реализиране на програмата на туристи ги запознава с природно-географските особености, обществено-икономическото развитие и културното наследство на страната.

„Планински водач" е лице, вписано в Националния туристически регистър за упражняване на професията "планински водач", което води и придружава туристи в планинска и природна среда, като по време на осъществяването на избрания маршрут се грижи за сигурността на туристите и им дава информация за природно-географските особености и за забележителностите по него.

„Детска ски зона" е обособена зона за практикуване на снежни спортове от деца до 6-годишна възраст. Същата е снабдена с уреди и пособия от сняг и други материали, подсигуряващи сигурно и безопасно практикуване на снежни спортове, съобразно възрастовите особености на децата.

„Детски и ученически туристически пакет" е туристически пакет, при който пътуващите са лица до 19-годишна възраст, придружавани от представител на институция в системата на предучилищното и училищното образование.

„Светлата част на денонощието" включва периода от изгрева до залеза на слънцето по данни на националната метеорологична служба.

„Индивидуално електрическо превозно средство" (ИЕПС) е пътно превозно средство, оборудвано с електрически двигател/и и максимална конструктивна скорост, надвишаваща 6 km/h, но ненадвишаваща 25 km/h, без или със място за сядане с височина на точка R (референтна точка на седене), ненадвишаваща 540 mm, когато превозното средство е с не повече от две колела или с височина на точка R, ненадвишаваща 400 mm, когато превозното средство е с три или повече колела, със собствена маса до 50 kg. Не са индивидуални електрически превозни средства инвалидните колички, обслужващи лица с увреждания.

„Самобалансиращо се превозно средство" е превозно средство с едно колело или с две успоредно разположени колела, задвижвано от двигател, чиято максимална конструктивна скорост не надвишава 25 km/h, за което е характерно присъщо нестабилно равновесие и което се нуждае от спомагателна контролна система, за да се поддържа в равновесие.

„Велосипед" е пътно превозно средство най-малко с две колела, което се привежда в движение с мускулната сила на лицето, което го управлява, с изключение на инвалидните колички.

„Велосипед с помощно електрическо задвижване **/EPAC/“** е велосипед, проектиран за задвижване с педали, оборудван със

спомагателно електрическо задвижване с основна цел подпомагане на въртенето на педалите и мощността постепенно се намалява и изключва при скорост ≤ 25 km/h.

"Велосипедна инфраструктура" е техническа инфраструктура в урбанизираните и/или извън урбанизираните територии, предназначена за целите и нуждите на велосипедния транспорт. Основни видове велосипедна инфраструктура са велосипедни трасета, ленти, алеи, пътеки, паркинги и светофари.

"Велосипедна лента" е обособена част от пътното платно по протежение на улица, предназначена за еднопосочно велосипедно движение, отделена от останалата част от платното за движение чрез пътна маркировка и сигнализирана с пътни знаци.

"Велосипедна пътека" е част от платното за движение, очертана с пътна маркировка, сигнализирана с пътни знаци и предназначена за преминаване на велосипедисти. Велосипедната пътека е продължение на велосипедната алея върху платното за движение.

"Велосипедна алея" е част от напречния профил на улицата, предназначена за движение на велосипедисти, която е физически отделена от платното за автомобилно движение и от пешеходното движение.

„Водач" е лице, което управлява пътно превозно средство или води организирана група пешеходци, което води или кара впрегатни, товарни или ездитни животни или стада по пътищата.

„Нов водач" е водач, който придобива за първи път правоспособност за управление на моторно превозно средство.

„Пътник" е лице, което се намира във или на пътно превозно средство, но не участва в управлението му.

„Участник в пътнотранспортно произшествие" е всеки, който е пострадал при произшествието или с поведението си е допринесъл за настъпването му.

„Участник в движението" е всяко лице, което се намира на пътя и със своето действие или бездействие оказва влияние на движението по пътя. Такива са водачите, пътниците, пешеходците, както и лицата, работещи на пътя.

„Обществен превоз" е превоз, извършван за чужда сметка или срещу заплащане или икономическа облага, който се извършва с моторно превозно средство.

„Пътнотранспортно произшествие" е събитие, възникнало в процеса на движението на пътно превозно средство и предизвикало нараняване или смърт на хора, повреда на пътно превозно

„Пешеходец" е всеки участник в движението, който се намира на пътя извън пътно превозно средство и не извършва работа по пътя. За пешеходци се считат и лицата:

1. които бутат или теглят детска или инвалидна количка или друго пътно превозно средство без двигател и с широчина, по-малка от 1 метър;

2. които бутат велосипед, мотопед, мотоциклет или ИЕПС;

3. които са с трайни увреждания и които се придвижват с инвалидни колички, задвижвани посредством тяхната мускулна сила или от двигател, ако се движат със скоростта на пешеходец.

„Безопасност на движението по пътищата" е състояние на системата човек - превозно средство - път - среда, при което може да бъде предотвратено възникването на пътнотранспортни произшествия и да бъдат ограничени последиците от вече настъпили пътни инциденти. За постигането му се въздейства чрез всестранен, превантивен и последователен подход за създаване на условия за защита на живота и здравето на човека, като се прилага съвкупност от мерки, насочени като минимум към: развитие на щадяща пътна инфраструктура; формиране на отговорно поведение на участниците в движението; техническа изправност и безопасност на превозните средства; осъществяване на ефективен контрол и превенция на нарушенията; адекватни и

своевременни последващи действия от страна на съставните части на единната спасителна система.

„Уязвими участници в движението" са немоторизираните участници в движението, пешеходци и лица, работещи на пътя, и по-специално деца, възрастни хора и хора с увреждания, както и водачите на двуколесни пътни превозни средства.

„Други лица, които полагат грижи за детето" са семейство на роднини и близки или приемно семейство, при които детето е настанено по реда на чл. 26 от Закона за закрила на детето, както и останалите лица, при които детето пребивава по настоящ адрес.

„Изделия, свързани с тютюневите изделия" са електронните цигари, контейнерите за многократно пълнене, течностите и изделията, съдържащи никотин, изделията за пушене, различни от тютюневи изделия и изделията за водна лула, несъдържащи тютюн.

„Електронна цигара" е изделие, което може да се използва за консумация на съдържащи никотин пари чрез мундщук, или компонент на това изделие, включително патрон и резервоар, и устройството без патрон или резервоар. Електронните цигари могат да бъдат за еднократна употреба или за многократна употреба чрез контейнер за многократно пълнене и резервоар, или да бъдат презареждани чрез патрони за еднократна употреба.

„Изделия, съдържащи никотин" са изделия, предназначени за въвеждане на никотин в човешкото тяло, които не са за медицински цели и които:

а) не съдържат тютюн;

б) не са течности, съдържащи никотин, и

в) са съставени изцяло или частично от никотин на прах, отделни частици, паста, гел или друга форма, или комбинация от тях, включително предлагани и на малки порции в пакетчета (паучове) или прести пликчета.

„Изделия, различни от тютюневи изделия" са изделия, предназначени за въвеждане на дим или аерозол чрез вдишване в човешкото тяло, които не съдържат тютюн и/или никотин и може да се консумират чрез процес на горене, нагряване и/или изпаряване, както и растения и вещества, забранени със Закона за контрол върху наркотичните вещества и прекурсорите.

„Пиротехническите изделия“ е всяко изделие, което съдържа взривни вещества или взривна смес от вещества, предназначено да произведе топлина, светлина, звук, газ или дим или комбинация от такива ефекти чрез самоподдържащи се екзотермични химични реакции.

„Играчки“, това са продукти, проектирани или предназначени за използване предимно за игра или с друга цел от деца под 14-годишна възраст.

„Радиосъоръжение" е електрически или електронен продукт, който е проектиран да излъчва и/или да приема радиовълни с цел радиокомуникация и/или радиоопределяне, или електрически или електронен продукт, който трябва да бъде докомплектуван с принадлежност, като например антена, така че да излъчва и/или да приема радиовълни за целите на радиокомуникация и/или радиоопределяне

„Асансьор" е подемно съоръжение, което обслужва определени нива чрез превозващо устройство, което се намират хора и/или се поставят товари, за да бъдат повдигани или спускани

„Електрически съоръжения" са предназначени за използване при променливо напрежение от 50 V до 1000 V и постоянно напрежение от 75 V до 1500 V

„Строежи" са надземни, полуподземни, подземни и подводни сгради, постройки, пристройки, надстройки, укрепителни, възстановителни работи, консервация, реставрация, реконструкция по автентични данни по смисъла на чл. 74, ал. 1 от Закона за културното наследство и адаптация на недвижими културни ценности, огради, мрежи и съоръжения на

	техническата инфраструктура, благоустройствени и спортни съоръжения, както и техните основни ремонти, реконструкции и преустройства със и без промяна на предназначението.
Правна рамка	***Конституция*** – В Република България най-висшият закон е **Конституцията** (обнародвана в Държавен вестник, брой 56, 13.07.1991 г.). В нея са заложени основните права и задължения на българските граждани, които се доразвиват в отделни закони. Според нея, Вашето дете е български гражданин, ако един от родителите му е български гражданин, или е родено в страната и няма друго гражданство (чл. 25, ал. 1, 2 и 3). Семейството, майчинството и децата са под закрила на държавата и обществото (чл. 14 от Конституцията на РБ). Когато бъдещите родители са трудово ангажирани, държавата предвижда облекчени условия на труд за тях, регламентирани в Кодекса на труда. В страната ни родителите се грижат и възпитават децата си до навършване на 18 г. и в това се подпомагат от държавните органи. Децата, останали без грижата на близките си, се намират под особената закрила на държавата и обществото (чл. 47 от Конституцията). ***Конвенцията на ООН за правата на детето*** – През месец ноември 1989 година е приета **Конвенцията на ООН за правата на детето** – основен международен документ в областта за защита на правата на децата, ратифициран от почти всички държави в света. Република България е ратифицирала Конвенцията през 1991 година. Вътрешното законодателство у нас е съобразено с посочените норми в Конвенцията. Съгласно Конвенцията, **първостепенната отговорност за отглеждането и развитието на децата е на техните родители** (чл. 18). Всички права на децата, признати от този международен акт, са в унисон със семейството, като се определя, че основната грижа на родителите е да защитават най-добрия интерес на детето

си. Родителите играят решаваща роля в реализирането на правата на младия човек, както и останалите членове на семейството, разширеното семейство или общността, включително законните настойници, според случая. Конвенцията определя семейството като „основна клетка на обществото и естествена среда за израстването и благосъстоянието на всичките му членове и особено на децата“ (чл. 5 от нея). Този принцип е залегнал и в българското законодателство (от чл. 122 до чл. 126 от Семейния кодекс).

Семеен кодекс – Родителските права и задължения се упражняват в интерес на детето от двамата родители заедно и поотделно. Когато родителят е действал сам, той е длъжен да уведоми другия родител (чл. 123 от Семейния кодекс). Същевременно с това задълженията на родителите са свързани с всички области като оцеляване, здраве, образование, сигурност, изразяване на мнение, право на сдружаване, на достъп до подходяща информация, на отдих, игра и други.

Родителите се грижат за правата на децата си като напр., правото им на здраве, право на образование, право на достъп до подходяща информация, право на защита от насилие, експлоатация, трафик, отвличане, право на закрила на децата от незаконната употреба на наркотици и психотропни вещества, право на възстановяване, право на личностно развитие и други. Държавата чрез своите програми, услуги, институции и законодателство трябва да осигури нито едно дете да не бъде оставено без грижа, като подпомага биологичното (родното) или разширеното семейство, с цел отглеждане на детето в неговата обичана среда. Тези права на децата, нужната закрила и помощ са описани в **Закона за закрила на детето и правилника** за неговото прилагане. Родителите, настойниците, попечителите или другите лица, които полагат грижи за дете, са длъжни да изпълняват предприетите по Закона за закрила на детето мерки, както и да съдействат при осъществяването на дейностите по закрила на детето.

	За да подкрепи родителите и децата в най-пълна степен, държавата е въвела норми/мерки, уреждащи, задълженията на родителите и правата на децата (чл. 4 от Закона за закрила на детето).

Настоящите Насоки са разработени за целите на изпълнението на ангажиментите на съответните органи, въведени с чл. 15, ал. 3, във връзка с чл. 14 от Наредбата за специализирана закрила на деца на обществени места и в изпълнение на Стратегическа цел I „Гарантиране на ефективна защита от насилие и вредно влияние върху децата в средата на живот“ от Плана за действие за изпълнение на ***Националната програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца (2023 – 2026 г.)***.

РАЗДЕЛ 1

СПЕЦИАЛИЗИРАНА ЗАКРИЛА НА ДЕЦА НА ОБЩЕСТВЕНИ МЕСТА

Правата и задължения на родителите, настойниците, попечителите или другите лица, които полагат грижи за дете, са пряко свързани с осигуряване на сигурност и безопасност на децата, тяхното благосъстояние и спазване на висшите им интереси. Такива примери са: да не се оставят деца до 12 години, ако с това се създава опасност за тях, без надзор от родител или

друго пълнолетно лице[13]; да се осигурява придружител на децата след определен късен час от денонощието.

1. Изисквания за придружаване на дете на обществено място от пълнолетно дееспособно лице за придружител, след определен час и диференцирани, съобразно възрастта на детето

1.1. Придружаване на деца на обществени места след 20:00 часа и 22:00 часа

Съгласно **Закона за закрила на детето**[14] родителите, настойниците, попечителите или другите лица, които полагат грижи за дете, са длъжни да го придружават на обществени места след 20,00 ч., ако детето не е навършило 14-годишна възраст, съответно след 22,00 ч., ако детето е навършило 14 години, но не е навършило 18-годишна възраст.

Ако родителите, попечителите или другите лица, които полагат грижи за дете, не могат да го придружат, те са длъжни да осигурят пълнолетно дееспособно лице за негов придружител на обществени места след 22,00 ч., ако детето е навършило 14 години, но не е навършило 18-годишна възраст[15].

Съгласно **Наредбата за специализирана закрила на деца на обществени места**[16], в случаите, в които родител, попечител или друго лице, което полага грижи за дете по смисъла на Закона за закрила на детето, осигурява пълнолетно дееспособно лице за придружител на дете, навършило 14-годишна възраст, но ненавършило 18-годишна възраст, на обществени места след 22,00 ч., удостоверява това му качество пред компетентния орган, осъществяващ контрол, с **декларация по образец** съгласно приложението.

Собствениците, наемателите или ползвателите на търговски обекти, кина и театри определят конкретните условия за достъп на деца в тях и контролират тяхното изпълнение. В съответствие с целта на специализираната закрила[17] поставят на видно място за клиентите на входните места табло с информация за изискванията за придружаване на деца на обществени места, включително за изискването за представяне на декларация по образец.

Съгласно Наредбата[18], учителите в групата, класният ръководител и/или педагогическият съветник запознават децата и родителите или другите лица, които полагат грижи за детето, с условията и реда за специализирана закрила на деца на обществени места и за изискванията за придружаване на децата в изпълнение на чл. 5а, ал. 1 от същата наредба.

[13] Чл. 8, ал. 8 от Закона за закрила на детето
[14] Чл. 8, ал. 3 от Закона за закрила на детето
[15] Чл. 8, ал. 4 от Закона за закрила на детето
[16] Чл. 5а от Наредбата за специализирана закрила на деца на обществени места

[17] Чл. 10, ал. 1, т. 5 от Наредбата за специализирана закрила на деца на обществени места
[18] Чл. 15, ал. 2 от Наредбата за специализирана закрила на деца на обществени места

Декларация за определяне на придружител на дете[19]

Долуподписаният

.....
.....

(собствено, бащино и фамилно име)

Дата на раждане ....., лична карта № ....., издадена на ..... от МВР - гр. ....., адрес: .....

Телефон: .....

В качеството ми на

- ❖ родител,
- ❖ попечител,
- ❖ друго лице, което полага грижи за детето, съгласно Закона за закрила на детето.

Изразявам своето съгласие непълнолетното дете:

.....
.....

(собствено, бащино и фамилно име)

Дата на раждане ....., лична карта № ....., издадена на ..... от МВР - гр. ....., адрес: .....

Телефон: .....

Да бъде придружено от пълнолетното дееспособно лице:

.....

(собствено, бащино и фамилно име)

Дата на раждане ....., лична карта № ....., издадена на ..... от МВР - гр. ....., адрес: .....

[19] Приложение към чл. 5а, ал. 1 (Ново - ДВ, бр. 22 от 2024 г., в сила от 30.03.2024 г.) от Наредбата за специализирана закрила на деца на обществени места

Телефон: ..... на ..... в .....

(дата) (място)

с времетраене на придружаването:

от ..... до .....

(посочва се часовият интервал)

Запознат съм и с обстоятелството, че този документ ще се съхранява от придружителя. При необходимост документът се представя за проверка на органите на Министерството на вътрешните работи, както и на други компетентни органи, отговорни за охранителния режим в гореописания обект, при спазване на нормативните изисквания за защита на личните данни.

Гр.: ..... Име и подпис

Дата: ..... на лицето: .....

Име и подпис на придружителя

.....

Рискът за малолетните и непълнолетните, които са без придружител или фиктивен такъв, са големи, включващи: риск да им бъде предложено или умишлено поставено ПАВ, риск да станат жертва на физическо насилие или сексуално посегателство, риск от злоупотреба с алкохол и тютюневи изделия и др.

Периодът, в който децата прекарват голяма част от времето си сами, без непрекъснат надзор на възрастен, е свързан с реални и потенциални опасности за тях. Осигуряването на сигурна и безопасна среда на децата не може да бъде постигнато единствено законодателно, дори и да разполагаме с професионално подготвена система за закрила. Тя може да се гарантира само през комплексни мерки. В тяхната основа е нагласата на обществото да уважава децата, да зачита правата им и да има отношение, че те са уязвима част от човечеството, която има нужда от повече грижи и внимание. Във връзка с гореизложеното и с превантивен характер, следва да се има предвид, че ангажиментите и правомощията на кметовете на общини. С цел гарантиране безопасна и сигурна среда за децата на обществени места на територията на съответната община, е необходимо да се предприемат превантивни мерки, като периодично се инициират проверки на изоставени обществени сгради на територията на съответната община, включително и на водните площи, като открити канали, изкопи, ями, бреговите ивици на неохраняемите морски, речни, язовирни и други водни

площи, запълнени с вода, с цел тяхното обезопасяване, съобразно изискванията на Наредбата за водноспасителната дейност.

1.2. Санкции при неспазване на разпоредбите

Родител, настойник, попечител или друго лице, което полага грижи за дете, което наруши чл. 8, ал. 3, или родител, попечител или друго лице, което полага грижи за дете, което не осигури придружител по чл. 8, ал. 4, се наказва с глоба или имуществена санкция от 300 до 500 лв., а при повторно нарушение - с глоба или имуществена санкция от 500 до 1000 лв.[20][7] Нарушенията се установяват с акт от полицейските органи, а наказателното постановление се издава от директора на областната дирекция на Министерството на вътрешните работи или от оправомощено от него длъжностно лице.

Чл. 8, ал. 3 от Закона за закрила на детето: „Родителите, настойниците, попечителите или другите лица, които полагат грижи за дете, са длъжни да го придружават на обществени места след 20,00 ч., ако детето не е навършило 14-годишна възраст, съответно след 22,00 ч., ако детето е навършило 14-, но не е навършило 18-годишна възраст.“

Чл. 8, ал. 4 от Закона за закрила на детето: „Ако родителите, попечителите или другите лица, които полагат грижи за дете, не могат да го придружат, те са длъжни да осигурят пълнолетно дееспособно лице за негов придружител на обществени места след 22,00 ч., ако детето е навършило 14-, но не е навършило 18-годишна възраст.“

РАЗДЕЛ 2

ПРАВИЛА ЗА БЕЗОПАСНОСТ НА УЧАСТНИЦИТЕ В ДВИЖЕНИЕТО ПО ПЪТИЩАТА В КАЧЕСТВОТО ИМ НА ВОДАЧИ, НА ПЕШЕХОДЦИ И ПРИ ПОЛЗВАНЕ НА ОБЩЕСТВЕН ТРАНСПОРТ

Какво трябва да се знае?

[20] Чл. 45, ал. 3 от Закона за закрила на детето

На какво да се акцентира?

Общи рискове за децата

2.1 Подходящо поведение на участниците в движението по пътищата в качеството им на пешеходци.

- Използват пешеходните тротоари при придвижването си.
- Придвижват се по банкетите на пътното платно, когато липсват тротоари, или същите са непроходими поради различни обстоятелства. Важно е да се обясни, че могат да използват за придвижване и платното за движение, но задължително трябва да се движат противоположно на посоката на движението на пътните превозни средства, по възможност най-вляво.
- Трябва да пресичат само на обозначените за това места. Родителите трябва да насърчават своите деца да пресичат платното за движение по правилен начин и да използват само обозначените за това места, като в случай на налични пешеходни подлези/надлези задължително ги използват, без да се търси начин за заобикаляне.
- Пешеходната пътека е правилното място за пресичане, но винаги следва да бъде ясно, че тя не е щит и винаги има опасност от настъпване на инцидент. Водачите на превозни средства не винаги могат да забележат навреме пресичащия пешеходец. Причините са много, но най-честите са малката площ на пешеходеца, недобрата осветеност, разсейването, движението с по-висока скорост, техническа неизправност, ограничена или намалена видимост и т.н. Изключително важно за повишаване на сигурността на децата и най-вече на тяхната култура на поведение е да ги научим, че още преди да решат да пресичат на пешеходната пътека, първото нещо, което трябва да направят, е да спрат своето движение. Преди да навлязат на платното за движение, трябва да се огледат внимателно наляво и надясно (препоръчително е да бъде няколко пъти) и да се съобразят с приближаващите се пътни превозни средства, да потърсят и установят зрителен контакт с водачите на приближаващите към пешеходната пътека превозни средства, да преценят разстоянието на превозните средства от пешеходната пътека, както и дали същите могат да спрат навреме. При необходимост могат да сигнализират с ръка за намерението си да пресекат пътното платно и едва тогава да предприемат пресичане на пътното платно по пешеходната пътека. Също така, трябва да им се обясни, че не е необходимо да удължават ненужно пътя и времето за пресичане, както и да не спират без нужда на платното за движение.
- Следва да се обсъди с децата, че в тази възраст те са склонни да поемат повече рискове и да извършват опасни или недостатъчно обмислени действия в стремежа си да се докажат на своите връстници. За тази цел обикновено искат да изглеждат независими в действията си и да се докажат пред своите връстници чрез прибягване до безразсъдни постъпки, които смятат за акт на „геройство“ или на превъзходство във възможностите. Подобни нагласи често се формират у децата поради използването на неподходящи за тази възрастова група електронни игри, филми с неподходящо съдържание, видеоклипове в различните социални платформи, показващи нереалистични свръх способности. За превъзмогване на подобни опасни стереотипи, е важно с помощта на

възрастните (родители, педагози) да се осъзнаят причините чрез себерефлексия и да се насърчат здравословни модели на поведение (посредством дискусии, дебати, ролеви игри и др.).

- На пешеходни пътеки, регулирани със светофарна уредба, е необходимо да се спазват стриктно светлинните сигнали. Не бива да се подвеждат от поведението на недисциплинирани хора, които си позволяват да пресичат пътното платно за движение на забранителен сигнал. При наличие на регулировчик, се спазват стриктно неговите сигнали. Спазването на правилата за движение по пътищата не следва да се счита за недостатък или белег за неатрактивност. Даването на личен пример и затвърждаването на убеждението, че е важно да се съблюдава сигнализацията на светофарната уредба и винаги да се пресича пътното платно на разрешаващ сигнал на светофарната уредба, се обуславя не само от законовата регламентация, а и от необходимостта за възпитаване на отговорни граждани. Именно по този начин се формират принципи на поведение, които изграждат личностна култура на индивида в социума. Целесъобразно е да се акцентира отново на особената ситуация, при която има разрешителен сигнал на светофарната уредба едновременно за превозните средства и за пешеходците. В този случай е важно да се демонстрира и обясни, че отново трябва да се търси визуален контакт с водачите на превозни средства и едва когато се уверим, че можем да пресечем безопасно пътното платно, може да предприемем това действие.

- На пешеходната пътека не бива да се тича, защото е възможно водачът на превозното средство да не е забелязал тичащия пешеходец, което би предизвикало критична ситуация между тях. Освен това е възможно тичащият да се спъне и да падне, което ще го направи още по-трудно забележим за водачите на МПС.

- Не бива да се пресича на пешеходна пътека, управлявайки превозно средство (велосипед), а трябва да се слезе от него и да се пресече пътното платно като пешеходец, бутайки превозното средство по пешеходната пътека.

- Важно е да се напомни на децата, че при пресичане на пешеходна пътека те се ползват с предимство само спрямо нерелсовите превозни средства. Т.е., ако към пешеходната пътека приближава трамвай, останалите участници в движението изчакват да премине релсовото превозно средство и едва тогава и когато е безопасно, могат да преминат по пешеходната пътека. Това се налага, тъй като поради своите особености (голяма маса и движение само по релсов път), при внезапно възникнала опасност на пътното платно трамваят не може да извърши маневра, както останалите нерелсови превозни средства – например да заобиколи, да спре бързо до пълен покой. Последното изисква повече време и разстояние. Именно затова отговорното поведение от страна на всички участници в движението е от особена важност. Важно е да се коментира с децата, че докато изчакват разрешаващ сигнал на светофарната уредба, е добре да изчакват по-далеч от ръба на пътното платно, предвид това, че съществува възможност да бъдат ударени от преминаващите превозни средства или да попаднат в зоната на въздушния поток.

- Разсейването е сериозен проблем от гледна точка на безопасното движение по пътищата. Родителите и близките на семейството трябва да показват и да разясняват на своите деца какви опасности крие то. В тази възрастова група е още по-характерно разсейването поради използване на различните видове смарт технологии (мобилни телефони, слушане на музика със слушалки, използване на т.нар. „смарт часовници“ и др.). Разсейването може да бъде: ментално, зрително, слухово, както и комбинация от всички, което допринася за загубата на концентрация и излагането на риск. Важно е да се убедят децата, че преди да предприемат пресичане на пътното платно за движение, винаги

трябва да бъдат концентрирани, като преустановят за кратко използването на различните технологични устройства, водещи до отвличане на вниманието, с оглед на това, че разсейването е фактор, благоприятстващ настъпването на ПТП и е разпространен както при пешеходците, така и при водачите на превозни средства.

- Независимо, че не е изрично регламентирано в Закона за движение по пътищата, в случаите на намалена видимост, поради часовия диапазон или различни метеорологични условия (например при здрач, мъгла, валеж, запрашеност, задименост и други подобни) е силно препоръчително пешеходците, в т.ч. и децата, да бъдат облечени в дрехи с по-ярки цветове и да имат светлоотразителни елементи по тях. Светлоотразителните елементи увеличават възможността при намалена видимост пешеходците да бъдат разпознати своевременно от останалите участници в движението, което допринася за безопасното използване на пътната среда. В случай че нямат светлоотразителни елементи по дрехите си, децата могат да използват функционалните възможности на фенерчето на своите телефони, за да станат по-лесно видими за останалите участници в движението (или обикновен фенер).

- Организирана група деца на възраст до 10 години може да се движи само по тротоара или банкета, като първото и последното дете носят светлоотразителна жилетка, и групата задължително се води най-малко от две лица на възраст над 18 години. При пресичане на платното за движение водачът на групата е длъжен своевременно да подаде сигнал с палка "Стоп! Деца", за да спре движението на пътните превозни средства.

- В районите на големи търговски центрове – от типа на молове, ритейл паркове и др., е важно да се обръща внимание на децата-пешеходци по време на придвижването им на прилежащите паркинги на тези търговски обекти поради съществуващата възможност от внезапно потегляне или излизане на МПС от редицата на паркираните превозни средства. Това създава предпоставки за наличие на конфликтни точки между пешеходците и превозните средства. Препоръчително е придвижването на пешеходците да се осъществява с повишено внимание и без излишни форми на разсейване, докато се намират в района на паркинга.

- Можем да направим следното обобщение, че с последните изменения на ЗДвП от месец септември 2025 г. **са регламентирани следните правила** за безопасно поведение на пешеходците при взаимодействието им с пътната среда и при пресичане на платното за движение: преди да навлязат на платното за движение, да спрат, да се огледат наляво и надясно и да се съобразят с приближаващите се пътни превозни средства; да не удължават ненужно пътя и времето за пресичане, както и да не спират без необходимост на платното за движение; да спазват сигналите на регулировчика и светлинните сигнали; да не преминават през ограждения; да не използват мобилен телефон или друго мобилно устройство за комуникация или друго средство, отклоняващи вниманието им; да пропуснат приближаващите релсови превозни средства (трамваите); Регламентира се също така, в случаите на пешеходци, движещи се в извън населените места и по двулентовите двупосочни пътища в населените места, когато в близост до пешеходците няма пешеходна пътека, те могат да пресичат платното за движение и извън определените за това места, като при това спазват правилата описани по-горе.

- Регламентирано е също това, че на пешеходците е забранено: да навлизат внезапно на платното за движение; да пресичат платното за движение при ограничена видимост; да извършват търговия и услуги на платното за движение; да се движат в тунели и по мостове, когато няма изградени тротоари.

- Указва се, че пешеходците изчакват пристигането на превозните средства от редовните линии за обществен превоз на пътници на тротоара, на острова за безопасност или на местата, очертани с маркировка, а ако няма такива - на банкета; При подаване на сигнал от моторно превозно средство със специален режим на движение пешеходците са длъжни да освободят платното за движение. Пресичането се разрешава след преминаване на сигнализиращото моторно превозно средство и на съпровожданите от него пътни превозни средства; на пешеходците е забранено да пресичат платното за движение непосредствено зад или пред спрял на спирка от редовните линии за обществен превоз на пътници автобус, трамвай или тролейбус.

- Направено е изменение по отношение на термина "Пешеходна пътека", като е указано, че това е част от платното за движение, очертана или не с пътна маркировка и сигнализирана с пътни знаци, предназначена за преминаване на пешеходци. На кръстовища в населено място пешеходни пътеки са и продължения на тротоарите и банкетите върху платното за движение, когато то е с не повече от две пътни ленти, от които не повече от една във всяка посока.

- Допълнен е текстът, касаещ поведението на водачите на превозни средства спрямо пешеходците, като е регламентирано, че: при приближаване към пешеходна пътека водачът на нерелсово пътно превозно средство е длъжен да пропусне сигнализиращите, че ще пресичат платното за движение на пешеходната пътека съгласно чл. 32, ал. 1, стъпилите на пешеходната пътека или преминаващите по нея пешеходци, като намали скоростта или спре. А разпоредбата на чл.32, ал.1 указва следното: преди да навлязат на платното за движение, пешеходците могат да сигнализират за намерението си чрез подаване на сигнал с ръка (лява или дясна ръка, изпъната нагоре или напречно на пътя).

2.2 Подходящо поведение на участниците в движението по пътищата в качеството им на пътници.

Предвид това, че за никого не е изключена възможността да попадне в ПТП, е наложително да се предприемат навременни лични мерки за обезопасяване на пътниците - като участници в движението по пътищата. Вниманието следва да се изостри в следните насоки:

- Децата трябва винаги да използват обезопасителни колани, когато се намират в превозно средство. Поставянето на колан е задължително, ако автомобилът разполага с такъв, независимо от мястото на пътника и разстоянието на пътуването. След навършване на 12 години децата могат да пътуват и на предната седалка, като задължително използват наличния обезопасителен колан. Изключенията от това правило са изрично посочени в Закона за движение по пътищата (ЗДвП). Правилно поставеният колан предпазва от тежки наранявания и фатални последици при инцидент. Той трябва да бъде стегнат, а не хлабав или просто преметнат. При триточковите колани лентата трябва да минава през рамото и да обхваща костите на таза, за да осигури максимална защита. При внезапно спиране или сблъсък коланът фиксира пътника, предотвратявайки резки движения напред или настрани. Необезопасените пътници рискуват да бъдат изхвърлени от автомобила, да получат сериозни наранявания или да наранят други хора в превозното средство. По същия начин опасност създават и неукрепените багажи и товари. Тъй като децата често смятат, че са достатъчно големи, за да пренебрегнат предпазните мерки, е важно да им се обясни, че безопасността е приоритет на всяка възраст. Те трябва да знаят, че по време на пътуване не бива да се движат свободно в автомобила или да откопчават

коланите, защото това застрашава както тях, така и останалите пътници.По време на пътуване в превозното средство родителите и близките на детето, които са водачи на ППС, не бива да допускат да бъдат разсейвани от детето си без оглед на вида разсейване – постоянно гледане в детето, подаване или вземане на предмети или храни от и към него, са предпоставка за отвличане на вниманието и отговорното си взаимодействие с пътната среда.

- Използването на системите за обезопасяване на деца, известни като „столчета“, също са важна част от гледна точка на безопасността на движение по пътищата, както и са задължителни за използване в превозните средства. Според определени критерии – тегло, ръст и възраст – правилата за ползването им са законодателно уредени, но е изрично регламентирано, че за деца с ръст под 150 сантиметра, които пътуват в моторни превозни средства от категориите M1, N1, N2 и N3, задължително се използват системи за обезопасяване на деца от пълния или непълния клас по смисъла на чл. 137б, ал. 2, съобразен с теглото на детето, в съответствие със: класификацията по чл. 137б, ал. 1 - за системите за обезопасяване на деца, одобрени в съответствие с чл. 137г, ал. 1, т. 1 и с данни от производителя за височината и максималното тегло на детето, за което е предназначена системата за обезопасяване на деца, одобрена в съответствие с чл. 137г, ал. 1, т. 2

- Обезопасяването на децата в автомобила спасява техния живот и здраве и е не само задължение, но и израз на грижа на всеки родител. В зависимост от възрастта, теглото и ръста на детето родителят избира подходяща система за обезопасяване, която трябва да бъде поставена и закрепена в превозното средство съгласно законодателството и указанията на производителя. Този избор е личен и се основава на възможностите и видовете системи, които се предлагат на пазара. Важно условие при избора на система за обезопасяване е родителите да проучат добре пазара и продуктите, до които имат достъп. Глобата не бива да е водеща в избора на „детско столче“, а функционалността му и грижата за детето.

- По време на пътуването родителите не трябва да дават лош пример на своите деца, като извършват неправилни маневри, нарушават правилата за движение, управляват или се държат агресивно, в т.ч. и използвайки обидни думи, жестове или закани спрямо останалите участници в движението по пътищата. Вероятността това поведение на родителите да се възприеме като нещо нормално и естествено, както и да се мултиплицира и при децата, е относително висока. Не бива да се предприемат рискови и необмислени маневри, както и управление на превозното средство със скорост, която не съответства на условията за движение, защото по този начин се натрупват излишни нива на стрес и напрежение в децата, водещи до негативни последици за тяхното поведение. Така се формира агресивно поведение и в бъдеще последствията от тази агресивност може да се проявяват често.

- На подрастващите трябва да се разясни, че по време на пътуването си в превозното средство не бива да откопчават коланите за обезопасяване и да се показват през отворите на превозното средство (шибидах и прозорци), защото могат да поставят в риск както себе си, така и останалите участници в движението. Такъв тип поведение е често срещано по време на абитуриентските балове.

- При придвижване с редовните линии на обществения транспорт децата трябва да изчакват пристигането на обществения транспорт на обозначените спирки, като стоят възможно най-далеч от ръба на платното. Те не бива да пресичат непосредствено преди или след преминаващото превозно средство, а трябва да изчакат неговото потегляне, за

да имат добра видимост и да бъдат забелязани от останалите участници в движението. Освен това, не трябва да тичат, за да се качат на пристигащ или потеглящ автобус или трамвай – по-безопасно е да изчакат следващото превозно средство.

- При пътуване с междуградски автобус на разстояние над 30 км, както и при специализиран превоз на деца и ученици, е задължително използването на обезопасителен колан, ако автобусът е оборудван с такъв. Децата не трябва да се разхождат между седалките по време на движение, нито да оставят личния си багаж в багажните отделения над главата.

- Релсовите превозни средства са разновидност на обществения транспорт, който се характеризира с някои особености, с които останалите участници в движението трябва да се съобразяват. Трамваите са предпочитана форма на обществен транспорт поради възможността да придвижват голям брой хора по евтин, бърз и екологичен начин, движейки се по релсов път, избягвайки задръстванията на големия град. Често релсовият път се намира на пътното платно. Поради своите размери и маса, при евентуално ПТП с участието на трамвай съществува вероятност от получаване на тежки наранявания и фатален изход. При използването на такъв тип обществен транспорт пътниците трябва да изчакват пристигането и спирането до пълен покой на трамвая на обозначените за това места, а именно на обозначените спирки на масовия обществен транспорт, предвид това, че често спирките не се намират на специално обособен остров, който отделя транспортните потоци. На практика, за да се качат в трамвая, пътниците трябва да преминат по платното за движение, на което се намират и останалите нерелсови превозни средства. Въпреки че водачите им са задължени по закон да спрат и изчакат качването и слизането на пътниците в/от трамвая, ползвателите на трамваите трябва да бъдат с повишено внимание и да подхождат концентрирано и отговорно към всички тези обстоятелства, с оглед безопасното използване на пътнотранспортната система.

- Релсовите превозни средства (трамваите), поради своите габарити и движението по релсови пътища, при завой описват по-голяма траектория от точното местоположение на релсовия път, поради което е необходимо пътниците, изчаквайки пристигането на трамвая на обособените спирки на градския транспорт, да си оставят по-голямо разстояние от релсовия път, за да не поставят себе си в опасност от съприкосновение с трамваите.

- Трамваите не бива да се ползват от децата като форма на забавление – например да се возят на места, които са различни от обособените за сядане в трамвая. Не са рядкост случаите на деца, возещи се на теглича (буфера) на трамвая, което е изключително опасно и би могло да доведе до тежки последствия при падане на детето, както и не бива да се държат за трамвая, управлявайки друг вид превозно средство (велосипед, електрическа тротинетка и др.).

- В трамваите децата се возят седнали на седалките или правостоящи, хващайки се за обособените за целта съоръжения, като при слизане от трамвая в случаите, когато за достигане на спирката на масовия градски транспорт трябва да се пресече платното за движение, децата пресичат с повишено внимание и се оглеждат за това дали останалите превози средства са спрели до пълен покой и едва тогава преминават през платното за движение, за да стигнат съответно до тротоара или до вратите на трамвая. Не се пресича платното за движение в непосредствена близост пред и зад трамвая, а се изчаква на тротоара до отдалечаване на релсовото превозно средство. След това децата трябва да се насочат към обозначените места за пресичане на платното за движение, съобразно правилата за безопасно взаимодействие с пътната среда.

2.2.1. Организиран превоз на деца

По отношение на превоза на деца и ученици има регламентирани изисквания както в законови, така и в подзаконови нормативни актове – неизчерпателно изброени; Закон за автомобилните превози, Закон за движението по пътищата, Закон за туризма, Наредба № 33 от 3.11.1999 г. за обществен превоз на пътници и товари на територията на Република България, Наредба за детските и ученическите туристически пътувания с обща цена, инициирани от институциите в системата на предучилищното и училищното образование в сила от 27.12.2016 г., Приета с ПМС № 365 от 21.12.2016 г., Наредба № 10 от 1.09.2016 г. за организация на дейностите в училищното образование, могат да се изведат няколко основни акценти и особености, които най-общо могат да бъдат обособени в следните аспекти:

- Извършване на превоз на пътници или товари на територията на Република България се извършват само след надлежно издаден лиценз от компетентните органи (Министър на транспорта и съобщенията и оправомощени от него длъжностни лица по предложение на Изпълнителна агенция „Автомобилна администрация“) при нормативно установени условия и ред. Издадените лицензи са лични и не подлежат на преотстъпване;

- Случайни превози на деца и/или ученици се извършват само в часовия диапазон между 6,00 и 21,00 ч. с автобуси, за които има издадено удостоверение за категоризация по системата за международна класификация на автобусите за туризъм на Международния съюз по автомобилен транспорт (IRU);

- Специализираните, случайните и превозите за собствена сметка на деца и/или ученици се извършват от водачи, които притежават най-малко две години професионален опит като водачи на автобус и са на възраст не по-малка от 25 години;

- Специализираните, случайните и превозите за собствена сметка на деца и/или ученици се извършват с автобуси, за които има издадено удостоверение за преминат допълнителен преглед за проверка на оборудването им;

- Специализираните, случайните и превозите за собствена сметка на деца и/или ученици се извършват с моторни превозни средства от категории М2 и М3, клас В, клас II и клас III (оборудвани с обезопасителни колани), като не се допуска превоз на стоящи пътници.;

- При извършване на специализирани, случайни и превози за собствена сметка на деца и/или ученици възложителят на превоза, съответно организаторът му, осигурява придружител и предприемат мерки за осигуряване на безопасното им качване и слизане от превозното средство;

- Параграф 1, т.37 от Допълнителните разпоредби на Закона за автомобилните превози указва, че **„Превоз на деца и/или ученици“ е превоз на предварително съставена група от деца и/или ученици с най-малко един придружител. Група с повече от 10 деца и/или ученици трябва да е с най-малко двама придружители.**

- В Закона за туризма е регламентирано, че превозите на деца и/или ученици при детски и ученически туристически пакети или свързани туристически услуги се осъществяват при спазване на разпоредбите на Закона за автомобилните превози, като в договорите сключени между директорите на учебни заведения и съответния туроператор, следва да се съдържа задължение за извършване на пътуването в часовия диапазон между 6,00 и 21,00 ч. и осигуряване на най-малко 10 часа почивка за едно денонощие в категоризирано място за настаняване.

- Условията и редът за извършване на детските и ученическите туристически пътувания с обща цена и изисквания за провеждането им са регламентирани в Наредбата за детските и ученическите туристически пътувания с обща цена, инициирани от институциите в системата на предучилищното и училищното образование в сила от 27.12.2016 г., приета с ПМС № 365 от 21.12.2016 г.

- В приложното поле на горната Наредба изрично са изключени инициираните от институциите в системата на предучилищното и училищното образование:

  1. еднодневни екскурзии, които не са туристическо пътуване с обща цена, съгласно § 1, т. 67 от допълнителната разпоредба на Закона за туризма;
  2. прояви в областта на науките и технологиите, изкуствата и спорта на общинско, областно, национално и международно ниво;
  3. посещения на културни и групови прояви за деца и ученици (театър, кино, изложба, цирк, концерт и др.), когато не са организирани като туристическо пътуване с обща цена;
  4. наблюдателни експедиции и учебни наблюдения, свързани с образователните функции на астрономическите обсерватории и планетариумите;
  5. организиран от общините отдих на деца и ученици в собствени почивни бази.

- С Наредбата се уреждат условията и редът за извършване на детски и ученически туристически пътувания с обща цена в страната и в чужбина, инициирани от институциите в системата на предучилищното и училищното образование, наричани „туристически пътувания“.

- Туристическите пътувания могат да се организират под формата на:

  а) детски лагери,
  б) екскурзионно летуване,
  в) походи, училища сред природата (зелени училища, пътуващи училища),
  г) ски ваканции и обучение по зимни спортове и други пътувания с образователна, възпитателна,
  д) културно-развлекателна и опознавателна цел.

- Организираните в системата на предучилищното и училищното образование туристически пътувания се извършват въз основа на сключен договор между туроператор и директор на институция в системата на предучилищното и училищното образование.

- Договорът се сключва след одобряване от началника на съответното регионално управление на образованието към Министерството на образованието и науката.

- Директорът получава информацията за туристическото пътуване от туроператора и сключва договор с регистриран туроператор, вписан в Националния туристически регистър с валидна към датата на туристическото пътуване застраховка "Отговорност на туроператора";

- Директорът организира информирането на родителите за провеждане на туристическото пътуване и даването на съгласие в писмена форма от родителите в съответното туристическо пътуване;

- Директорът на институцията изпраща на родителите уведомление с приложена декларация и инструктаж по образец, което в случай на съгласие от тяхна страна се подписва и се връща на директора на институцията, по чиято инициатива се провежда пътуването.

- **Според разпоредбата на чл. 15б.** (Нов - ДВ, бр. 79 от 2025 г., в сила от 26.09.2025 г.) от Наредба № 10 от 1 септември 2016 г. за организация на дейностите в училищното образование: В случаите, когато институция от системата на предучилищното и училищното образование организира пътувания на деца и/или ученици, които не са предмет на наредбата по чл. 79, ал. 5 от Закона за туризма, но тези пътувания се реализират чрез случайни превози или превози за собствена сметка, не по-късно от 24 часа преди началото на пътуването, директорът на тази институция е длъжен да уведоми ръководителите на: 1. Регионалното управление на образованието; 2. Областната структура на Изпълнителна агенция "Автомобилна администрация"; 3. Сектор "Пътна полиция" към областната дирекция на Министерството на вътрешните работи. *(Забележка: В СДВР функционира „отдел Пътна полиция“, което на практика формално ограничава възможността за уведомяване)* Уведомлението може да бъде подадено писмено или по електронен път и задължително съдържа следната информация: 1. маршрут на пътуването, начален пункт, дата и час на тръгване, очаквано време на пристигане в крайния пункт, час и сборно място за тръгване от крайния пункт, очакваното време на пристигане, продължителност на престоя; 2. за сключения договор, наименование, седалище, адрес на управление и ЕИК на фирмата превозвач, когато пътуването се извършва чрез случайни автобусни превози; 3. за издадената заповед на директора на институцията за организиране и провеждане на пътуването, когато то се извършва чрез превоз за собствена сметка. Директорът на институция от системата на предучилищното и училищното образование носи отговорност за предоставяне на пълна и точна информация съгласно правната норма.

- За персонал, обслужващ провеждането на туристическите пътувания, могат да се определят учители и други педагогически специалисти, възпитатели, психолози, педагогически съветници и медицински специалисти – по преценка на ръководителя на институцията – инициатор на пътуването, а за туристически пътувания извън страната – и представители на съответния туроператор.

  Броят на персонала се определя съобразно формата на туристическото пътуване, броя, възрастовия състав и специфичните нужди на децата и учениците, както следва:

  а) един възрастен на всеки 5 – 7 деца от детските градини и деца в предучилищна възраст;
  б) един възрастен на всеки 10 – 15 ученици от I до XII клас.

- За осъществяване на различните форми на туристически пътувания туроператорът осигурява според необходимостта правоспособни екскурзоводи и планински водачи, вписани в съответния списък – част от Националния туристически регистър, както и аниматори в туризма с придобита професионална квалификация по професията по смисъла на Закона за професионалното образование и обучение.

- Настаняването на деца и ученици – участници в туристически пътувания, се извършва в обекти, които са категоризирани места за настаняване съгласно Закона за туризма, вписани в Националния туристически регистър и в Публичния регистър на обектите с

обществено предназначение, поддържан от регионалните здравни инспекции съгласно чл. 36, ал. 3 от Закона за здравето.

- Храненето на децата и учениците по време на туристическите пътувания се извършва при спазване на Наредба № 6 от 2011 г. за здравословно хранене на децата на възраст от 3 до 7 години в детски заведения (ДВ, бр. 65 от 2011 г.) и Наредба № 37 от 2009 г. за здравословно хранене на учениците (ДВ, бр. 63 от 2009 г.), издадени от министъра на здравеопазването.

- Храненето на деца и ученици по време на туристическите пътувания се извършва само в обекти, регистрирани по реда на Закона за храните и категоризирани съгласно Закона за туризма.

- За осигуряване на безопасността и сигурността на децата и учениците при посещение на плаж (открити водни площи) се спазват съответните изисквания и правила на наредбата по чл. 78а, ал. 2 от Закона за здравето.

- С цел осигуряване здравето на децата и учениците качеството на водата в плувните басейни и в зоните за къпане трябва да отговаря на изискванията на Наредба № 5 от 2008 г. за управление на качеството на водите за къпане (обн., ДВ, бр. 53 от 2008 г.; изм. и доп., бр. 15 от 2012 г. и бр. 5 от 2013 г.), издадена от министъра на здравеопазването и министъра на околната среда и водите, и на Инструкция № 34 за хигиената на спортните обекти и екипировка (обн., ДВ, бр. 82 от 1975 г.; изм. и доп., бр. 18 от 1984 г. и бр. 25 от 2002 г.), издадена от министъра на здравеопазването.

- Провеждането на детски лагери в страната се извършва в туристически обекти, разположени в ограден терен, към който има поне един вход с денонощна охрана и с пропускателен режим.

- В туристическия обект и в прилежащия към него терен трябва да има: осигурено видеонаблюдение и системи за сигнално оповестяване; ресторант или друго заведение за хранене и развлечения, в който местата за сядане са най-малко 1/3 от капацитета на мястото за настаняване; санитарни възли и умивалници, разположени в близост до съответното заведение за хранене и развлечения; оборудвани помещения за занимания и допълнителни дейности; обезопасени спортни съоръжения и оборудване; възможност за осигуряване на покрита лятна естрада с озвучаване и осветление; медицински кабинет за оказване на първа медицинска помощ на децата и учениците.

- Ски учителите са длъжни да съобразят физическата подготовка на децата и учениците спрямо сложността на ски пистата съгласно Наредбата за обезопасяването и информационната обезпеченост на ски пистите в Република България и за определяне правилата за безопасност върху територията на ски пистите и ски зоните и за организацията на работата на ски патрулите, приета с Постановление № 13 на Министерския съвет от 2015 г. (ДВ, бр. 9 от 2015 г.).

- Според регламентацията на Наредба № 33 от 3.11.1999 г. за обществен превоз на пътници и товари на територията на Република България - обществен превоз на пътници и товари на територията на Република България може да се извършва от физически и юридически лица, регистрирани като търговци, които притежават лиценз и други документи, които се изискват от закона и въпросната наредба. Също така е указано, че тези лица извършват специализирани превози на пътници само с превозни средства, на които е извършен предпътен преглед за проверка на техническата изправност, и за които има:

1. издадено валидно удостоверение за периодичен преглед за проверка на техническата изправност;
2. издаден знак за преминат периодичен преглед за проверка на техническата изправност на ППС;
3. издадено удостоверение за преминат допълнителен преглед за проверка на оборудването на автобусите, с които се извършват превози на деца и/или ученици, когато с превозното средство се извършва превоз на деца и/или ученици.

❖ Предпътният преглед се извършва преди всяко излизане на превозното средство от експлоатационния център и включва проверка на:

1. техническото състояние на:
   а) достъпни системи, агрегати, механизми и възли на превозното средство;
   б) гумите и колелата;
   в) други достъпни възли и агрегати от ходовата част;
2. изправността на:
   а) работната спирачна уредба, както и изпускане на въздух или течност от нея;
   б) спирачната уредба за паркиране;
   в) осветлението и отоплението;
   г) осветителната и звуковата сигнална уредба;
   д) вратите и стъклочистачките и тяхното функциониране;
   е) огледалата за обратно виждане;
3. функционирането на компресора, както и налягането, което той поддържа в пневматичната система;
4. теч на експлоатационни течности и/или на гориво;
5. наличие на изискваните за ППС пожарогасител (включително валидността на периодичната му проверка), аптечка, обезопасителен триъгълник и светлоотразителна жилетка.

❖ Превозвачът уведомява писмено – на място, по поща, електронна поща или факс съответното регионално звено/областен отдел на Изпълнителна агенция "Автомобилна администрация" в областта, от чиято територия започва превозът, за намерението си да извърши превоз на пътници най-късно един час преди започването на превоза, като уведомлението съдържа информация за:
   1. началния и крайния пункт на превоза;
   2. мястото на тръгване;
   3. датата и часа на тръгване;
   4. маршрута на пътуване.

Когато превозът е на деца и/или ученици, това обстоятелство се отразява в уведомлението.

С цел повишаване условията за безопасност при пътуване на деца и ученици, наред с гореизброеното се създава организация за уведомяване и на представители на териториалната структура на МВР.

2.3. Подходящо поведение на участниците в движението по пътищата в качеството им на водачи.

Водачите на превозни средства са отговорни не само за своите действия или бездействия, но и за живота и здравето на пътниците в управляваното превозно средство, както и спрямо останалите участници в движението в случай на настъпване на ПТП. Агресивното поведение и шофиране предоставят лош пример и формират грешни модели на поведение, незачитайки законовите и подзаконовите норми, водещи до подражание и толериране на такъв тип поведение. Описаното по-горе в частта, касаеща се до пътниците в превозните средства, важи и по отношение на поведението на участниците в движението по пътищата в качеството им и на водачи.

- Според възрастовата група е характерно управление на различен тип превозни средства – велосипеди, ролери, тротинетки и др. подобни превозни средства, индивидуални електрически превозни средства, мотопеди, мотоциклети, автомобили. Ролята на родителите и близките от семейството на децата е да формират в тях отговорно поведение, чувство на самосъхранение и предпазване от опасностите на пътната среда, както у тях самите, така и спрямо останалите участници в движението. Някои особености за превозно средство велосипед: той трябва да има изправни спирачки, звънец, устройство за излъчване на бяла или жълта добре различима светлина отпред и червен светлоотразител отзад, като се допуска поставянето на устройство за излъчване на червена светлина отзад и бели или жълти светлоотразители или светлоотразяващи елементи отстрани на колелата на велосипеда. Не трябва да се допуска родител да предоставя велосипед на своето дете, ако липсва дори един елемент от описаните по-горе. Това е важно с оглед безопасното им придвижване в пътната среда в качеството им на водачи. Лицата, предоставящи парични средства на децата си, трябва да бъдат информирани, както и да осъществяват контрол за начина на разходването им, особено що се касае до наемането на обществено достъпни индивидуални електрически превозни средства от страна на деца, предвид това, че същите могат да се управляват след заплащане на определена сума по електронен път (с карта или през приложение на мобилно устройство), с което създава възможност електрически тротинетки да бъдат наети и управлявани от деца, които са на възраст под минималното законовото изискване за навършване на 16-годишна възраст.

- Съществуват още няколко особености при управлението на велосипед, които не са препоръчителни, а са задължително условие – да се използва светлоотразителна жилетка или светлоотразителни елементи върху видимата част на облеклото, позволяващи водачът да бъде лесно забелязан в следните три хипотези: при управлението на велосипед извън населените места, през тъмната част на денонощието и при намалена видимост. Също така водачите на велосипед са длъжни да се движат възможно най-близо до дясната граница на платното за движение. Наред с това в тъмните часове на денонощието и/или при намалена видимост управлението на велосипеда се осъществява с включена бяла или жълта светлина отпред. Също така при пресичане на платното за движение на пешеходна пътека водачът на велосипед е длъжен да слезе от велосипеда и да пресече на собствен ход (бутайки велосипеда)..

- Съществуват и забрани по отношение на управлението на велосипед, като например: да се движат успоредно до друго двуколесно пътно превозно средство; да управляват велосипеда, без да държат кормилото с ръка, както и да освобождават педалите, с които контролират велосипеда; да се движат в непосредствена близост до друго пътно превозно средство или да се държат за него; да превозват, теглят или тласкат предмети, които пречат на управлението на велосипеда или създават опасност за другите участници в движението. На водача на велосипед е забранено също така: да превозва други лица върху велосипеда, освен деца до 6-годишна възраст или с тегло до 27 кг на специално предвидени и сертифицирани столчета или седалки, освен ако велосипедът е произведен

за ползване от повече от едно лице; да превозва други лица върху велосипеда, ако е на възраст под 18 години; по време на движение да използва мобилен телефон, друго мобилно устройство за комуникация или друго средство, отклоняващо вниманието му, освен устройства, позволяващи използването им без участието на ръцете му; да води животни, ако се движи по платното за движение.

- Препоръчително е когато се заобикалят паркирани превозни средства да се оставя по-голямо странично отстояние, поради възможността от внезапно отваряне на врата или потегляне и включване в движението на превозното средство с цел избягване възможността от настъпване на нежелани пътни инциденти.

- Предвид това, че често децата използват, като метод за придвижване велосипед, тротинетка или друг вид превозно средство (ролери, скейтборд, ховър борд, или друг тип самобалансиращо се превозно средство) по пътната инфраструктура, поради което е необходимо да притежават основни/базови познания в областта на правилата за движение по пътищата, описани в ЗДвП.

- Важно е да се отбележи, че по пътищата, отворени за обществено ползване, е забранено движението на самобалансиращи се превозни средства (ховърборд, сегуей и др.).

- Все по-често се наблюдава използването на индивидуални електрически превозни средства (ИЕПС) - т.нар. електрически тротинетки. Електрическите тротинетки стават все по-популярни не само в България, но и в целия свят. Те са компактни и екологични. Всичко това ги превръща във все по-предпочитани алтернативни средства за придвижване в градски условия. Електрическата тротинетка може да бъде много опасна както за нейния ползвател, така и за другите участници в движението (пешеходци, велосипедисти и др.). Затова е важно да се знаят правата и задълженията, когато се използва подобно превозно средство. Поради малките гуми и високия център на тежестта на този тип превозни средства вероятността да се изгуби баланс е голяма, което допринася за лесна загуба на контрол над превозното средство. Управлението и използването на този тип превозни средства по пътищата отворени за обществено ползване са забранени за лица под 16-годишна възраст. Други законово регламентирани особености са това, че водачите на такъв тип превозни средства до навършване на 18-годишна възраст задължително трябва да използват защитна каска при управлението им независимо от тяхната възраст.

- Съществуват следните изисквания, особености и забрани за лицата, които управляват ИЕПС, като е задължително да се съобразят със следните условия: минималната възраст на водача за управление на ИЕПС е шестнадесет години, като е позволено да се движат освен по изградената велосипедна инфраструктура и по пътища и улици отворени за обществено ползване, на които максимално разрешената скорост е до 50 km/h. Важно е да се отбележи, че с последните изменения на ЗДвП от месеци септември 2025 г. се въведе изискване водачите на ИЕПС да имат валидна застраховка "Гражданска отговорност" на автомобилистите по чл. 461, т. 1 от Кодекса за застраховането, а така също се въведе и изискване ИЕПС да имат регистрация, извършена от съответната общинска администрация, по ред и правила уредени с Наредба на общинския съвет по чл.80а, ал.4, т.3 от ЗДвП. Наред с това водачът на ИЕПС е длъжен: да се движи по велосипедната инфраструктура, а при липса на такава - възможно най-близо до дясната граница на платното за движение; да се движи с изправно ИЕПС, което развива максимална скорост до 25 km/h; да ползва защитна каска; при намалена видимост да управлява индивидуалното електрическо превозно средство с включени светлини и да ползва светлоотразителна жилетка или светлоотразителни елементи върху видимата част

на облеклото, позволяващи да бъде лесно забелязан; при пресичане на платното за движение да се придвижи съгласно правилата за движение по пътищата, съобразявайки се с приближаващите превозни средства и без да им отнема предимство, а ако пресича платното за движение на пешеходна пътека - да слезе от индивидуалното електрическо превозно средство и да пресече на собствен ход (бутайки го).

- На водача на ИЕПС е забранено: да управлява ИЕПС, което не е регистрирано по реда на ал. 4 (В сила от 07.02.2026 г.); да развива скорост, по-висока от 25 km/h; да се движи по пътища и улици, на които максимално разрешената скорост за движение на моторни превозни средства е над 50 km/h, като ограничението не се прилага за улици с изградена велосипедна инфраструктура; да се движи в зони, обозначени с пътен знак В9 - "Забранено е влизането на велосипеди"; да се движи по улици, обозначени с пътен знак Г13 - "Пътна лента или платно за движение само на превозни средства от редовните линии"; да се движи в тъмната част на денонощието; да управлява превозното средство, без да държи кормилото с ръце или по начин, който създава опасност за останалите участници в движението, включително да извършва скокове или да го управлява на едно колело; да превозва други лица; да превозва, тегли или тласка предмети, които пречат на управлението на превозното средство или създават опасност за другите участници в движението; да се движи успоредно до друго ИЕПС или двуколесно пътно превозно средство; да се движи в непосредствена близост до друго пътно превозно средство или да се държи за него; да управлява превозното средство по площите, предназначени само за пешеходци; да използва мобилен телефон, друго мобилно устройство за комуникация или друго средство, отклоняващо вниманието му, освен устройства, позволяващи използването им без участието на ръцете му при управлението на ИЕПС; да води животни; да паркира превозното средство в паркове, градини, площади, детски и спортни площадки, зелени площи, площи, предназначени само за пешеходци, тротоари, както и на входовете към метростанции или сгради, спирки на наземния транспорт, пътеки за преминаване и пред рампи за достъп на хора с увреждания, освен на определените за това места.

- В подкрепа на горното, важно е да се обърне внимание, че не случайно в ЗДвП тези превозни средства – електрическите тротинетки, са определени като „индивидуални“, т.е. могат да се използват само от един човек. В никакъв случай не бива ИЕПС да се използва за превозване на пътници и товари, защото могат да допринесат за загуба на баланс и причиняване на инцидент.

При децата и учениците в по-голямата възрастова група се засилва интересът за придобиване на правоспособност за управление на МПС. При навършване на 16-годишна възраст вече могат да преминат обучителен курс и да придобият свидетелство за управление на мотопед. Това налага необходимостта родителите да провеждат разговори и дискусии с децата си относно използването на такъв тип превозно средство и рисковете, които може да възникнат. ангажира и допълнителна отговорност за подрастващите както към тях самите, така и към останалите участници в движението по пътищата. Трябва да бъде разяснено, че спрямо тях може да бъде търсена/ангажирана административна, а дори и наказателна отговорност в определените от закона случаи. В тази възрастова група и по-конкретно три месеца преди навършване на 18-годишна възраст вече могат да преминат обучителен курс и да придобият свидетелство за управление на МПС. Придобилите правоспособност за управление на МПС подрастващи изразяват желание веднага да упражнят това свое право, като от изключителна важност е ролята на родителите да продължат диалога и комуникацията с децата си относно използването на това превозно средство, като допълнително се наблегне на правата и задълженията, които имат като участници в движението.

Закупуването на превозни средства, които децата все още нямат право да управляват в тази възраст, е отговорност на родителите и това не трябва да се поощрява, нито да бъде повод за „гордост“, че то вече може да управлява и тези превозни средства. Уменията за контрол на превозно средство не са достатъчни за приемането на детето като правоспособен водач в движението по пътищата. Отговорността и любящото поведение на родителите трябва да бъдат съобразени със законовите правомощия, защото те са написани въз основа натрупан неприятен опит и с цел превенция, а превенцията започва още от семейството и едва след това е отговорност на контролните органи.

За сигурността на пътя е забранено превозването на деца под 12 г. на мотоциклет или мотопед и на предната седалка на лек автомобил без допълнителна специална седалка[21].

Наръчник на Държавна агенция „Безопасност на движението по пътищата“ може да намерите ТУК
https://www.sars.gov.bg/wp-content/uploads/Narachnik-za-roditeli-BDP/Narachnik-za-roditeli-BDP.pdf

2.4. Правила за безопасно поведение в районите на железопътния транспорт.

Железопътното пространство е една много опасна зона!

Ние трябва да приемем това твърдение с голяма сериозност. Там не се допускат никакви игри.

Гражданите и по-специално децата и тийнейджърите не винаги са наясно с опасностите в железопътна среда, пренебрегват общоприетите правила за поведение на или около железопътните линии, в грубо нарушение на тяхната безопасност и без да мислят за последствията.

Ние не можем да изключим железницата от живота си, защото пътуваме с влак, трябва да се превозват товари: нефт, газ, дърва, въглища, храна, и др. Затова има един изход, за да се предотвратят инцидентите – обучение и периодично напомняне.

Всички граждани, които използват услугите на железопътния транспорт, следва да научат, помнят и спазват стриктно публичните правила за безопасност в него.

Основните причини за инцидентите с хора са:

- небрежност;
- липса на знания за безопасността;
- пренебрегване на опасностите;
- преминаване през железопътните линии на забранени места;
- стоенето в близост до движещ се влак и т.н.

Разбира се, зоните, създадени за пътуващите, са безопасни.

Това са:

- гари;
- подлези;
- пасарелки;

[21] Чл. 133 от Закона за движението по пътищата и Наредба № 33 от 3 ноември 1999 г. за обществен превоз на пътници и товари на територията на Република България

- пешеходни пътеки;
- железопътни прелези;
- надлези;
- влакове.

Но ако отидете в зони, в които не би трябвало да бъдете, ще се поставите в сериозна опасност!

Не поставяйте предмети върху релсите! Камък с размерите на топка за тенис може да дерайлира влак с 300 пътници или да предизвика огромни материални щети.

2.4.1. Как да преминаваме през железопътните линии

Всеки, който е в близост до железопътната линия, е длъжен да се съобразява със следните общите правила:

1. При приближаването на влак не стойте в непосредствена близост до железопътната линия, а на безопасно разстояние, за да не попаднете в зоната на въздушния поток.
2. Преди преминаването през пешеходна пътека, се уверете, че няма движещ се влак, локомотив или вагон.
3. Когато се приближава влак, локомотив или вагони, трябва да спрете и пропуснете преминаването им. Когато се уверите, че няма движещ се влак, локомотив или вагони по съседните коловози /ако има такива/, продължете.
4. Не трябва да се стои близо до релсите или да се разхожда по железопътните линии. Въздушната струя от преминаващият влак е толкова силна, че може да Ви засмуче и да попаднете под колелата на влака, ако стоите близо до коловоза или твърде близо до ръба на перона.
5. При движението си влакът може да изхвърли камъни или други предмети, които могат да ударят пешеходците.
6. Преминавайте през прелези само когато бариерите са вдигнати или светлинната и звуковата сигнализация позволява това /звънецът не работи и светофарът свети с бяла светлина/. Ако прелезите са несъоръжени /без бариери и светофар/, трябва да се спазват правилата за преминаване през пешеходна пътека.
7. При преминаване през железопътните линии, трябва да се убедим, че в зоната на видимост не приближава влак или друго железопътно возило. Затова е важно да свалите слушалките, тъй като с тях може да не чуете приближаващия се влак и подаваните от него сигнали.

НЕ ПРЕСИЧАЙТЕ ЖЕЛЕЗОПЪТНИ ПРЕЛЕЗИ, КОГАТО ПРЕДУПРЕДИТЕЛНИТЕ СВЕТЛИНИ МИГАТ И ЗВУКОВАТА СИГНАЛИЗАЦИЯ РАБОТИ /ЗВЪНЕЦЪТ НЕПРЕКЪСНАТО ЗВЪНИ/!

Младите хора обичат да слушат музика и при преминаване през железопътната линия не отстраняват слушалките на плейъра. Те дори не чуват свирката на влака, а визуалното им внимание е фокусирано върху това как е по-удобно да се движат по железопътните релси.

Децата и тийнейджърите, които организират игри на железния път, застрашават живота и здравето си. Тези привидно безвредни игри могат да се превърнат в голяма беда и дори

трагедия. Тяхната небрежност заплашва безопасността на движението, живота и здравето на пътниците, превозваните стоки и причинява значителни материални щети.

Ако някой е в обсега на габарита и спирачния му път, машинистът няма да го види, докато не е станало твърде късно и не може да направи нищо, за да избегне удара.

ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЯТА, НИКОГА НЕ Е ИЗКЛЮЧЕНА!!!

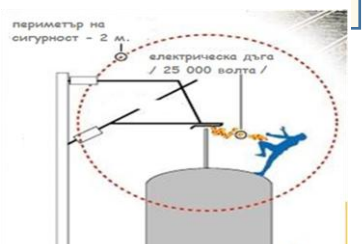

Някои влакове се захранват от електричество, което никога не се изключва. Напрежението от 25 kV е достатъчно силно, за да ви убие. Не е нужно да се докоснете до въздушните електропроводи, за да ви порази ток. Ако се намирате на по-малко от два метра от електропровода, ще бъдете поразени от електрическа волтова дъга. Можете също така да бъдете поразени от токов удар, ако пускате хвърчило, носите въдица или провисвате предмети от мост в близост до въздушните електропроводи.

Не се качвайте на стълбовете, и другите предотвратяващи достъпа до контактната мрежа съоръжения!

Не се приближавайте и не пипайте оголени проводници!

Не се качвайте на покривите на вагоните!!!

2.4.2. Рисуване на графити върху влакове, селфи, хвърляне на камъни по влаковете и поставяне на предмети върху железопътните релси

Децата и тийнейджърите, които повреждат, включително боядисват със спрей или графити, движимо и недвижимо имущество на железопътния транспорт (подвижен състав и съоръжения), незаконосъобразно и без съгласието на собствениците, освен че извършват престъпление по чл. 216 от Наказателния кодекс („повреждане на чуждо движимо и недвижимо имущество“), но излагат себе си и родителите си на много високи санкции, ненужни рискове и често умират, след като бъдат прегазени от влаковете. Младите хора не разбират опасността, на която се подлагат, защото в зоните за почивка на влаковете, последните често се преместват от един коловоз на друг. Не си струва да поемате рискове. Бъдете в безопасност на железопътните линии!

Селфи в района на железопътното пространство е опасно и в много случаи води до трагични последици. Заснемането на селфи е забавление, но крие опасност за живота Ви, особено при качване върху вагоните!

Хвърлянето на камъни по влаковете крие опасност както за самите Вас, така и за пътниците във влака, защото може:

- да се причини травма на машиниста на влака и да възникне опасност от катастрофа;
- да се счупи стъкло на прозорец или предметът да попадне в салона на пътниците през отворен прозорец, което да причини травма на пътник;

- да се получи рикошет от хвърлен по влака камък/твърд предмет.

2.4.3. Безопасно придвижване в района на гара или междугарие

Придвижването на пътници, изпращачи и посрещачи в районите на гарите е безопасно само в зоните, определени за тях.

При извършване на ремонтни дейности в района на гара трябва да се спазват безопасните маршрути за придвижване, определени за пътниците.

Правила за безопасност преди пътуване:

- Бъдете внимателни и бдителни!
- Спазвайте всички предупредителни знаци в гарите!
- Когато използвате слушалки или мобилни телефони, те ще Ви попречат да видите или чуете приближаващ влак!

Правила за безопасност при престой на перона:

- Стойте далеч от ръба на перона (Никога не стойте на ръба на перона)!
- Останете зад предупредителната линия в края на перона, ако има такава!
- Въздушната струя от преминаващия влак е толкова силна, че може да Ви засмуче и да попаднете под колелата на влака, ако стоите твърде близо до ръба на перона.
- Не играйте на перона и на релсите!
- Не скачайте от перона на железния път!

Движението на външни на железопътната инфраструктура или железопътните превозвачи лица в районите на гарите извън зоните, определени за тях, по железопътните линии в междугарие, качването по съоръженията на железопътната инфраструктура, качването по вагони, локомотиви и специализирани ремонтни машини, гарирани на коловозите, е опасно и може да доведе до значително увреждане на здравето или смърт.

2.4.4. Безопасност при качване, слизане и пътуване с влак:

- при качване във влак трябва да изчакате, докато той спре напълно, преди да се приближите към вратата на вагона. Стойте на безопасно разстояние от влака;
- Внимавайте – има разстояние между влака и перона!
- Забранено е качването във вагоните по време на движение на влака и слизането от тях преди влакът да е спрял;
- В случай че възпрепятствате автоматичното затваряне на вратите, излагате на опасност себе си и околните;
- Преди слизане от влака се убедете, че пред вратата на вагона има перон и бъдете внимателни в случай, че той е заледен, заснежен или с неравности;
- Забранено е качването във вагоните по време на движение на влака и слизането от тях, преди влакът да е спрял;
- Не отваряйте и не затваряйте вратите на вагоните с крак или с помощни предмети;
- Не слизайте от влака от страна, към която няма перон;
- Препоръчително е да дадете предимство на тези, които слизат от влака, и след това да се качите. Във всеки случай жестът ще Ви се върне в някоя от следващите гари;

- Забранено е при потегляне и спиране на влака пътниците да стоят на стъпалата на вагоните и при отворени врати;
- Бъдете внимателни, когато се движите във влака. По време на движение влакът може рязко да намали скоростта си или внезапно да спре;
- Не блокирайте с багаж коридорите и вратите на вагоните;
- Забранено е изхвърлянето на предмети и отпадъци от влака. Забранено е навеждането през прозорците на вагоните по време на движение на влака;
- Препоръчително е след качване във влака да се запознаете с намиращите се във вагоните указания и пиктограми;
- Забранено е отварянето на входните врати на вагоните преди окончателното спиране на влака;
- Не създавайте предпоставки за възникване на пожар във влака, в района на гарите и железопътните трасета;
- Не качвайте във влака леснозапалими и взривоопасни вещества и материали;
- Абсолютно се забранява отварянето на главните електрически табла на вагоните от пътници. Включването и изключването на централното осветление, отопление или охлаждане на вагоните се извършва само от влаковия персонал;
- Електрическите контакти трябва да се използват от пътниците само по предназначение и в съответствие с указаното напрежение;
- Поставяйте багажа си добре укрепен върху багажниците във вагоните и не го оставяйте без надзор;
- Ако имате нужда от помощ или сте констатирали някаква нередност, се обръщайте към обслужващия персонал във влака;
- При извънредни ситуации запазете спокойствие и спазвайте указанията на влаковия персонал;
- При евакуация действайте бързо, но без паника;
- Стремете се да не създавате пречки на останалите пътници.

Използването на общи практики за безопасност на движението е добра възможност за формиране и затвърждаване на безопасна култура на поведение при използването на пътната среда.

РАЗДЕЛ 3

ПРАВИЛА ЗА БЕЗОПАСНОСТ НА ДЕЦАТА КАТО ПОТРЕБИТЕЛИ НА ОПРЕДЕЛЕНИ СТОКИ И УСЛУГИ

Какво трябва да се знае?

На какво да се акцентира?

Общи рискове за децата

3.1. Изисквания за безопасност на обществено достъпни площадки за игра, разположени на открито и на закрито /в търговски центрове, заведения за хранене и развлечения, хотели, детски градини и др.[22]

Площадките за игра се устройват в зависимост от предназначението им по възрастови групи на ползвателите. В зависимост от физическите и психическите способности на децата се разделят на следните възрастови групи: до 3 години; от 3 до 12 години; от 12 до 18 години.

На всяка закрита и открита площадка за игра трябва да са поставени информационни табели, които се разполагат до входовете/изходите на площадката, относно безопасната експлоатация, в това число възрастови групи, за които са предназначени съоръженията; забрани и ограничения на територията им.

Съоръженията за игра и елементите на обзавеждането не трябва да имат остри ръбове и стърчащи части, поради риск от захващане на тялото, части от тялото или на дрехи. По съоръженията не трябва да има следи от корозия, не трябва да има повредени части.

[22] НАРЕДБА № 1 от 12 януари 2009 г. за условията и реда за устройството и безопасността на площадките за игра

3.2. Електрически тротинетки и велосипеди за ползване по обществени пътища – рискове от инциденти и наранявания при използване на продуктите

При използването и избора на електрическа тротинетка, електрически велосипед /EPAC/ и ховърборд е важно да се обърне внимание на някои от следните акценти:

- Това са превозни средства, които се задвижват с електрически двигател, и ако максималната непрекъсната номинална мощност не надвишава 25 km/h, попадат в обхвата на Наредбата за съществени изисквания и оценяване на съответствието на машини[23].
- Електрическият двигател се захранва с батерия. Основният проблем е прегряването на батерията по време на зареждане, което често води до експлозия, вследствие на което има инциденти и се нанасят материални щети.
- Върху продуктите производителят трябва да е поставил производствената табела, върху която да има нанесена маркировка за съответствие CE, данни за име и адрес на производителя, технически характеристики, година на производство.
- Продуктите трябва да се придружават от инструкция за употреба, съставена от производителя на български език.

Неспазването на основните инструкциите и указанията за безопасност изброени в инструкцията за употреба, може да доведе до повреда на електрическа тротинетка, електрически велосипед /EPAC/ и/или ховърборд, което от своя страна да доведе до сериозни телесни наранявания и дори смърт.

Изисквания за безопасност на електрически тротинетки и велосипеди[24]

За да участва в движението по пътищата, отворени за обществено ползване, всеки велосипед и ИЕПС трябва да има изправни:

1. спирачки;
2. механичен или електронен звънец и да няма друг звуков сигнал;
3. за велосипеда - устройство за излъчване на бяла или жълта добре различима светлина отпред и червен светлоотразител отзад; допуска се поставянето на устройство за излъчване на червена светлина отзад;
4. за индивидуалното електрическо превозно средство (такова е и тротинетката) - устройство за излъчване на

Фойерверките и други пиротехнически изделия могат да бъдат опасни за живота и здравето, ако не се използват правилно и съгласно инструкциите за употреба.

Те не трябва да се използват в случай, че са с изтекъл срок на годност и са видимо повредени или в разкъсана опаковка. Такива продукти могат да експлодират и да причинят сериозни изгаряния и наранявания.

Когато има забавяне на експлозията, потребителите не трябва да се връщат към продукта, тъй като съществува риск от неочаквана експлозия.

[23] Наредба за съществените изисквания и оценяване на съответствието на машини.
[24] Чл. 79 от Закона за движението по пътищата

бяла или жълта добре различима светлина отпред и устройство за излъчване на червена светлина отзад;

5. бели или жълти светлоотразители или светлоотразяващи елементи отстрани на колелата на велосипедите.

3.3. Пиротехнически изделия. Изисквания за пиротехнически изделия[25]

В зависимост от техния вид употреба или предназначение и степен на опасност, включително ниво на шум, се категоризират от производителя по следния начин:

1. фойерверки:

а) категория F1: фойерверки, при използването на които съществува много ниска степен на опасност и пренебрежимо ниско ниво на шум и които са предназначени за употреба в ограничени пространства, включително фойерверки, предназначени за употреба в жилищни сгради. Забранено е предоставянето на пазара на лица под 12 години;

б) категория F2: фойерверки, при използването на които съществува ниска степен на опасност и ниско ниво на шум и които са предназначени за употреба на открито в ограничени пространства. Забранено е предоставянето на пазара на лица под 16 години;

в) категория F3: фойерверки, при използването на които съществува средно висока степен **на опасност, предназначени** са за употреба в обширни открити пространства и чието ниво на шум не вреди на човешкото здраве. Забранено е предоставянето на пазара на лица под 18 години;

2. сценични пиротехнически изделия:

а) категория T1: пиротехнически изделия за сценична употреба, при използването на които съществува ниска степен на опасност;

3. други пиротехнически изделия:

а) категория P1: пиротехнически изделия, различни от фойерверки и сценични пиротехнически изделия, при използването на които съществува ниска степен на опасност.

При използването и избора на фойерверките е важно да се обърне внимание на някои от следните акценти:

- ❖ На фойерверките производителят трябва да е нанесъл трайно маркировка за съответствие - CE. Това показва, че фойерверките са произведени по европейските изисквания за безопасност.
- ❖ Много важно е всеки фойерверк да се придружава от инструкция за употреба, съставена от производителя на български език.
  - ✓ От инструкцията за употреба потребителят може да се информира за категорията на фойерверка, който трябва да бъде обозначен със следния код F1, F2, F3 и F4. Потребителят трябва да има предвид, че фойерверки от категория F4 са за професионална употреба и не могат да бъдат продавани на гражданите .
  - ✓ Важно е потребителят да знае, че в зависимост от категорията фойерверките са предназначени за използване само на открито, като за категория F1 могат да се използват и в помещения и това задължително производителят го отбелязва върху етикета.

[25] Наредба за съществените изисквания и оценяване на съответствието на пиротехническите изделия

✓ В инструкцията трябва да е указан начинът на употреба на фойерверка включително и начина на закрепване, ако е необходим, като се посочва и минималното отстояние на безопасност.

✓ Върху опаковката на фойерверка трябва да е обозначен името на производителя/вносителя и неговия адрес, както и нетното еквивалентно количество взривно вещество във изделието.

❖ Важно е потребителите да знаят, че в зависимост от категорията фойерверк има законово изискване за възрастово ограничение за употребата на фойерверките и посочване на минималните разстояния за безопасност, както следва:

✓ Фойерверк от категория F1 – 1 m.

✓ Фойерверк от категория F2 – 8 m.

✓ Фойерверк от категория F3 – 15 м.

Изключително опасно е саморъчно изработване на такива изделия!

3.4. Играчки. Изисквания за играчките[26]

В зависимост от предназначението си играчките, които се използват на обществени места, могат да бъдат:

- Функционална играчка , която извършва определени действия и се употребява по същия начин като продукт, уред или съоръжение, предназначен за употреба от възрастни, и представлява умален модел на такъв продукт, уред или съоръжение;
- Играчка, предназначена за ползване в плитки води, която може да носи или поддържа дете над водата;
- Химическа играчка, предназначена за пряк контакт с химични вещества и смеси, която се използва по подходящ за възрастовата група начин и под надзора на възрастен, например химически комплекти, комплекти за пластмасови или керамични отливки, миниатюрни работилници за керамика, емайлиране или фотография, както и други подобни играчки, които предизвикват химични реакции или сходни изменения във веществата при употреба;
- Игра за развиване на обонянието, чиято цел е да помогне на детето да се научи да разпознава различни миризми и аромати;
- Игра за развиване на вкусовото възприятие, целта на която е да позволи на детето да приготвя сладкиши или блюда, включващи използването на хранителни съставки, като подсладители, течности, прахообразни вещества и аромати.

При използването и избора на играчки е важно да се обърне внимание на някои от следните акценти:

❖ Играчките, включително химичните вещества, които те съдържат, не трябва да застрашават безопасността или здравето на потребителите при употребата им по предназначение или при употребата им по предвидим начин, като се има предвид поведението на децата.

❖ Върху играчките или тяхната опаковка производителят трябва да е нанесъл маркировката „CE” и информация за адреса и наименованието на производителя и/или вносителя. Играчките за деца под 3 години трябва да имат върху опаковката този знак:

[26] Наредба за съществените изисквания и оценяване на съответствието на играчки

или да е нанесено следното предупреждение: „Неподходящо за деца на възраст под 36 месеца”, с текст, пояснящ причината, поради която този текст е нанесен (обикновено риск от задавяне поради наличие на лесно достъпни или лесно отделящи се малки части);

- ❖ Играчките трябва да се придружават от инструкция за употреба и информация за безопасност на български език.
- ❖ Върху играчката, върху прикрепен етикет, върху опаковката или в инструкцията за употреба трябва да е посочена най-малко минимална или максимална възраст на детето; уменията, които се изискват от него, максималното или минималното му тегло и предупреждение играчката да се употребява под надзора на възрастен.

Препоръки към родители:

- ❖ Не купувайте играчки, захранвани с достъпни без помощта на инструмент батерии (напр. т.нар. тип „бутон”, „копче“, „часовникови” или R1). Поглъщането на такива батерии носи риск от задавяне или химическо изгаряне.

- ❖ След закупуването на играчка задължително се запознайте с предупрежденията и инструкциите за безопасна употреба, които трябва да бъдат на български език. Спазвайте препоръките за поддържане хигиената на играчките, предназначени за деца под 36 месеца. Тези играчки трябва задължително да имат указания за начина на почистването им. Например меките пълнени играчки трябва да имат трайно прикачен към шева на играчката етикет с нанесени символи както е показано по-долу.

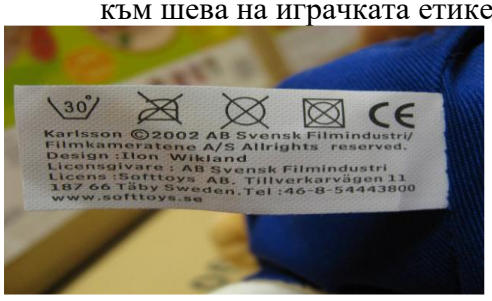

- ❖ Меките пълнени играчки, съдържащи механизъм, се почистват повърхностно, за да не се увреди механизмът.

Задължително наблюдавайте децата, докато играят със следните категории играчки:

- функционални - извършват определени действия и са умалени модели на продуктите, уредите или съоръженията, предназначени за употреба от възрастни като шевни машини, кафеварки и др.;
- химически – предназначени за пряк контакт с химични вещества и смеси;
- предназначени за ползване във вода – това са пояси, дюшеци и др.;

- поставени в храни.

❖ Осигурете лични предпазни средства на децата си (за защита на главата, ръцете и краката) когато играят с кънки, ролкови кънки, ролери, скейтборди, тротинетки, скутери, детски велосипеди и др. Съблюдавайте да не се движат с изброените играчки по пътното платно.

❖ Отстранете опаковката и я изхвърлете на подходящите за това места, когато тя не е част от играта. Уверете се, че децата не си играят с полимерни опаковки, които могат да причинят задушаване.

❖ Не изхвърляйте електрически и електронни играчки в общия поток битови отпадъци, обозначени със следната маркировка:

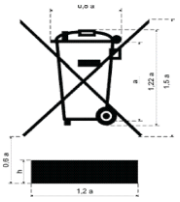

❖ Винаги съобщавайте на търговеца на дребно, от който сте купили дадена играчка, вносителя или производителя, за всякакви проблеми, свързани с нейната безопасност.

3.5. Радиосъоръжения. Изисквания за радиосъоръженията[27].

Интернет се превърна в неразделна част от живота на децата, представяйки много възможности за децата и младите хора да общуват, учат, да се социализират и играят, предоставяйки на децата нови идеи и по-разнообразни източници на информация, отваряйки възможности за гражданско участие на децата, чрез които да преуспяват, да бъдат креативни.

Пандемията от КОВИД-19 подчерта значението на съдържателната свързаност, чрез жизнено важните средства за достъп до базово образование, социални взаимодействия и достъп до услуги.

Радиосъоръженията са продуктите, които осъществяват възможността за комуникация онлайн.

Голям брой по вид радиосъоръжения се използват ежедневно не само от възрастни, но и от уязвими ползватели като децата.

В ежедневието си възрастните и децата използват различни видове радиосъоръжения, като: телефон (смартфон), смарт часовник, смарт гривна и др., Всички те са *електронни, преносими устройства,* които предлагат различни функции. Обикновено свързаността между тях или други продукти се осъществява чрез Bluetooth или Wi-Fi и позволяват на потребителите да проверяват времето, да получават известия, да следят физическата си активност и здравословното си състояние, да осъществяват плащания, да използват гласови асистенти и много други.

При използването и избора на телефони, смарт часовници, смарт гривни, и др. е важно да се обърне внимание на някои от следните акценти:

❖ Върху продуктите или върху опаковката трябва да бъде нанесена маркировка за съответствие „CE“, която трябва да е видима, четлива и незаличима;

[27] Наредба за съществените изисквания и оценяване на съответствието на радиосъоръженията.

- Производителят и вносителят трябва да са нанесли върху продуктите или върху опаковката своето име и регистрирано търговско наименование, или регистрирана търговска марка, и пощенски адрес, на който може да се осъществи връзка с тях;
- Продуктите трябва да се придружават от инструкции и информация за безопасност на български език и да включват информацията, необходима за използване на продукта по предназначение;
- Върху продуктите трябва да има маркировка за излязлото от употреба електрическо и електронно оборудване .

Препоръки към родители:

Не давайте на детето си смартфон, докато не се уверите, че е запознато с начина, по който функционира интернет, и с рисковете, които крие. Освен това трябва да сте уверени, че детето Ви се придържа към установените заедно правила за използване на мобилното устройство. Обяснете на детето, че обществените безжични мрежи не са защитени и през тях достъпът на трети лица до телефона е напълно възможен. Заедно с детето разучете как да ползвате интернет и смартфона разумно и отговорно и договорете определени правила.

3.6. Асансьори. Изисквания за асансьори[28].

Асансьорите са съоръжения, които обслужват постоянно сгради и са предназначени за превоз на: хора; на хора и товари.

В големите градове 90% от децата използват асансьори ежедневно, често без придружител. **След 7-годишна възраст децата могат да се возят сами, но за съжаление се оказва, че те често не знаят как трябва да постъпят, ако съоръжението аварира**. Много са и случаите, при които децата, водени от любопитство, могат да застрашат себе си и приятелите си. Асансьорите не са само удобно средство за придвижване, но и сложна машина, която може да носи потенциален риск.

При използването на асансьор е важно да се обърне внимание на някои от следните акценти:

- В кабините на асансьорите в жилищни сгради трябва да има стикер, поставен от органа за технически надзор, който е извършил последния технически преглед. върху стикера е записан регистрационният номер на органа, извършил техническия преглед, датата на извършване на прегледа и годината, през която трябва да се извърши следващият периодичен преглед. Стикерът трябва да е здраво закрепен, а обозначенията върху него трябва да са ясни, четливи и незаличими.
  Пример:

Рег. № 723
Дата на технически преглед: 17.05.2016 г.
Следващ технически преглед: 2017 г.

[28] Наредба за съществените изисквания и оценяване на съответствието на асансьорите и асансьорите и на предпазните устройства за асансьори

- ❖ В кабините на асансьорите, в които пътуват хора, трябва да има здраво закрепена табела, която съдържа: указание за ползване на асансьора и за поведението на ползващите го при спиране/засядане и/или друг видим технически проблем; забрана за самостоятелно ползване на асансьора от деца до 7-годишна възраст; **номера на телефона, на който да се съобщава за забелязани неизправности, аварии или за необходимост от освобождаване на пътници.**
- ❖ Чести неизправности:
  - ✓ движение на кабината при отворена шахтна или кабинна врата;
  - ✓ счупено или липсващо стъкло на шахтната врата;
  - ✓ отклонение от точността на спиране на кабината по-високо или по-ниско от 50 мм от нивото на етажната площадка;
  - ✓ липса на осветление в кабината;
  - ✓ затваряне на вратата рязко, а не плавно;
  - ✓ силен и/или несвойствен шум при движение.

- ❖ Причини за аварийно спиране /засядане/ на асансьора
  - ✓ спиране на захранването;
  - ✓ активиране на предпазните устройства;
  - ✓ нерегламентирано натискане на бутон „СТОП“.

- ❖ Действия при аварийно спиране/засядане
  - ✓ Запазете спокойствие;
  - ✓ Позвънете на посочения в кабината телефон на поддържащата фирма и дайте информация за адреса на който се намирате;
  - ✓ Изчакайте идването на техниците от поддържащата фирма;
  - ✓ Спазвайте техните указания;
- ❖ Не предприемайте действия за самоспасяване. Те застрашават живота ви!

Внимание! Не всяко аварийно спиране на асансьора е свързано с наличието на технически проблем и/или неизправност!

Важно е да знаем, че:

- ❖ За безопасност и комфорт при аварийно спиране на захранването, в кабината задължително трябва да има монтирано аварийно осветление;
- ❖ За бързото отстраняване на неизправността, в шахтата трябва да бъде инсталирано осветление /шахтно осветление/;
- ❖ За бърза и сигурна връзка с поддържащата фирма в кабината трябва да има монтирано разговорно устройство за двустранна връзка. Същото не може да послужи за разговори с други лица, извън поддържаща фирма.

3.7 Електрически уреди. Изисквания за електрическите уреди[29].

Обучаването на децата на принципите за електрическа безопасност от ранна възраст е най-лесният начин да се гарантира тяхната безопасност срещу електрически уреди. Токовият удар е сравнително често срещан инцидент в ежедневието при децата поради тяхната хиперактивност и любознателност. Токов удар може да причини: изгаряне, вътрешно

[29] Наредба за съществените изисквания и оценяване съответствието на електрически съоръжения, предназначени за използване в определени граници на напрежението

увреждане, сърдечен арест или травма, тежък шок и дори смърт. Най-често причината се дължи на небрежността и субективността на възрастните, когато не следят децата отблизо, докато децата по своята същност обичат да откриват нови неща.

За възрастните е важно да се запознаят със следните полезни съвети при избор и използване на електрически уреди:

1. Върху продукта производителят трябва да е нанесъл трайно маркировка за съответствие - CE. С нея той удостоверява, че е произвел продукта, съгласно европейските изисквания за безопасност. Ако естеството на даден продукт не позволява поставяне на CE маркировка, допустимо е тя да се нанесе върху опаковката и в придружаващите документи.
2. Върху електрическия продукт е необходимо да са нанесени основните електрически характеристики, като напрежение, мощност или ток, честота на електрическата мрежа и др.
3. Върху продукта или опаковката е необходимо да е обозначено името на производителя/вносителя и неговия адрес.
4. Всеки електрически продукт трябва да се придружава от инструкция за употреба на български език, съставена от производителя.
5. Преди използване е необходимо потребителите да се запознаят подробно с инструкцията за употреба и експлоатация на уреда.
6. По време на експлоатация трябва да се спазват стриктно посочените в инструкцията изисквания.
7. При почистване уредът да се изключи от електрическата мрежа и да се използва начин на почистване, посочен в инструкцията.
8. При възникване на технически проблем, уредът да се изключи от електрическата мрежа и задължително да се ползват услугите на оторизиран сервиз.
9. С цел избягване на инциденти, деца или хора от уязвими групи да ползват електрически уреди само под надзор на възрастни.
10. С цел поемане на гаранционното обслужване за електрически уреди, нуждаещи се от специален монтаж и свързване към електрическата мрежа, монтажът и свързването да се извършва от правоспособни лица от посочените от производителя/вносителя в гаранционната карта сервизи.

<u>Общи препоръки към родителите:</u>

- Търсете пълната информация за закупуваните продукти за Вашите деца – характеристики, маркировки за съответствие с относимите стандарти, предупреждения и инструкции за безопасност на български език, начин на употреба, данни относно производителя и/или вносителя;
- Винаги четете етикетите и предупрежденията преди да закупите стока, за да прецените дали е подходяща за възрастта на Вашето дете;
- Проверявайте за наличието на видими дефекти при закупуване на стоки и по време на тяхното използване;
- Отнасяйте се с особено внимание към предоставяните услуги в детски центрове, площадки за забавления – батути, пързалки, трамплини и др., като стриктно спазвате указанията за употреба на различните съоръжения и инструкциите на персонала, за да бъдат децата в безопасност;

- Уверете се, че съоръженията на площадки за игра са подходящи за възрастта и теглото на Вашето дете. Прочетете внимателно правилата и указанията за безопасно използване на съоръженията на детските площадки за игра и ги обсъдете с Вашето дете.

Линк към портала SAFETY GATE на Европейската комисия за опасни нехранителни стоки ТУК:

https://ec.europa.eu/safety-gate-alerts/screen/search?resetSearch=true

РАЗДЕЛ 4

ПРЕВЕНЦИЯ НА УПОТРЕБАТА НА АЛКОХОЛ, НИКОТИН И ПРОИЗВОДНИ ИЗДЕЛИЯ, ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА (ПАВ) И ОТГОВОРНОСТТА НА РОДИТЕЛИТЕ

Какво трябва да се знае?

На какво да се акцентира?

Общи рискове за децата

4.1. Алкохол и вредите от употребата му

Консумацията на алкохол е една от проявите на нездравословен начин на живот и е проблем за повечето страни в света, включително и за България. Употребата на алкохол е част от бита, традициите, обичаите и културата на българския народ. Българинът и до днес продължава да произвежда домашно вино и ракия. Освен че предизвиква зависимост, употребата на алкохол причинява различни психични, неврологични, соматични заболявания, води до нетрудоспособност и преждевременна смърт. Консумацията на алкохол може да варира от пълно въздържание или малка по количество консумация, до прекомерна такава, а проблемите, произтичащи от алкохола - в диапазона от липса на такива до значителни или сериозни.

Алкохолът (*етилов алкохол, етанол*) е продукт, получен по естествен път в процеса на ферментация на захарите, които се съдържат най-често в плодовете, под въздействието на различни видове дрожди. Първият открит и употребяван от човека алкохол е етанолът.

Арабското название *„ал-кохл“* в превод означава *„дух на виното“*. Латинският превод на това название – *„Spiritus vini“* се пренася в Европа през Средновековието и остава като синоним на етанола до днес. През Средновековието се развива технологията за дестилация, което позволява производството на алкохол с по-високо процентно съдържание (като водка и уиски). През XIX век производството на алкохолни напитки става широко разпространено. В момента производството на бира, вино и спиртни напитки е световна индустрия.

Съдържанието на алкохол в различните напитки се измерва в градуси, които показват обемната концентрация на алкохола в %. Концентрираните (т.н. спиртни) напитки могат да се получават само чрез дестилация на алкохола във ферментирали вече продукти. По този начин може да се получи алкохол с произволно силен градус, но обикновено концентратите съдържат 40 до 50% алкохол. Алкохолните напитки се състоят основно от овкусена и ароматизирана вода и етилов алкохол (етанол). Те се произвеждат чрез ферментацията на плодове, зеленчуци или зърнени растения. Бирата и сайдерът обикновено съдържат една част алкохол към 20 части вода, като някои разновидности могат да бъдат двойно по-силни от други. Виното обикновено е от два до четири пъти по-силно от бирата, а напитките от дестилиран алкохол като уиски, водка, ром и джин, обикновено съдържат по равни части вода и алкохол. Обемното съдържание на алкохол в бирата обикновено е от 3 до 5%, във виното – около 12%, в спиртните напитки – най-често 40%. В домашно приготвените напитки алкохолът може да бъде и с по-високо съдържание. Освен етиловият алкохол съществува и друг вид – метилов алкохол (метанол), който се произвежда от дървесина. Той се използва за различни цели – като антифриз, гориво, разтворител и др. Понякога в домашно приготвените спиртни напитки се съдържа метанол в количество над максимално допустимото, което ги прави опасни. Етиловият алкохол (етанол) е вещество, което се абсорбира бързо от стомаха и тънките черва в кръвния поток и действа като депресант на централната нервна система на човека - забавя реакциите и функциите на тялото, притъпява усещанията. За разлика от повечето други психоактивни вещества, алкохолът има хранителна стойност и доставя на организма калории. Един грам алкохол доставя седем калории, почти двойно повече от калориите, които доставя един грам въглехидрат. Около половин литър бира може да достави на организма калориите, които се съдържат в шест филии хляб. Бирата осигурява на тялото много малко протеини и витамини, а дестилираният алкохол не осигурява никакви.

Алкохолите са голяма група от органични компоненти, произлизащи от въглеводородите и съдържат една или повече хидроксилни (-OH) групи. Етанолът/етиловият алкохол (C_2H_5OH) е клас от тези компоненти и е основна психоактивна съставка на алкохолната напитка. Етанолът е тъждествен на понятието абсолютен алкохол (АА) в случаите, когато не съдържа повече от 1% маса вода. Съществува разлика между понятията „милилитър” и „грам”, отразяващи продаваното количество течност от производители и търговци, и понятията „милилитър алкохол“ или „грам алкохол“, в които се отразяват наличното количество АА. Един милилитър алкохол съдържа 0.789 грама алкохол, а един грам алкохол това е АА, т.е. етанол/етилов алкохол, който не съдържа повече от 1% вода. В ежедневната практика се използва и понятието „градус“, което отразява процента АА в алкохолната напитка (100 мл от 40-градусова алкохолна напитка съдържа 40 мл/32 грама АА). Освен етанола, спиртните напитки, особено домашно произведените, съдържат и други алкохоли (метанол, пропанол, бутанол и др.), опасни за здравето. Ефектът от консумацията на алкохол се влияе от множество фактори: тегло; възраст; пол; консумация на храни преди, по време и след приема на алкохол; прием на лекарства, индивидуален метаболизъм; кръвна група; расова принадлежност и други.

Алкохолът е психоактивно вещество, чиято употреба се смята за по-приемлива от обществото, в сравнение с употребата на други наркотици. В много части на света, консумацията на алкохолни напитки е традиция при организирането на различни социални събирания. В същото време, заради своите ефекти и рискове, алкохолът не е нито по-безопасно, нито „по-слабо" вещество. Консумацията на алкохол води до риск от неблагоприятни здравни и социални последици, свързани с неговите упойващи; токсични и създаващи зависимост свойства. Прекомерната консумацията на алкохол често пъти води до рисково сексуално поведение, престъпни прояви, насилие и социални проблеми. Злоупотребата с алкохол причинява различни психични, неврологични и соматични заболявания.

Според консумираното количество алкохол през седмицата, употребата му се класифицира като:

- умеренорискова (до 280 мл АА при мъжете и 140 мл АА при жените);
- рискова (280-350 мл АА при мъжете и 140-210 мл АА при жените);
- високорискова (над 350 мл АА при мъжете и 210 мл АА при жените).

Най-често употребяваните алкохолни напитки съдържат приблизително следното количество АА:

- 50 мл концентрат ~ 40 ° (ракия, водка, уиски и др.), съдържа – 20 мл АА;
- 100 мл червено/бяло вино ~ 11 °, съдържа – 11 мл АА;
- 500 мл бира ~ 5 °, съдържа – 25 мл АА.

За *редовна употреба на алкохол* се приема тази, която се случва един или повече пъти седмично, независимо от дозата, а за *епизодична* – по-рядко от един път седмично. *Рисковата алкохолна консумация* се дефинира като равнище на консумация или модел на пиене, което би довело до увреждания, в случай че се съхранят навиците на пиене. В детска възраст (до 18-годишна възраст) алкохолът е изключително вреден. Не трябва да се пренебрегва фактът, че с лекота изпиваното от децата количество от 0.5 л бира (стандартна бутилка с бира) съдържа 20 грама АА, а 50 мл от 40-градусов концентрат съдържа 16 грама АА. След консумирането на 10 грама АА, съдържанието на алкохол в кръвта (САК) достига своя пик след 30-45 минути. Скоростното изпиване на повече питиета води до по-високо САК, тъй като черният дроб се отличава с относителна устойчивост на скорост на метаболизма.

Факторите, които оказват влияние върху употребата на алкохол, са многобройни, променливи и твърде често взаимно зависими. Едни от най-често срещаните причини за употребата на алкохол от децата са: любопитството; родителската употреба и позитивно отношение към алкохола; конфликтите в семейството; натиска от връстници, които консумират алкохол; семейното и социално-икономическото състояние; цената и достъпността на алкохола; въздействието от страна на медиите; рекламата и други.

Съществено влияние оказват генетичните фактори и факторите на околната среда. Семейството, приятелите и обществото определят степента на изложеност на стрес и алкохол. Склонността да се развие загуба на контрол над консумацията на алкохол е генетична предразположеност и генетичните фактори допринасят до приблизителна оценка за 60% от риска за заболяване. Рискът от алкохолна зависимост се увеличава с увеличаване консумацията на алкохол. Индивидуалните реакции към алкохола са различни и зависят от множество фактори, като: възраст; пол; физическо състояние; количество храна, консумирана преди употребата на алкохол; бързината на консумация на алкохол; расова или етническа

принадлежност; употребата на наркотици или лекарства (особено по лекарско предписание) и др.

Най-честите заболявания, причинени от употребата на алкохол са:

- Цироза на черния дроб

Системната консумация на алкохол е водеща причина за развитие на цироза на черния дроб – болест, която е сред десетте основни причини за смъртност в много страни, включително и в България. Дори умерената, но системна употреба на алкохолни напитки, повишава многократно риска от развитие на цироза на черния дроб.

- Артериална хипертония

Повишената консумация на алкохол е една от трите установени причини за артериална хипертония (заедно със затлъстяването и високата консумация на сол). Редица епидемиологични проучвания доказват, че след три и повече алкохолни приема дневно, честотата на артериалната хипертония нараства значително.

- Мозъчно-съдова болест

Интензивните консуматори на алкохолни напитки имат четирикратно увеличен риск от развитие на мозъчен инсулт. Системната консумация на алкохол предразполага към тромбоемболични инциденти у млади хора и е рисков фактор за мозъчна аневризма.

- Злокачествени новообразувания

Алкохолната консумация повишава риска от рак на устната кухина, фаринкса и ларинкса, на гърдата, на дебелото черво и на черния дроб. Рискът от рак на горната част на храносмилателната система нараства в съответствие с количеството алкохолна консумация над 25 грама за ден (около 250 мл вино или 500 мл бира). 100 грама алкохол на ден (приблизително 1 л вино или 2 л бира) повишават от 4 до 6 пъти риска от рак в сравнение с хората, които не консумират алкохол или го консумират умерено.

Употребата на алкохол е своеобразна форма на социално поведение. В пияно състояние морално-етичните задръжки значително се понижават, което причинява проблеми, свързани с учението/работата, нанасяне на неумишлени телесни повреди, оказване на физическо насилие, извършване на тежки престъпления, пътнотранспортни произшествия и др. Консумацията на алкохол, дори и в малки количества, може да предизвика редица фатални грешки, свързани с прибързани и несъобразени с пътната обстановка действия. Освен забавените реакции и некоординираните движения, занижената концентрация и възможност за възприемане на действителността, поведението на водачите се характеризира и с надценяване на собствените и на превозното средство възможности, безкритичност и агресивност. Рискът от възникване на ПТП нараства едновременно с количеството на алкохол в кръвта: 7-10 пъти – при концентрация 0.5-1 на хиляда; 30 пъти – при концентрация 1-1.5 на хиляда; а над 1.5 на хиляда – се увеличава до 130 пъти.

4.2. Изисквания за никотин и производни изделия[30]

Забранени са предлагането и продажбата на:

- тютюневи и свързани с тях изделия на територията на детски ясли и градини, училища, общежития за ученици, лечебни и здравни заведения и на техните прилежащи площи;

- алкохолни напитки, тютюневи и свързани с тях изделия и изделия, различни от тютюневи изделия, бездимни тютюневи изделия, нови тютюневи изделия и нагреваеми тютюневи изделия, на деца под 18 г.

[30] Закона за тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия

Забранена е употребата от деца на алкохолни напитки, тютюневи и свързани с тях изделия, изделия, различни от тютюневи изделия, бездимни тютюневи изделия, нови тютюневи изделия, нагреваеми тютюневи изделия и диазотен оксид (райски газ).

ИЗДЕЛИЯ, ЧРЕЗ КОИТО СЕ УПОТРЕБЯВА ТЮТЮН И НИКОТИН (цигари и наргиле; нови електронагреваеми продукти: бездимни тютюневи изделия, електронни цигари и други изделия, съдържащи никотин)

Тютюнът е растение, чиято основна активна съставка е никотинът. Той е типично психоактивно вещество, което въздейства върху централната нервна система и психиката, като променя процесите в тях - влияе върху вниманието, паметта, настроението, поведението и предизвиква зависимост.

ВНИМАНИЕ: НИКОТИН!

Тийнейджърските години са критични за развитието на мозъка, което продължава до средата на 20-те години. Младите хора, които използват психоактивни вещества и в частност продукти, съдържащи никотин под каквато и да е форма (цигари, наргиле, електронни цигари и други), са изложени на риск от дългосрочни неблагоприятни ефекти.

Пубертетът е период на максимална чувствителност на мозъчните структури. Излагането на никотин в тази възраст не само застрашава правилното развитието на мозъка и неговото функциониране, но той е и силно пристрастяващ. Употребата му в детството и юношеството може да доведе до доживотна зависимост. Търсенето на силни усещания и експериментирането с вещества, се дължи най-вече на промените в съзряващия мозък, които никотина предизвиква, като активира никотиновите ацетилхолинови рецептори (nAChRs). Ранната употреба на никотин повлиява функционирането на клетъчните рецептори, като променя отделянето на невротрансмитерите, свързани със системата за възнаграждение на мозъка – ацетилхолин, допамин, серотонин, глутамат и гама-аминомаслена киселина. Младежите, които започват да пушат, могат да се пристрастят към никотина по-бързо от възрастните, дори при кратка и нередовна употреба. При някои юноши могат да възникнат симптоми на никотинова зависимост само седмици или дни, след като са започнали да пушат дори само от време на време.

- ❖ Промените в системата за възнаграждение на мозъка, възникнали под влияние на никотина, трайно повишават удоволствието от него и намаляват шансовете за спиране на употребата му в по-късна възраст. Тези промени стимулират употребата и на други психоактивни вещества, особено психостимуланти (кокаин, амфетамини и производните им).
- ❖ Никотинът променя активността на мозъчните клетки при подрастващите в зони, които отговарят за вниманието, заучаването и паметта. Излагането на никотин в тази възраст е свързано с намален контрол на импулсите; дефицит на вниманието и нарушения в познавателните способности; промени в настроението, включително тревожност и депресия.

Токсикологични характеристики на никотина:

Никотинът /3-(1-метил-2-пиролидинил) пиридин, CAS № 54-11-5, ЕС №200-193-3/ е летлив алкалоид, който е основният химичен компонент, на който се дължи пристрастяването към тютюневите изделия. Потенциалът за пристрастяване зависи от постъпилата в организма доза от никотин и нараства с увеличаване на скоростта на доставяне на дозата и скоростта на абсорбция. Токсичността, причинена от никотина, зависи от дозата, продължителността, честотата и пътя на експозиция и индивидуалните различия.

Механизмът на токсично действие на никотина включва стимулиране на никотиновите ацетилхолинови рецептори (nAChRs), които се намират в ганглийните синапси на

парасимпатиковия и симпатиковия дял на вегетативната нервна система, нервно-мускулните синапси, синапси в медулата на надбъбреците и в централната нервна система.

Острото отравяне с никотин предизвиква симптоми, които следват двуфазен модел. Първоначалните симптоми се дължат главно на стимулиращи ефекти и включват гадене и повръщане, обилно слюноотделяне, коремна болка, бледост, изпотяване, артериална хипертония, тахикардия, атаксия, тремор, главоболие, замаяност, мускулни фасцикулации и гърчове. След първоначалната фаза на стимулация при по-високи дози може да настъпи период на потискане на функциите със симптоми на артериална хипотония и брадикардия; депресия на централната нервна система; мускулна слабост и/или парализа (включително на дихателните мускули, със затруднено дишане; остра дихателна недостатъчност и кома).

КОНВЕНЦИОНАЛНИ ЦИГАРИ И НАРГИЛЕ
(съставки на вдишвания от тях дим: катрани, въглероден оксид и никотин)

❖ Катрани – комбинация от маслени вещества, 60 от тях причиняват рак; увреждат белодробната тъкан; оцветяват пръстите и зъбите.

❖ Въглероден оксид – силно отровен газ; блокира газообмена на кислорода от белия дроб до тъканите; предизвиква кислороден глад в организма и увреждане на сърцето; мозъка и други органи;

❖ Никотин – психоактивно и токсично вещество, което предизвиква зависимост, вкл. физическа. Токсичните ефекти на никотина се проявяват след поглъщане, вдишване или контакт с кожата. Отравянето с никотин е потенциално смъртоносно, макар и да се случва сравнително рядко. Смъртоносната доза никотин е около 30-60 мг за възрастни и само 6 мг за деца.

В дима от цигарите и водната лула (наргиле) има **общо 7000 химични съединения** – за 250 от тях се знае, че са токсични и увреждащи здравето, а за над 70 – причиняват ракови заболявания. Пушачът вдишва металите: кадмий, селен, олово, берил, хром, арсен. Също се поглъщат съединения като бензол, толуен, формалдехид, амоняк, циановодород, серен диоксид, ацетилводород и др. **В цигарения дим се съдържат и радиоактивни вещества (полоний 210)**, попаднали в растението тютюн от почвата. Пушенето е радиоактивно – 2 кутии цигари дневно осигуряват радиация от 100 до няколкостотин рада (при допустима доза 5 рада), достатъчна да предизвика рак на белия дроб или друг орган. Това е причината, поради която раковите заболявания се срещат много по-често при пушачите. Пушенето на наргиле е продължителен процес с времетраене средно 1 час и това излага пушача на повече дим за по-дълъг период от време в сравнение с пушенето на цигара. Според Световната здравна организация (СЗО) за 1 час може да се вдиша толкова дим, колкото ако човек изпуши 100 цигари и повече.

Тютюнопушенето (чрез цигари или наргиле) има изключително неблагоприятни ефекти върху здравето – то е доказан или вероятен причинител на близо 25 болести – ракови заболявания, болести на сърдечно-съдовата система, дихателната система и др. При пушенето на наргиле често се ползва общ маркуч и накрайник. Това може да предизвика заразяване с туберкулоза, херпес, респираторни заболявания и др. Резултати от лабораторни изследвания показват, че в самото устройство се създават условия за развитие на микроорганизми - стафилококи и гъбички, причиняващи различни заболявания.

Тютюнопушенето влошава сексуалното здраве на мъжете, като увреждa кръвоносните съдове на половия член, което води до импотентност. Уврежда се и семенната течност, като се намалява оплодителната ѝ способност (брой; концентрация; подвижност; виталитет и морфология на сперматозоидите, които стават по-податливи на генетични

дефекти). Пушенето може да предизвика и възпаление на простатната жлеза, както и затруднения в синтеза на така необходимия за мъжете тестостерон.

Тютюнопушенето влошава сексуалното здраве на жените, като потиска производството на женския полов хормон естроген. Яйцеклетките стават по-податливи на генетични дефекти и се намалява яйчниковият резерв при момичето или жената. При пушачките са по-чести менструалните разстройства (нередовна менструация и аменорея), болка и предменструален синдром. При тях се наблюдава и по-трудно забременяване, по-голям риск от стерилитет и по-ранна менопауза (2-3 години по-рано).

В световен мащаб 1 милиард и 300 милиона души употребяват тютюн, а на всеки четири секунди пушенето отнема по един човешки живот. Около 90% от тийнейджърите, които експериментират с цигарите, започват да пушат редовно и това продължава през целия им живот.

НАГРЕВАЕМИ (БЕЗДИМНИ) ТЮТЮНЕВИ ИЗДЕЛИЯ (тютюневи стикове)

Начинът им на действие е не чрез изгаряне на тютюна (под формата на тютюнев стик) в тях, а чрез нагряване на тютюневия стик в устройство с бързодействащ нагревател с електронен контрол до предварително определена температура (240 °C). Засега няма доказателства, че тези изделия са по-малко вредни от конвенционалните цигари. Данни от изследвания показват, че в отделяния от тях аерозол се съдържат и други вещества, много от които са вредни и причиняват рак. Тютюнът е токсичен по своята същност и съдържа канцерогени, дори в естествената си форма. Затова Световната здравна организация счита, че всички форми на употреба на тютюн, включително бездимните тютюневи изделия, са вредни. **Бездимните тютюневи изделия за пушене НЕ са електронни цигари.**

ЕЛЕКТРОННИ ЦИГАРИ

Електронните цигари са устройства, които работят на батерии. Чрез тях пушачът вдишва никотина под формата на изпарения. Срещат се и под наименованието "електронна система за доставяне на никотин" (ENDS), което включва в себе си устройства от рода на изпарителните устройства, известни още като „Vape"; електронни наргилета и електронни лули. За разлика от стандартните цигари, тези устройства не съдържат тютюн. На пазара се предлагат и електронни цигари, които не съдържат никотин в нагреваемите им течности (ENNDS). Принципът им на действие е следният: те загряват течност, за да я превърнат в изпарения, които след това се вдишват. Въпреки че изпаренията приличат на пара, те не съдържат вода. Отделеният аерозол при пушене на електронни цигари обичайно съдържа никотин, ароматизиращи субстанции (диацетил), летливи органични съединения (формалдехид, пропиленгликол, глицерол) и тежки метали (никел, калай, хром, олово).

Употребата на електронни цигари излага на по-малко токсични химикали, отколкото пушенето на традиционни цигари, но тя не е безопасна. Пропиленгликолът и глицеролът в течностите се преобразуват при нагряване до канцерогенните формалдехид и ацеталдехид, като нивата им зависят от напрежението на батерията, използвана в електронните цигари. Използването им причинява: дразнене на лигавицата на горните дихателни пътища (нос, гърло, устна кухина) и очите; увреждания на белите дробове от типа „облитериращ бронхиолит"; рак на белите дробове, черния дроб, бъбреците; обостряне на бронхиална астма; хронична кашлица; токсичен ефект върху белодробния и съдов ендотел, който води до кръвохрак и тромбози; повишен риск от белодробна емболия, инфаркт и инсулт; хиперлипидемия и атеросклероза; повишен риск от развитие на диабет тип 2. При

допълнително, нелегално добавяне на канабис и синтетични канабиноиди към течността в устройствата възникват остри психози, които са животозастрашаващи.

Всички електронни цигари водят до пристрастяване. По-голямата част от тях съдържат никотин. Употребата им създава риск от никотинова зависимост. Продължителната употреба на никотин през юношеството води до дългосрочни промени в мозъка, което увеличава риска от развитие на други зависимости, както и на редица афективни разстройства в зряла възраст.

Проучвания показват, че младите хора, които използват електронни цигари, са 3 пъти по-склонни да преминат към конвенционални цигари. По този начин употребата на електронни цигари се счита за "врата" към започване на употребата на тютюневи изделия или може да доведе до двойна употреба на никотин и тютюневи изделия. Дори еднократна употреба на ENDS повишава до 3 пъти вероятността за започване на употреба на традиционни тютюневи изделия. Приблизително 80% от хората, които започват да пушат по време на юношеството, ще продължат да пушат в зряла възраст и една трета от тези хора ще умрат преждевременно поради заболяване, свързано с тютюнопушенето.

Електронните цигари могат да причинят наранявания от пожари и експлозии от дефектни батерии. Те представляват сериозна заплаха за околната среда, защото съдържат пластмаса, метали, токсични електронни течности, както и батерия (обикновено литиево-йонна), които обикновено се изхвърлят неправилно.

Тези рискове са посочени с уведомления в портала SAFETY GATE на Европейската комисия за опасни нехранителни стоки

ДРУГИ НИКОТИНОВИ ПРОДУКТИ
(никотинови пакетчета)

Това са малки торбички от микрофибърна тъкан, които съдържат никотин под формата на никотинови соли и някои други съставки (растителни фибри, вода, овкусители, ароматизатори, подсладители и много „Е“-та). Продават се като никотинови сашета, никопакетчета, никоторбички, никопаучове (на английски “nicotine pouches”).**Този вид бездимен продукт се приема през устата, без да се отваря самата „торбичка“. Не се пуши, поглъща, дъвче или смуче!** Пакетчето се поставя между венеца и горната устна за определен период от време (около 30 мин.) и никотинът се абсорбира от устната лигавица. Никотиновите пакетчета се предлагат с различно съдържание на веществото, като се достига и до много високи концентрации – до 50 милиграма съдържание на никотин в едно пакетче.

Никотиновите паучове имат различни вкусове и аромати, вложени с идеята да привличат млади потребители. Производителите ги представят на пазара като по-безопасна алтернатива на пушенето и дори ги рекламират в социалните мрежи чрез платени инфлуенсъри, като съвместими със здравословния и активен начин на живот, и като проява на грижа за тялото и добрия външен вид. Често се рекламират и като начин за преодоляване на зависимостта от цигарите (като вид никотин-заместваща терапия**). Важно е да се знае, че те не са одобрени от никоя институция по света като такова средство (за разлика от никотиновата дъвка, таблетки за смучене или никотиновите пластири).** За никотиновите паучове по-скоро може да се каже, че поддържат никотиновата зависимост, защото много от потребителите им ги ползват, без да са спрели цигарите, за консумация на места, където пушенето е забранено.

Продуктът „никотинови паучове“ („снус“,“никотинови бонбони“,“изделия, съдържащи никотин“) представлява кутия с 20 бр. пакетчета с никотин за орална употреба, без съдържание на тютюн, катран и изпарения/дим. Предлага се в голямо разнообразие от вкусове и аромати.

Всяко пакетче е в пореста опаковка, поставя се под горната устна до ъгъла на устата. Никотинът се абсорбира от лигавицата на устната кухина (в рамките на 1-3 минути), като ефектът е за около 30 минути. Съдържанието на никотин в пакетчето е в различни граници - от 6 до 50 мг. Колкото по-високо е съдържанието на никотин в пакетчето, толкова повече нараства риска от проява на остра никотинова интоксикация.

Никотиновите пакетчетата са еквивалент на „снус“, който е алтернатива на цигарите в скандинавските държави.

Съгласно *Директива 2014/14 на ЕС за сближаване на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно производството, представянето и продажбата на тютюневи и свързани с тях изделия и за отмяна на Директива 2001/37/ЕО*, транспонирана в България чрез Закона за тютюна, тютюневите и свързани с тях изделия тютюна за орална употреба, „снус“ е забранен във всички държави от Европейския съюз, с изключение на Швеция и Норвегия.

В определението за тютюн за орална употреба „снус“ (съгласно Директива 2014/14/ЕС): попадат всички изделия, предназначени за използване през устата, с изключение на предназначените за вдишване или дъвчене, съставени изцяло или частично от тютюн, на прах или на отделни частици или каквато и да е комбинация от тези форми, и по-специално тези, представени в пликчета дози или в порести пликчета.

Продажбата на продукта никотинови торбички или „снус без тютюн“ не попадат в разпоредбите, въведени в европейското законодателство, тъй като в тези продукти няма тютюн.

През 2023 г. Народното събрание прие промени в националното законодателство и по-конкретно в чл. 5б, ал. 3 и 4 от Закона за закрила на детето (обн. ДВ. бр. 49 от 6 Юни 2023г.) и Закона за тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия (обн., ДВ, бр. 106 от 2023 г.). Към изделията, съдържащи никотин са включени и тези, които са съставени изцяло или частично от никотин на прах, отделни частици, паста, гел или друга форма, или комбинация от тях, включително предлагани и на малки порции в пакетчета („паучове“) или порести пликчета, които намират все по-широко разпространение сред децата и младежите. С промените в закона се цели намаляване на привлекателността на нагреваемите тютюневи изделия и повишаване на информираността на потребителите относно нивото на риска, свързан с употребата на тези изделия. Регламентирана е забрана за предлагането и продажбата на нагреваеми тютюневи изделия, с характерни вкусово-ароматни качества и съдържащи овкусители, в която и да е от съставните им части, даващи възможност за промяна на мириса или вкуса на съответните тютюневи изделия или на интензитета на техния дим или аерозол, което най-вече привлича децата и младите хора.

По отношение на въведените забрани в Закона за закрила на детето (чл. 5б, ал. 3 и ал. 4) е забранено продажбата, предлагането и употребата на тютюневи и свързани с тях изделия, изделия, различни от тютюневи изделия, бездимни тютюневи изделия, нови тютюневи изделия, нагреваеми тютюневи изделия и диазотен оксид (райски газ).

4.3. Рискове от употребата на енергийни напитки и райски газ

4.3.1. Енергийни напитки

Енергийните напитки са безалкохолни напитки, масово представяни като доставящи “енергия”. Енергизиращият им ефект не се свързва с висока енергийна стойност, а със стимулиращо действие върху функциите на организма на включените в състава им биологично-активни вещества, витамини и растителни екстракти.

Определение на термина “Енергийни напитки” липсва, както в научната литература, така и в законодателни документи, но те съдържат обичайно различни комбинации и количества от кофеин, витамини от В групата, растителни екстракти (гуарана, мате, акация, женшен, гинко билоба), таурин, глюкоронолактон, инозитол, карнитин, креатин и др. Тези напитки са

разработени за подкрепа на умствената и физическа активност, за намаляване признаците на умора. Установено е например, че приемът на 250 мл дневно на енергийна напитка, съдържаща кофеин, женшен и гуарана стимулира мозъчната активност, запаметяването и вниманието, а консумацията на напитка с комбинация от захари, таурин и глюкоронолактон оказва въздействие върху скоростта на реакциите при умора.

Регулиране на енергийните напитки

При еднократен дневен прием на енергийни напитки се счита, че не съществува риск за здравето. При консумация на две и повече напитки дневно, поради повишен прием чрез тях на кофеин в съчетание с други съставки със стимулиращ ефект са възможни неблагоприятни въздействия върху организма: повишена нервност, тревожност, тремор, безсъние, главоболие, сърцебиене, дихателни нарушения, ерозивни промени на лигавицата на стомашно-чревния тракт, дехидратация, вследствие на загуба на вода и соли от организма. Децата са по-рискова група, поради появата на неблагоприятните ефекти на кофеина при много по-ниски дози, в сравнение с възрастните. Комбинираният прием на енергийни напитки с алкохол и/ или наркотични вещества, крие значителен здравен риск, особено при млади хора, тъй като стимулиращият ефект на енергийните напитки маскира токсичното действие на алкохола и наркотичните вещества.

Здравни рискове, свързани с високата консумация

Поради многообразието от физиологични и психологични ефекти върху организма и консумацията на т. нар. “енергийни” напитки предимно от млади и активно спортуващи лица, съдържащите се в тях ингредиенти през последните години са обект на научни изследвания и оценки.

През 2009 г. Европейския орган по безопасност на храните представи своето становище относно две биологично активни вещества, често включвани в състава на енергийни напитки: таурин и d-глюкоронолактон. Таурин и d-глюкоронолактон са естествени съставки на храната и са нормални метаболити на обмяната на веществата в организма. При висок прием тауринът е възможно да има неблагоприятни ефекти основно върху мозъчната дейност, а d-глюкоронолактонът върху дейността на бъбреците. Не са наблюдавани странични вредни въздействия при общ дневен прием за всяка от двете съставки до 1000 мг на кг телесно тегло дневно – количества, които многократно надвишават обичайния им прием с енергийните напитки. Взаимодействието и засилването на ефекта при комбиниран прием, както на кофеин и таурин, свързани с повишен диуретичен ефект и загуба на вода и соли от организма, така и на d-глюконолактон и кофеин, таурин и алкохол в условия на физически натоварвания все още, обаче не са достатъчно проучени, особено при деца и млади хора.

Експертите на Европейския орган по безопасност на храните считат, че установени остро настъпили здравни проблеми, включително и на фатални последици, се дължат на висока консумация на енергийни напитки (над 1400 мл дневно) при значително физическо натоварване, често и с консумация на алкохол и/ или наркотични вещества. Решаващ фактор за вредното действие на енергийните напитки е високият прием на кофеин. Възможният неблагоприятен ефект от взаимодействието на таурин с други съставки от енергийните напитки все още не е научно доказан.

Производство и предлагане на енергийни напитки

Значителното нарастване на консумацията на енергийни напитки, особено от деца и млади хора, през последните години инициира предприемането на действия за регулиране предлагането и етикетирането на енергийните напитки в много страни от Европейския съюз, САЩ, Канада и др. Популярната напитка „Red Bull” е била забранена за употреба във Франция

за период от 12 години след смъртен инцидент със спортист, консумирал 4 бутилки от напитката по време на състезание. В Англия съществуват препоръки за ограничаване приема на енергийни напитки от деца и бременни жени, както и забрана за продажба на енергийни напитки в някои училища на местно ниво. В Германия се обсъжда включването на предупредителен текст при етикетиране на енергийни напитки. Дания предложи на Европейската комисия да регламентира специфични изисквания при етикетиране на енергийните напитки за ограничение количеството на дневен прием при възрастни и деца до 18 год. и забрана на консумацията от деца до 10-годишна възраст и бременни жени, но все още няма предприети специфични регулаторни мерки. Към момента в САЩ също няма законодателно регламентиране на енергийните напитки, но се води широк обществен и научен дебат за специфични изисквания при етикетирането им.

В България съгласно Наредба № 37 на МЗ от 2009 г. за здравословно хранене на учениците, регламентираща храните и напитките, които могат да се продават в столовете, бюфетите и автоматите за закуски и напитки в училищата не допуска предлагането на енергийни напитки на територията на училищата.

4.3.2. Вреди от употребата на диазотен оксид (райски газ)

Диазотният оксид, известен още като „райски газ“, е открит за първи път през 1772 г. от Джоузеф Пристли (1733-1804) – английски духовник, полиглот и учен. Той прави своето откритие като нагрява амониев нитрат, примесен с железни стружки. Д.Пристли го съхранява за първи път в газообразно състояние и го нарича „флогистиран азотен въздух“. Негови открития са фотосинтезата, кислородът, както и синтезът на хлороводород и амоняк. С основание се смята за един от основоположниците на съвременната химия. През 1794 г., английският лекар Томас Бедоус прави първия опит за използване на диазотен оксид за медицински цели. Докато живее в Хотуелс, той започва работа по проект за създаване на институция за лечение на болести чрез вдишване на различни газове, което той нарича пневматична медицина. През 1799 г. Т.Бедоус създава своя Пневматична институция на Dowry Square, Hotwells. Негов първи началник в нея е Хъмфри Дейви, който изследва свойствата на диазотния оксид в лабораторията си. Той публикува откритията си през 1800 г., като в труда си подчертава, че „диазотният оксид… явно е способен да притъпява болката и може да бъде използван по време на хирургични операции.“ Британският химик Хъмфри Дейви (1778-1829) отбелязва ободряващите и еуфорични свойства на газа, както и факта, че го кара да се смее. Неговите изследвания допринасят за популярното нарицателно на диазотния оксид „смешен газ“.

В английското общество се породил интерес към еуфоричните свойства на „смешния газ“. Британските аристократи често организирали партита с употреба на диазотен оксид. В средата на XIX в., лектори, пътуващи из САЩ и Канада, започнали да демонстрират ефектите на диазотния оксид пред публика от доброволци. Един от демонстраторите бил оръжейният конструктор Самюел Колт – създател на първия револвер с автоматично зареждане „Колт 45“. Твърди се, че чрез приходите от демонстрациите на „райския газ“, той успява да финансира прототипа и производството му. През 1844г., по време на поредно представление, доброволец си наранява тежко крака. Раната остава незабелязана, докато мъжът бил под въздействието на газа. Тази демонстрация се оказва повратна точка в употребата на диазотния оксид за седиране. Инцидентът е направил впечатление на местен зъболекар, който бил сред публиката – Хорас Уелс (1815-1848). На следващия ден, той извършва експеримент в своя кабинет. Вдишва 100% диазотен оксид и един от неговите асистенти му изважда развален кътник. Забелязва, че докато е под влиянието на газа, не усеща никаква болка, въпреки че остава в пълно съзнание. Това е първата употреба на „райски газ“ като упойка. Х.Уелс продължава да прилага диазотен оксид и решава да демонстрира ефектите му пред обучаващите се в

Харвардското училище по медицина, в Масачузетс. За съжаление, при един от пациентите му нямало нужния обезболяващ ефект и демонстрацията претърпяла провал. Това довело до накърняване на професионалната му репутация и до отлив на желаещи да бъдат упоявани с „райски газ“. Три години по-късно той се самоубива. Хорас Уелс се смята за „баща“ на анестезията.

Диазотният оксид е химично съединение с формула: N_2O. При нормални условия представлява безцветен, незапалим газ, със сладникав мирис и вкус. При вдишване предизвиква чувство на еуфория, което е причина и за името „райски газ“. Използва се в хирургията и денталната медицина, заради своя анестетичен и аналгетичен ефект. Друго негово приложение е като окислител в ракетните двигатели и при двигателите с вътрешно горене – добавен към горивото, увеличава мощността им. По време на Втората световна война, той се е използвал за повишаване на продуктивността на самолетните двигатели. Намира приложение и в хранителната индустрия, като пропелент при някои видове аерозолни контейнери – най-често бита сметана (отбелязван и като E942). Пропелент е всеки газ, течност или твърдо вещество, чието разширение може да се използва за придаване на движение на друго вещество или предмет, напр. в аерозолни дозатори.

Диазотният оксид се среща и в атмосферата. Той е третият по важност дълготрайно парников газ (разрушава озоновия слой) и се явява една от причините за глобалното затопляне. Изчислено е, че 30% от неговото съдържание в атмосферата се дължи на човешката дейност (употребата на азотни торове в селското стопанство). Естествените емисии пък са резултат от дейността на микроорганизмите в почвите и океаните, както и от топенето на пермафроста в арктически условия. В стратосферата N_2O може да се окисли до азотна киселина и да се стигне до образуването на киселинни дъждове.

„Райски газ“ – ползи и вреди

N_2O се прилага чрез вдишване, абсорбира се чрез дифузия през белите дробове и се излъчва чрез издишване. Елиминационният полуживот на диазотния оксид е приблизително 5 минути. Той се излъчва, почти непроменен, през белите дробове – по-малко от 0,004% се метаболизира при хората. „Райски газ“ се използва като анестетик по време на различни операции, но в комбинация с O_2 – диазотният оксид е от 30% до 70% в аерозолната смес. Използва се за облекчаване на болката – при раждане, травма, остър коронарен синдром; за индукция с маска при обща анестезия. Ефектът на диазотния оксид престава веднага след елиминирането му от организма. Една от главните причини за вредата на N_2O, като инхалант е, че в медицината използваният газ е смес от „райски газ“ и кислород, докато в масово продаваните флакони се съдържа 100% диазотен оксид. Докато трае вдишването от балона, пълен с газ, до мозъка не достига никакъв кислород, което може да доведе до безсъзнание и мозъчни увреждания. В прекомерно висока концентрация (над 56 обемни % във вдишваната смес) той измества кислорода от местата на свързване в хемоглобина. Това води до остър недостиг на кислород към мозъка. Точно тук се крие и големият риск при употребата с райски газ. Вдишването само на N_2O води до мозъчна хипоксия и риск от трайна увреда на мозъка! При вдишване на газа, директно от флакона, може да се получи измръзване на устата, носа и устната кухина, тъй като при излизане на газа от контейнера и неговото разширяване, се отнема температура от околната среда. Затова най-често се вдишва с помощта на балони, пълни с N_2O.

При употребата на N_2O, могат да се усетят почти веднага, в продължение на няколко минути, следните ефекти:

- еуфория, неконтролируем смях;
- седация и намалена чувствителност към болка;

- дезориентация и объркване;
- зрителни и слухови халюцинации;
- замаяност и/или световъртеж;
- влошена координация, липса на баланс и загуба на равновесие;
- гадене и повръщане;
- замъглено виждане;
- мускулни спазми;
- чувство на умора и слабост

Прекомерната употреба на райски газ, с развлекателна цел, може да доведе до редица здравословни проблеми:

- дефицит на витамин B12 – анемия, изтръпване на крайниците, тремор, затруднения при ходене и загуба на равновесие, мускулна атрофия;
- отслабване на имунната система;
- възпаление на гласните струни;
- депресия, тревожност или психоза (риск от автоагресия – самоубийство);
- спазъм на трахеята, астматичен пристъп;
- промени в сърдечния ритъм, миокарден инфаркт;
- гърчове;
- увреждане на слуха и зрението;
- зависимост към ПАВ

Диазотен оксид се предлага на пазара, за целите на хранителната промишленост, под формата на капсули, флакони и бутилки. Капсулите за бита сметана са пълнители, които се използват в сладкарството и за приготвяне на газирани напитки с въглероден диоксид. Това е и причината те да се продават легално. Пълнителите, така наречените „патрони“, се прикрепят към сифон, който, когато не е пълен с течност, не възпроизвежда сметана, а изпуска газ. Така се пълнят балоните, от които се вдишва N_2O. Ефектът е сравнително краткотраен, в сравнение с другите наркотици. В *„Закон за здравето“* се забранява продажбата на N_2O и на пълнители с него, включително и онлайн (*чл. 54а*):

1. на физически лица, извън случаите на еднолични търговци, чийто предмет на дейност включва продажбата на диазотен оксид (райски газ) на търговци, по смисъла на Търговския закон;
2. на територията на детските градини, училищата, общежитията за ученици, лечебните заведения;
3. на спортни прояви, организирани за деца и ученици;
4. на обществени мероприятия, организирани за деца и ученици;
5. в закритите обществени места, с изключение продажбата за медицински цели и в случаите по чл. 78а от „Закон за храните“.

Из Закона за здравето:

Чл. 55а (1) Забранява се рекламата на диазотен оксид (райски газ) в онлайн платформи по смисъла на Регламент (ЕС) 2022/2065 на Европейския парламент и на Съвета (от 19 октомври 2022 г.), относно единния пазар на цифрови услуги и за изменение на Директива 2000/31/ЕО (Акт за цифровите услуги) (ОВ, L 277/1 от 27 октомври 2022 г.).

Чл. 56а (2) Забранява се употребата на диазотен оксид (райски газ) на откритите обществени места по ал. 1, т. 1 – 3:

РАЗДЕЛ 5

СПЕЦИАЛИЗИРАНА ЗАКРИЛА НА ДЕЦА В ТЪРГОВСКИ ОБЕКТИ, СПОРТНИ ОБЕКТИ И В ОНЛАЙН ПРОСТРАНСТВОТО

Какво трябва да се знае?

На какво да се акцентира?

Общи рискове за децата

5.1. Специализирана закрила в МОЛ-ве

Търговските обекти и по-специално от вида МОЛ са достъпни за много лица едновременно, което предполага струпване на хора на едно място, включително деца, като придружаването им от възрастен е гаранция за тяхната сигурност.

Предвидено е изискване в Наредбата за специализирана закрила на деца на обществени места[31] за собствениците, наемателите или ползвателите на търговски обекти, кина и театри, които определят конкретните условия за достъп на деца в тях и контролират тяхното изпълнение в съответствие с целта на специализираната закрила, да поставят на видно място за клиентите, на входните места, табло с информация за изискванията за придружаване на деца на обществени места, включително за изискването за представяне на декларацията по образец, както и да публикуват тази информация и на поддържаните интернет платформи. Предвижда се, че не следва в обектите да се допускат лица, придружаващи деца след 22,00 часа, без представянето на декларация.

В случаите на придружаване на непълнолетно лице от пълнолетно дееспособно лице за придружител след 22.00 часа, съгласието на родителя, попечителя, другото лице, което полага грижи за детето, и на придружителя се удостоверява с декларация по образец съгласно приложение № 2. Малолетните лица до 14-годишна възраст се придружават задължително само от своите родители, настойници, други лица, които полагат грижи за дете след 20.00 часа. Родителите, настойниците или другите лица, които полагат грижи за дете, са длъжни да не оставят без надзор и грижа децата до 12-годишна възраст, ако с това се създава опасност за тяхното физическо, психическо и нравствено развитие, като това изискване е относимо без оглед на часовото време на денонощието.

При извършване на охранителната дейност в търговските обекти, изпълнителите на частна охранителна дейност на основание Закона за частната охранителна дейност[32] осигуряват спазването на пропускателния режим за влизане и излизане в обекта, както и на вътрешния ред в него. Охранителите имат правомощия да проверяват документите за самоличност на външни лица и служебните пропуски на работещите; както и на проверка на багажа, включително чрез ръчен металотърсач и металдетекторна рамка, на моторните превозни средства и/или товара им, както и на съпроводителните им документи. В обектите може да бъде поставено и постоянно видеонаблюдение, което се извършва съобразно изискванията за защита на личните данни. На информационни табла, поставени на видно място, гражданите се уведомяват за използването на технически средства за наблюдение и контрол.

Когато се констатира нарушение на установения пропускателен режим или на правилата за вътрешния ред в охранявания обект при извършване на охрана, изпълнителите на частна охранителна дейност незабавно уведомяват за това ръководителя си и отразяват нарушението в дневника за приемане и предаване на дежурството.

При данни за извършващо се или извършено престъпление изпълнителите на частна охранителна дейност незабавно уведомяват полицейските органи. Охранителният състав на едноличния търговец или юридическото лице задържа лице в района на охранявания обект:

1. при извършване на престъпление или непосредствено след извършването му в района на охранявания обект;

2. когато с действията си лицето създава опасност за живота или здравето на намиращите се в района на охранявания обект лица, на персонално охраняваното лице или увреждa охраняваното имущество.

След задържането на лицето незабавно се уведомяват полицейските органи по местонахождение на обекта и се изпълняват техните разпореждания.

[31] Чл. 8, ал. 1 и чл. 10, ал.1 т. 5 от Наредбата за специализирана закрила на деца на обществени места
[32] Чл. 56, ал. 1 от Закона за частната охранителна дейност

5.2. Специализирана закрила на стадиони и при спортни мероприятия

Не се допускат на стадиони и при организиран спортни мероприятия:

- Малолетни лица, които не са придружени от родител, настойник или друго лице, което полага грижи за детето, или от лице с педагогическо образование, в случаите на организирано посещение от учебни заведения или спортни организации;
- Непълнолетни лица до 16 години, които не са придружени от родител, попечител, друго лице, което полага грижи за детето, или от пълнолетен дееспособен придружител, когато спортното мероприятие завършва след 22 часа;
- Лица с наложена принудителна административна мярка забрана за посещение на спортни мероприятия в страната и в чужбина;

В случаите на придружаване на малолетно или непълнолетно лице до 16 години съгласието на родителя, настойника, попечителя, другото лице, което полага грижи за детето, и на придружителя се удостоверява с декларация по образец съгласно приложение № 2[33].

Едно пълнолетно дееспособно лице може да бъде придружител на не повече от три деца до 16 години, освен в случаите на организирано посещение от учебни заведения или спортни организации и в случаите, в които е родител, настойник, попечител или друго лице, което полага грижи за децата.

Посещението на масови мероприятия винаги крие риск за малолетните и непълнолетните, тъй като има струпване на голямо количество хора. Придружаване от възрастен е гаранция за тяхната сигурност, тъй като особено при спортни мероприятия адреналина е завишен и се случват различни сблъсъци и се използват непозволени пиротехнически средства, което крие огромен риск за децата.

Изисквания: Закон за тютюна, тютюневите и свързаните с тях изделия – чл.30, ал.2, т.2 - Забраняват се предлагането и продажбата на тютюневи и свързани с тях изделия на спортни прояви и обществени мероприятия, организирани за деца и ученици.

5.3. Правила за безопасност на децата и учениците в компютърната мрежа в детската градина, училището и в интернет

Целите на правилата[34] са да се:

- гарантира правото на детето/учениците на достъп до подходяща информация и материали в мрежата;
- осъществи превенция и синтезира на едно място информацията за опасностите в интернет;
- предоставят конкретни насоки за закрила на детето и безопасно поведение в компютърната мрежа в детската градина и в училище и в интернет;

[33] Приложение №2 към чл. 13, ал. 3 от Закона за опазване на обществения ред при провеждане на спортни мероприятия

[34] Правилата са публикувани на официалната електронна страница на Държавната агенция за закрила на детето и са разработени от ДАЗД в партньорство с Главна дирекция „Борба с организираната престъпност", Национален център за безопасен интернет, Министерство на образованието и науката, Регионално управление на образованието – София-град, ръководители на образователни институции от Съюза на работодателите в системата на народната просвета в България, Сдружението на директорите в средното образование на Р България.

- ❖ подобри координацията и отговорностите на участниците и/или всички заинтересовани страни.

Съветът за електронни медии прие **Препоръчително екранно време за деца и насоки за използване на медийно и онлайн съдържание**. С документа се цели да подпомогне родители, настойници, попечители или други лица, които полагат грижи за деца, както и специалистите, работещи с деца от най-ранна възраст, така че екраните да бъдат въведени постепенно в здравословна и подходяща степен, за да не доведат до нарушение на физическото, психическото, нравственото и/или социалното развитие, включително тяхното зрение, говор, психо-социално и емоционално развитие. Съветът за електронни медии отчита обстоятелството, че екранните устройства са част от ежедневието на голяма част от българските деца и тяхното ползване е възможно в разумни, пропорционални и здравословни граници, както за учене и комуникация, така и с цел забавление. Фокусът на тези препоръки е свързан основно с превенция на децата и подкрепа на възрастните.

Препоръчително екранно вречe за деца и насоки за използване на медийно и онлайн съдържание може да намерите ТУК:

https://www.cem.bg/files/1733755791_preporaka_ekranno_vreme.pdf

РАЗДЕЛ 6

ПРАВИЛА ЗА БЕЗОПАСНОСТ ПРИ ПОЛЗВАНЕ НА ВОДНИ ПЛОЩИ И ПРИ БЕДСТВИЯ, ПОЖАРИ И ИЗВЪНРЕДНИ СИТУАЦИИ

Какво трябва да се знае?

На какво да се акцентира?

Общи рискове за децата

6.1. Правила за безопасност на децата и учениците при ползване на водни площи – реки, езера, язовири и микроязовири, открити канали и крайбрежните морски води[35]

[35] Материал на „Национална електрическа компания“ ЕАД

Задължения на лицата, ползващи водните площи[36]

- да се къпят само в зоната на спасяване на максимално обезопасените водни площи и да не преминават зад ограничителните жълти плаващи знаци;
- да спазват флаговата сигнализация;
- задължително да обличат предоставените им спасителни жилетки при обучение и практикуване на водни спортове и при използване на плавателни съдове и съоръжения с развлекателна цел;
- да не претоварват плавателните съдове;
- да не скачат от плавателни съдове и брегови съоръжения, непригодени за тази цел;
- да не се доближават до движещи се и закотвени плавателни съдове;
- да не ползват гребни и моторни плавателни съдове в зоната, определена за къпане;
- да не преместват и да пазят от повреждане табелите, информационните табла, плаващите знаци, сигналните средства и спасителните съоръжения;
- да не замърсяват водата и крайбрежните площи;
- да не влизат във водата след консумация на алкохол и/или когато са под въздействието на психоактивни вещества;
- да спазват указанията на спасителите и правилата и задълженията при ползване на водната площ, посочени на информационните табла;
- да не допускат във водата деца под 12-годишна възраст без придружител.

6.1.1. Правила за безопасност на децата и учениците при ползване на <u>водни площи</u>

Правилата за безопасност на децата и учениците при ползване на водни площи са изключително важни, за да се предотвратят инциденти и нещастни случаи. Ето някои основни насоки:

1. **Присъствие на възрастни**:

   ✓ Децата и учениците трябва да бъдат под постоянно наблюдение от възрастни, особено когато се намират близо до водни площи (бани, басейни, реки, езера и морета).

[36] Наредба за водноспасителната дейност и обезопасяването на водните площи и басейните за обществено ползване

- ✓ Възрастните трябва да имат основни познания по водно спасяване и първа помощ.

2. **Използване на спасителни средства**:

- ✓ Децата, които не могат да плуват или не са уверени във водата, трябва да носят спасителни жилетки или други спасителни средства.
- ✓ Важно е устройството да бъде подходящо за възрастта и теглото на детето.

3. **Познаване на водните обекти**:

- ✓ Децата трябва да бъдат информирани за опасностите, свързани с водата: течения, дълбочина, температура на водата, и възможни подводни препятствия.
- ✓ Да не се играе близо до опасни зони, като водопади, бързеи или места с бързо течение.

4. **Обучение по плуване**:

- ✓ Децата трябва да преминат основно обучение по плуване, за да могат да се справят в случай на нужда.
- ✓ Тренировките по плуване трябва да се извършват под ръководството на квалифициран инструктор.

5. **Съблюдаване на правилата на водните съоръжения**:

- ✓ В басейните и другите водни съоръжения трябва да се спазват всички поставени правила и инструкции.
- ✓ Например, не се позволява бягане, скачане в плитки води или други рискови действия.

6. **Безопасност при скачане и гмуркане**:

- ✓ За да се избегнат наранявания, не трябва да се скачат или гмуркат в непознати или неозначени води.
- ✓ Децата трябва да се учат как да скочат или гмуркат безопасно в определени дълбочини.

7. **Подходящо облекло**:

- ✓ Децата трябва да носят подходящо облекло за плуване и защита от слънце.
- ✓ Важно е да се избягва носенето на тежки дрехи или предмети в водата, които могат да затруднят плуването.

8. **Избягване на употребата на алкохол и наркотици**:

- ✓ Никога не трябва да се позволяват на деца да се намират в или около водата под въздействие на алкохол или наркотици.

9. **Предупреждения и обозначения**:

- ✓ Всички водни зони трябва да имат ясни предупреждения и обозначения за безопасност, включително забрани за плуване в определени часове или при опасни условия (например бурно време).

10. Реагиране при инциденти:

- ✓ В случай на инцидент, трябва веднага да се извика помощ, а спасителите или възрастните трябва да осигурят първа помощ, ако е необходимо.

Тези правила са важни за предотвратяване на инциденти и осигуряване на безопасността на децата и учениците при ползването на водни площи.[37]

6.1.2. Правилата за безопасност на децата и учениците при ползване на реки

Правилата за безопасност на децата и учениците при ползване на реки са изключително важни, тъй като водните обекти могат да крият различни опасности, като бързи течения, подводни камъни и други рискови фактори. Ето основни правила за безопасност:

1. Наблюдение от възрастни

- ✓ Децата трябва да бъдат винаги под наблюдението на възрастни, когато са в или около река.
- ✓ Възрастните трябва да имат основни познания за безопасността във водата и да знаят как да реагират при инцидент.

2. Препоръчва се да не се влиза в река от деца за къпане и плуване[38]

3. Познаване опасностите от течението

- ✓ Течението на реката може да бъде много силно, особено в планински или неукротени участъци. Децата трябва да бъдат обучени да разпознават опасни участъци, като бързеи или места с бързо течение.
- ✓ Важно е да се избягва влизането в река в места с бързо или трудно контролируемо течение.

4. Използване на спасителни средства

- ✓ Децата, които не са уверени плувци, трябва да носят спасителни жилетки или други подходящи спасителни средства, докато са във водата или в близост до реката.

5. Безопасни места за игра

[37] Водно спасителната служба на БЧК препоръчва, във връзка с намаляване на водния травматизъм при децата, забраната за къпане и плуване на деца в язовири, микроязовири, езера, канали, кладенци и др. неохраняеми водни площи, т.е. всички водни площи на които няма организирана водно-спасителна дейност.

[38] Препоръка на Водно спасителната служба на БЧК

- ✓ Децата трябва да играят само в безопасни участъци на реката, които са обособени за това и не съдържат рискове (например, не се допуска игра близо до бързеи или дълбоки места).
- ✓ Не трябва да се пресичат реки в участъци с бързо течение или опасни водни зони.

6. Не скачайте или гмуркайте в река

- ✓ Скачането или гмуркането в река може да бъде много опасно, тъй като дъното може да е неравно или да има скали и други препятствия, които могат да причинят сериозни наранявания.
- ✓ Преди да се скочи или гмурне, трябва да се уверите, че мястото е безопасно и дълбочината на водата е достатъчна.

7. Не се плува самостоятелно

- ✓ Не се плува в река от деца, нито самостоятелно, нито с възрастен.
- ✓ Може да се използват лодки или каяци от възрастен, но само при наличие на подходящо оборудване и опит.

8. Избягвайте водни потоци по време на буря

- ✓ Не се влиза в реката или в нейните близки участъци по време на буря или при внезапни дъждове, когато водата може да се вдигне бързо и да създаде опасни условия.

9. Познавайте терена около реката

- ✓ Преди да играете около или в близост до река, трябва да се уверите, че знаете терена и особеностите на реката, като бързеи, камъни или други препятствия, за да не попаднете в реката.

10. Предпазване от хипотермия

- ✓ В студени води е важно да се избягва продължително излагане на ниски температури, което може да доведе до хипотермия.
- ✓ Речните води могат да бъдат много студени, дори и в топло време, така че винаги носете подходящо облекло, ако ще сте в студена вода.

11. Обучение по първа помощ

- ✓ Родителите и учителите трябва да са обучени да осигурят първа помощ в случай на инциденти, като например давене или наранявания от скали.
- ✓ Придобиването на умения по спасяване и оказване на първа помощ във водата е препоръчително.

12. Не пийте вода от реката

- ✓ Реките могат да съдържат замърсители или бактерии, които могат да бъдат опасни за здравето, така че не трябва да се пие вода от реката.

Спазването на тези правила ще осигури безопасността на децата и учениците при ползване на реки и ще предотврати инциденти, които могат да имат сериозни последици.

6.1.3. Правилата за безопасност на децата и учениците при ползване на езера[39]

Правилата за безопасност на децата и учениците при ползване на езера са изключително важни, тъй като езерата също представляват водни обекти, които могат да крият различни рискове като дълбочина, подводни препятствия, както и внезапни промени в нивото на водата. Ето основни правила, които трябва да се спазват:

1. Наблюдение от възрастни

- ✓ Децата и учениците трябва да бъдат под постоянно наблюдение на възрастни, когато са в или около езеро.
- ✓ Възрастните трябва да имат основни познания за безопасност на водата, както и да знаят как да реагират в случай на инцидент.

2. Препоръчва се да не се влиза в езеро от деца за къпане и плуване[40]

- ✓ Възрастните трябва да са на място, за да не допуснат децата да влизат в езерото, за да плуват.

3. Познаване на условията на водата[41]

- ✓ Важно е да се провери температурата на водата и състоянието на езерото преди да се влезе в него, тъй като някои езера могат да бъдат студени, дори в летни дни.
- ✓ Не се плува в езера с мътна или замърсена вода, тъй като това може да доведе до заболявания или наранявания.

4. Не влизайте в дълбоки или неизвестни участъци[42]

- ✓ Не трябва да се влизат в неизвестни участъци от езерото, особено в места, които не са добре проучени за дълбочина или наличие на подводни камъни и корени.
- ✓ Важно е да се знае кои части от езерото са безопасни и кои не.

5. Спасителни средства

- ✓ Децата, които не са уверени в плуването, трябва да носят спасителни жилетки или други спасителни средства.
- ✓ Спасителни средства трябва да бъдат подходящи за възрастта и теглото на детето.

6. Не скачайте или гмуркайте в езерото

[39] Водно спасителната служба на БЧК не препоръчва плуването, къпането, скачането и гмуркането в езера, язовири и микроязовири, заради опасностите, които се крият в тези водоеми.
[40] Препоръка на Водно спасителната служба на БЧК
[41] Препоръка за родители, придружители на деца, професионалисти
[42] Препоръка за родители, придружители на деца, професионалисти

- ✓ Скачането или гмуркането в езеро може да бъде много опасно, особено ако не е известно точно колко е дълбока водата или ако има скали и други препятствия под водата.
- ✓ Ако искате да скочите или да се гмуркате, винаги проверявайте дълбочината и безопасността на мястото.

7. Слънцезащита и подходящо облекло

- ✓ Използвайте слънцезащитен крем, ако децата ще бъдат на открито, близо до езеро, за да се предпазят от слънчеви изгаряния.
- ✓ Носете подходящо облекло за плуване и за защита от слънце (например шапки и слънчеви очила).

8. Внимавайте при слизане и качване на лодки[43]

- ✓ Ако се използват лодки или други водни превозни средства, трябва да се уверите, че лодката е стабилна и добре обезопасена, а децата носят спасителни жилетки.
- ✓ Никога не се качвайте или слизайте от лодката, когато тя е в движение.

9. Не влизайте в езеро при бурно време

- ✓ Не трябва да се влиза в езерото по време на буря, вятър или дъжд, тъй като тези условия могат да направят водата опасна и да увеличат риска от инциденти.

10. Бъдете внимателни с подводни животни и растения

- ✓ В езерата могат да се намират опасни подводни животни като змии или други опасни същества. Обучете децата да бъдат внимателни и да не се опитват да хващат или пипат тези животни.
- ✓ Някои растения в езерата също могат да бъдат опасни, ако се допусне контакт с тях (например отровни водни растения).

11. Първа помощ и реакция при инцидент

- ✓ Важно е всички възрастни да са обучени да осигурят първа помощ, ако някой се удави или получи нараняване.
- ✓ В случай на инцидент, незабавно се извиква спешна помощ и се предприемат действия за спасяване на човека.

12. Избягвайте алкохол и наркотици

- ✓ Никога не позволявайте на деца или ученици да се намират в близост до водата или да плуват под въздействие на алкохол или наркотици.

Спазването на тези правила ще осигури безопасността на децата и учениците при ползване на езера и ще предотврати инциденти, които могат да бъдат опасни за тяхното здраве и благосъстояние.

[43] Препоръка за родители, придружители на деца, професионалисти

6.1.4. Правилата за безопасност на децата и учениците при ползване на язовири и микроязовири

Безопасността на децата и учениците при ползване на язовири и микроязовири е от особено значение, за да се избегнат инциденти и злополуки. Следват някои основни правила и мерки за безопасност:

1. Никога не влизай в язовира без възрастен надзор

- ✓ Децата и учениците не трябва да влизат в водата без присъствието на възрастен, който да ги наблюдава. Възрастният трябва да бъде внимателен и подготвен за всякакви спешни ситуации.

2. Избягвай да плуваш близо до язовира

- ✓ Плуването в язовири може да бъде опасно, поради силни течения, неочаквани дълбочини и потенциални замърсители във водата. Децата трябва да се обучават да избягват плуването в такива водни обекти, освен ако не е осигурено подходящо оборудване и наблюдение.

3. Не играй около язовирните стени и канали

- ✓ Язовирните стени и канали са опасни, тъй като могат да имат хлъзгави повърхности, а също така и течения, които могат да завлекат не внимателния човек. Необходимо е да се избягва играта в тези области.

4. Спазвай знаците и предупрежденията

- ✓ В повечето язовири има информационни табели и предупредителни знаци, които трябва да се спазват. Те могат да предупреждават за опасности като повишени води, рискове от наводнения или отворени шлюзове.

5. Не използвай неуправляеми плавателни средства

- ✓ Децата и учениците не трябва да използват лодки, канута или други плавателни средства без подходящо обучение и възрастен надзор. Използването на надуваеми играчки също е рисковано, тъй като те могат да се повредят лесно и да доведат до инциденти.

6. Обучение по първа помощ и безопасност около вода

- ✓ Добре е да се обучават деца и ученици как да реагират в аварийни ситуации и да знаят основни техники за първа помощ. Трябва да бъдат информирани за признаците на удавяне и как да се избегне паника.

7. Спазване на местните наредби

- ✓ Важно е да се запознаете с местните правила и разпоредби, свързани с използването на язовири и микроязовири. Някои водоеми може да имат ограничения за достъп или определени часови периоди за безопасност.

8. Носене на спасителни жилетки

- ✓ Ако децата или учениците използват водни съоръжения (лодки, канута и др.), задължително трябва да носят спасителни жилетки. Това осигурява защита, ако настъпи инцидент.

Спазването на тези основни правила ще помогне за осигуряване на безопасността на децата и учениците около язовири и микроязовири.

6.1.5. Безопасността на децата и учениците при ползване на открити канали

Безопасността на децата и учениците при ползване на открити канали е изключително важна, тъй като тези водни обекти могат да бъдат опасни поради силни течения, замърсявания и невъзможност за контрол над водните нива. Ето някои основни правила за безопасност:

1. Не влизай в канала без възрастен надзор

- ✓ Децата не трябва да влизат в открити канали без присъствието на възрастен, който да ги наблюдава. Наблюдението трябва да бъде постоянно, за да се предотвратят инциденти.

2. Избягвай играта около каналите

- ✓ Играенето около откритите канали е много опасно, особено близо до водата, тъй като каналите често имат хлъзгави стени и неравни повърхности, които могат да доведат до падания. Децата трябва да бъдат научени да стоят на безопасно разстояние от канала.

3. Не плувай в откритията канал

- ✓ Плуването в открит канал е рисковано заради силните и непредсказуеми течения. Децата и учениците не трябва да плуват в такива водоеми, дори ако водата изглежда спокойна.

4. Не играй с предмети, които могат да попаднат във водата

- ✓ Децата трябва да се въздържат от хвърляне на предмети в канала, тъй като това може да създаде опасност от запушване или промяна на течението. Освен това, някои предмети могат да се носят по течението и да създадат затруднения за безопасността.

5. Спазвай предупредителни знаци и бариери

- ✓ Каналите често имат предупредителни знаци, които показват опасни места или зоните с опасни течения. Те трябва да бъдат спазвани стриктно, за да се предотвратят инциденти.

6. Обучение по първа помощ

- ✓ Децата трябва да бъдат обучени как да реагират при инцидент, като удавяне или падане в канала. Знанията за основни техники за първа помощ могат да спасят живот. Родителите и учителите трябва да обяснят какво да правят в случай на бедствие.

7. Не преминавай през канала по мостове или стълбища без възрастен

- ✓ При преминаване през мостове или стълбища, които водят към канала, децата трябва да бъдат внимателни, за да избегнат подхлъзвания и падания. Те трябва да бъдат придружавани от възрастен, който да ги наблюдава.

8. Не се приближавай до покритите канали

- ✓ Покритите канали, особено тези с решетки или капаци, могат да изглеждат безопасни, но могат да бъдат нестабилни. Децата трябва да бъдат обучени да не се доближават до тези зони, защото могат да се случат неочаквани инциденти.

9. Носене на предпазни средства (ако се използват плавателни средства)

- ✓ Ако канала се използва за плаване, децата трябва да носят спасителни жилетки или други защитни средства, за да бъдат защитени в случай на инцидент.

10. Информираност за климатични условия и промени в водния режим

- ✓ Децата трябва да бъдат информирани за промените в водното ниво и за рисковете от наводнения или бързи течения, които могат да възникнат при силни дъждове или топене на сняг. Учениците и децата трябва да знаят кога е безопасно да бъдат около канала и кога да се въздържат.

Създаването на навици за безопасност и обучение за правилата ще намали рисковете и ще помогне на децата да разпознават опасностите, свързани с откритите канали.

6.1.6. Безопасността на децата и учениците при ползване на крайбрежните морски води

Безопасността на децата и учениците при ползване на крайбрежните морски води е от решаващо значение, тъй като морето може да представлява различни опасности, като силни течения, вълни и промени във времето. Ето някои основни правила и мерки за безопасност:

1. Никога не плувай без възрастен надзор

- ✓ Децата и учениците не трябва да плуват без възрастен, който да ги наблюдава. Дори ако водата изглежда спокойна, винаги е важно да има възрастен, който да бъде нащрек за всякакви потенциални опасности.

2. Спазвай сигнализацията и предупредителните знаци

✓ На плажовете често има табели и знаци, които предупреждават за опасности като силни течения, вълни или плуващи опасности (например медузи). Тези знаци трябва да се спазват стриктно. Важно е да се обърне внимание на знаците за сигурност и на промените в условията на времето.

3. Избягвай да плуваш в райони с опасни течения

✓ Опасни морски течения, като рипови (rip currents), могат да бъдат много опасни за деца и възрастни. Децата трябва да бъдат информирани как да разпознават тези течения и как да се справят с тях в случай на инцидент. Важно е да се избягва плуването в места, където няма спасители или е маркирано като опасно.

4. Носенето на спасителни жилетки

✓ Ако децата и учениците използват плавателни средства като лодки, каяци, сърфове и др., те трябва да носят спасителни жилетки. Това важи особено за начинаещи, които не са свикнали с водата.

5. Не играй в опасни или дълбоки води

✓ Децата не трябва да се излагат на риск, като играят в дълбоки води или в зони с бързо нарастващи вълни. Те трябва да се играят само в зоните, които са безопасни и които са обозначени за деца.

6. Познавай безопасните зони за плуване

✓ Много плажове имат определени зони за плуване, които са отделени с буи или маркировки. Децата трябва да останат в тези зони и да не се отдалечават от тях, за да избегнат навлизане в по-дълбоки води или опасни места.

7. Никога не играй около скали или крайбрежни рифове

✓ Скали, рифове и други географски образувания в морето могат да бъдат хлъзгави и да представляват опасност за децата. Играенето на или около тези места може да доведе до падания и наранявания.

8. Бъди внимателен с морски обитатели

✓ Децата трябва да бъдат наясно с потенциално опасни морски обитатели като медузи, морски звезди, морски таралежи или други водни животни. Те трябва да се държат далеч от тях, за да избегнат ужилвания или наранявания.

9. Не плувай след хранене или при физическо неразположение

✓ Препоръчва се да не се плува веднага след хранене, както и ако детето не се чувства добре, има болки или е изморено. Това намалява риска от неприятни инциденти в морето.

10. Почивай редовно и избягвай прегряване

- ✓ Морето може да бъде много горещо през летните месеци. Децата трябва да почиват редовно, да пият вода, за да избегнат дехидратация, и да се използват слънцезащитни кремове за защита от слънцето.

11. Учи децата как да реагират в спешни ситуации

- ✓ Децата трябва да бъдат обучени как да реагират при евентуален инцидент, например при удавяне или ако някой се е изгубил в морето. Те трябва да знаят как да подадат сигнал за помощ и какво да правят в случай на бедствие.

12. Не оставяй децата без надзор в пясъка

- ✓ Дори когато не плуват, децата трябва да бъдат внимателно наблюдавани, докато играят на пясъка, тъй като могат лесно да се изправят пред опасности като слънчеви изгаряния или се изгубят.

13. Водно спасителната служба на БЧК препоръчва да се ползват за къпане и плуване само морски плажове, които са максимално обезопасени, т.е. има наличие на организирана водно спасителна дейност.

Спазването на тези правила и повишената осведоменост за опасностите ще гарантират безопасността на децата и учениците при ползване на крайбрежните морски води и ще намалят рисковете от инциденти.

6.2. Инструкции за безопасност при ползване на плавателни съдове

6.2.1. На лицата, ползвателите на плавателния съд се:

1. Забранява се при движение на плавателния съд, надвесване зад борда или стоене прав;
2. Забранява се превозването на леснозапалими материали;
3. Забранява се плаването с неуравновесен плавателен съд, „крен”;
4. Забранява се скачането от плавателните съдове, преди същите да са установени на мястото, където ще пристават (на понтон, на брега и др.);
5. Забранява се претоварването на плавателните съдове с хора или с товари;
6. Забранява се пресичането на курса на друг плавателен съд освен на достатъчно безопасно разстояние;
7. Забранява се успоредното плаване при по-малко от 20 м. между плавателните съдове;
8. Забранява се скачането от плавателните съдове и къпането около тях по време на движение на същите;
9. Забранява се плаването на плавателните съдове в района на втичалата и водовземанията, при работещи съоръжения;

10. Забранява се в плавателните съдове да се возят повече лица от посочените в позволителното за плаване;
11. Забранява се ползването на плавателните съдове без да бъдат оборудвани със спасителните средства и приспособления;
12. Забранява се плавателните съдове да се движат под надвиснали над водата скали.
13. Водачите на плавателни съдове с извънбордови двигатели, скутери и катери да са запознати със съответните инструкции за експлоатация на производителя.
14. Забранено е използването на плавателен съд в следните случаи:

- ❖ С неизправен двигател или изправни гребла;
- ❖ При повреда в корпуса и особено при воден теч;
- ❖ При недостатъчно спасителни, водоотливни, котвени, сигнални и други средства и приспособления или ако същите са неизправни.

15. Забранява се ползването на плавателните съдове при лоша метеорологична обстановка – силен вятър, дъжд, гръмотевична дейност, лоша видимост.

6.2.2. Изисквания към ползвателите на водно колело

Водното колело се използва като плавателен съд с развлекателна цел. За неговите ползватели не се изисква специална квалификация.

1. Забранява се ползването на водното колело след употреба на алкохол или други упойващи вещества.

2. Забранява се ползването на водното колело от деца без придружител, както и на повече от четири лица.

На лицата ползващи водното колело се забранява да замърсяват водната и крайбрежната площ.

3. Лицата, на които предстои да ползват водното колело, да се запознаят с инструкцията за безопасност срещу подпис.

4. Лицата, ползващи водното колело, да облекат спасителните жилетки, преди да се качат на колелото. Забранява се ползването на водното колело без спасителни жилетки.

По време на ползване на водно колело

5. Забранява се стоенето прав в плавателния съд и надвесването с тяло и крака извън борда.

6. Забранява се скачането от водното колело, когато същото се намира във водната площ.

7. Забранява се да се доближава водното колело до други водни колела или плавателни съдове.

8. Водните колела се движат в акваторията заключена между близко стоящите и далечно стоящите плаващи знаци.

9. На лицата ползващи водното колела се забранява да преместват поставените знаци и табели и да ги повреждат. Задължават се да пазят в изправност спасителните жилетки и водното колело.

10 . Забранява се претоварването с хора или товари

11. Забранява се плаването с водно колело в района на втичала и водовземания.

12. Забранява се използването на водното колело в зони определени за къпане.

След приключване на ползването на водно колело

13. Забранява се скачането от водното колело, преди същото да се установи на място където ще пристава (на брега).

6.2. Бедствия, пожари и извънредни ситуации

6.2.1. Общи положения

Защитата при бедствия се извършва на национално, областно и общинско ниво. Държавната политика в областта на защитата при бедствия се формира и осъществява от Министерския съвет (МС). МС осъществява общо ръководство, приема Национална стратегия за намаляване на риска от бедствия, Национална програма за намаляване на риска от бедствия и годишни планове за изпълнението ѝ, Национален план за защита при бедствия. За подпомагане изпълнението на тези дейности към МС е създаден Съвет за намаляване на риска от бедствия, в който се включват представители на ръководствата на министерствата, ведомствата, Българската академия на науките, висши училища, научно-изследователски институти, Националното сдружение на общините в Република България, Българския Червен кръст и юридически лица, включително юридически лица с нестопанска цел, имащи отношение към намаляването на риска от бедствия. Съветът се председателства от министъра на вътрешните работи и се представлява от него (виж чл. 62 и чл. 62б от ЗЗБ).

На областно ниво областните управители организират и ръководят защитата при бедствия на територията на областта, организират и отговарят за обучението на областната администрация, координират и контролират подготовката за бедствия и изпълнението на превантивни мерки за недопускането или намаляването на последиците от бедствия.

В случай на опасност или възникване на бедствие, областните управители създават областни щабове за изпълнение на съответните областни планове за защита при бедствия и за взаимодействие с националния и с общинските щабове.

Създаването на организация за ранно предупреждение за бедствия и за обявяване на бедствено положение на територията на съответната област или на част от нея също е част от задълженията на областните управители (виж чл. 64 от ЗЗБ).

При изпълнение на дейностите по защита при бедствия, областните управители се подпомагат от създадените за това областни съвети за намаляване на риска от бедствия. Тези съвети се председателстват и представляват от областните управители, а в състава им влизат кметовете на общини, представители на общинския съвет, ръководители на институции и на териториалните звена на централната администрация на изпълнителната власт, юридически лица, включително юридически лица с нестопанска цел, и други, имащи отношение към намаляването на риска от бедствия (виж чл. 64а от ЗЗБ).

На общинско ниво кметовете на общини осъществяват аналогични дейности на тези, осъществявани от областните управители, като също биват подпомагани от общински съвети за намаляване на риска от бедствия (виж чл. 65 и чл. 65А от ЗЗБ).

Обучението на населението за начините на поведение и действие и за изпълнението на необходимите защитни мерки при бедствия се организира от кметовете на общините чрез

предоставяне на информация по подходящ начин, а органите на изпълнителната власт в рамките на своята компетентност подпомагат обучението чрез поддържане на информация на интернет страницата си за намаляване на риска от бедствия и за начините на поведение и за защитните мерки (виж чл. 17 от ЗЗБ).

Обучението за защита при бедствия в системата на предучилищното и училищното образование се извършва в съответствие с държавните образователни стандарти и чрез разширяване и допълване на съдържание, интегрирано в учебните предмети (виж чл. 16 от ЗЗБ).

Обучението включва:

- Изучаване на теми в областта на ПБЗН и защита на населението в часовете на класа, както и в часове по програма на детските градини;
- Провеждане на срещи с директорите на училищата, училищните настоятелства и обществени съвети за съвместни действия по обезпечаване на обществения ред и сигурност, пожарната безопасност и защита на учениците и персонала в районите на училищата;
- Провеждане на учебни евакуации в училищата – минимум два пъти годишно (през учебната година) разучаване и провеждане на учебна евакуация на деца и ученици съгласно плановете за евакуация (виж чл. 11, ал. 8 от Наредба № 8121з-647);
- Провеждане на състезания и конкурси, включени в Национален календар за изяви по интереси на децата и учениците на МОН: Младежки противопожарни отряди (МПО) "Млад огнеборец"; Национално ученическо състезание „Защита при пожари, бедствия и извънредни ситуации"; Международен конкурс за детска рисунка „С очите си видях бедата";
- Кампании и инициативи: Седмица на пожарната безопасност, включваща дни на отворените врати; приемни за граждани; провеждане на кръгли маси, дискусионни и информационни срещи, беседи и форуми; демонстративно провеждане на обучения, занятия, тренировки, занимания с деца и др.; информационни кампании през пролетно летния сезон за опазване на горите и посевите от пожар и през есенно-зимния сезон за опазване на жилищата от пожар.

Органите за пожарна безопасност и защита на населението (ПБЗН) осъществяват и информационно-разяснителна дейност и обучение на населението за предотвратяване на пожари, за формиране на необходимото поведение и действия при пожари, бедствия и извънредни ситуации и за прилагане на необходимите защитни мерки (виж чл. 3, т. 3 от Наредба № 8121з-758 за осъществяване на превантивна дейност от органите за ПБЗН на МВР).

Ръководителите и собствениците на обекти са длъжни да осигуряват спазването на правилата и нормите за пожарна безопасност и защита при бедствия на територията на обектите (виж чл. 139 от ЗМВР).

Държавните органи, юридическите лица и гражданите са длъжни да спазват установените правила и норми за пожарна безопасност и защита при бедствия, както и специфичните правила за съответните обекти и населени места, и да провеждат дейности, осигуряващи пожарната безопасност и защитата при бедствия (виж чл. 140 от ЗМВР).

Правилата и нормите за пожарна безопасност (ПБ) при проектиране, строителство и експлоатация на обекти се определят с наредби (виж чл. 125 от ЗМВР).

Наредба № 8121з-647 от 2014 г. определя правилата и нормите за ПБ при експлоатацията на обектите в урбанизираните, земеделските, горските и защитените територии и в нарушените територии за възстановяване.

В наредбата са посочени неразрешените дейности, значително повишаващи пожарната опасност в обектите. Регламентирани са отговорностите и задълженията на всички собственици или ръководители на обектите, както и на всички работещи в обектите. Регламентирани са изискванията, създаващи организацията по спазване на правилата и нормите за ПБ, както в сградите, така и в свободната им дворна площ. Регламентирани са изискванията за оборудване и поддържане в изправно състояние на пожаротехническите

средства (пожарогасителите), поддържането и обслужването на системите за пожароизвестяване и пожарогасене, системите за гласово уведомяване, пожарните кранове и системите за управление на дим и топлина, поддържане на електрически, отоплителни и вентилационни инсталации. В наредбата са посочени и правила и норми за ПБ на технологичните процеси и технологичното оборудване, както и за извършване на товарно-разтоварни работи и съхраняване на вещества и материали в зависимост от техните физико-химични свойства и пожарната им характеристика. Тъй като в практиката често се случва да се налага извършване на дейности, свързани със заваряване, наваряване, запояване и рязане на метали и техните сплави, в наредбата са посочени и изискванията осигуряващи пожарната безопасност при извършване на огневи работи. Наредбата определя и допълнителните противопожарни изисквания, които да се спазват за осигуряване на ПБ при експлоатацията на преместваеми обекти с гъвкаво покритие, с изключение на палатки за къмпинг или за санитарни цели.

Отговорности на собствениците или ръководителите на обектите са поддържането в наличност и в изправно състояние на пожарогасителите, поддържането и обслужването на пожароизвестителните системи, пожарогасителните системи, системите за гласово уведомяване, пожарните кранове и системите за управление на дим и топлина, обозначаване на външните пожарни хидранти и останалите противопожарните съоръжения, на евакуационните пътища и изходи, на забранените места за тютюнопушене и използване на открит огън и др. Отговорност на собствениците или ръководителите на обектите е също и осигуряването за всеки работещ на подходящо обучение и/или инструктаж по безопасност и здраве при работа, разработване и утвърждаване на планове за действие на личния състав при пожар, планове за евакуация на работещите и на пребиваващите на обекта лица при пожар или авария, както и планове за осигуряване на ПБ при извършване на ремонти и на строителни и монтажни работи.

Основните отговорности на всеки работещ служител са да спазва правилата за ПБ и да може да работи с наличните пожарогасители и с пожарните кранове, да провери и да остави в края на работното време работното си място в пожаробезопасно състояние, да знае задълженията си, произтичащи от плановете за действие при пожар, плановете за евакуация на работещите и на пребиваващите лица при пожар или авария, както и плановете за осигуряване на ПБ при извършване на ремонтни дейности. Не по-малко важни са и отговорностите на работещите да познават пожарната и експлозивната опасност на работните си места в обекта, превантивните мерки за работа с машини и съоръжения, пожаробезопасно да използват отоплителни уреди.

С наредба № Із-1971 от 2009 г. се определят изискванията и техническите правила и норми за осигуряване на безопасността при пожар при: планирането и застрояването на урбанизираните територии; застрояването на поземлени имоти, разположени извън урбанизираните територии, в т.ч. крайпътни строежи, бензиностанции и газостанции, мотели, къмпинги, лесопаркове, защитени територии и др.; проектирането и изпълнението на строежите при спазване на разпоредбите на Закона за устройство на територията, в т.ч. при оразмеряването на евакуационни пътища и при евакуацията на хора, като се предвиждат мерки за тяхното безопасно и аварийно извеждане; реконструкция, основно обновяване, основен ремонт или промяна на предназначението на обект или на част от него, както и при извършване на строителни и монтажни работи в съществуващи обекти или части от тях, за които се изисква разрешение за строеж; поставяне на преместваеми увеселителни обекти и преместваеми обекти за търговски и други обслужващи дейности, с изключение на преместваемите обекти с гъвкаво покритие, изискванията за които са определени в Наредба № 8121з-647 от 2014 г. Наредба № Із-1971 се прилага едновременно с изискванията на нормативните актове за обема и съдържанието на устройствените схеми и планове, правилата и нормите за устройство на територията, на нормите, правилата и техническите спецификации за проектиране и

изпълнение на строежите в съответствие с основните изисквания към строежите, както и нормативните изисквания за съгласуване, одобряване, разрешаване и въвеждане на строежите в експлоатация. Съгласно наредбата строежът трябва да е проектиран и изпълнен по такъв начин, че в случаите на възникване на пожар: да е осигурена устойчивостта на конструкцията за определен период; да са предвидени мерки за ограничаване на възникването и разпространяването на огъня и дима в строежа; да са предвидени мерки срещу разпространяването му към съседните строежи; да са осигурени условия обитателите да могат да напуснат строежа или да бъдат спасени с други средства; да са създадени условия за безопасност на спасителните екипи. Също според наредбата осигуряването на безопасност в случай на пожар се смята за удовлетворено, когато сградата е проектирана и изпълнена при спазване на „изискванията за съответните класове на функционална пожарна опасност на строежите“ и на „минималната огнеустойчивост на конструктивните елементи и изискваните класове по реакция на огън за строителните продукти, както и други специфични изисквания за различните видове строежи“.

6.2.2. ПОЖАР У ДОМА

6.2.2.1. Правила за действие при пожар

- Ако възникне пожар, запазете спокойствие – паниката ще Ви попречи да действате правилно.
- Опитайте се да изгасите пожара. Ако имате пожарогасител под ръка, знаете как се работи с него и се чувствате уверени в действията си, не се колебайте да го ползвате. С вода не се гасят електрически уреди под напрежение и мазнини!
- Ако пожарът е голям, не можете да го загасите или застрашава живота и здравето Ви, напуснете жилището. Затваряйте вратите след себе си – така ще ограничите бързото разпространение на пожара. Не скачайте през прозорци/балкони, не се спускайте по водосточни тръби и не използвайте асансьора.
- Помнете, че имате около 2 минути, за да напуснете горящото жилище. При невъзможност да се евакуирате, използвайте мокри дрехи/кърпи, за да уплътните около вратата на помещението, в което сте. Оставете някакъв знак на прозореца или терасата, за да обозначите мястото, където се намирате, за да може пожарните екипи да се ориентират по-лесно. Обадете се на тел. 112 и дайте точното си местоположение.
- Само от няколко вдишвания дим може да загубите съзнание и това да се окаже фатално. Ако се наложи да преминавате през задимени участъци, винаги се движете ниско приведени към пода, тъй като димът се издига нагоре. Покрийте устата и носа с мокра дреха/кърпа.
- Ако дрехите Ви се запалят, не тичайте – това ще доведе до по-бързо разпространение на огъня. Вместо това спрете, легнете на земята, покрийте лицето си с ръце и се търкаляйте, докато огънят изгасне.
- След като сте напуснали жилището, не се връщайте обратно. Ако имате информация за застрашени хора или за наличие на вещества/материали, които могат да предизвикат рязко развитие на пожара или да причинят взрив, незабавно уведомете пожарните екипи!

6.2.2.2. Как да намалим риска от възникване на пожар?

В кухнята

- Пазете чисти котлоните и фурната. Непочистената храна може лесно да се запали и да предизвика пожар.
- Почиствайте аспираторите и въздуховодите регулярно.
- Дръжте кухненските кърпи и гъби далеч от печката и други силно нагрети повърхности.
- Включвайте кухненските и домакински електроуреди само в изправни и заземени контакти.
- Изключвайте тостера и другите уреди, когато не ги ползвате.
- Не използвайте фурната или готварската печка за отопление.
- Не гответе ако Ви се спи, употребили сте алкохол или сте взели лекарства, които предизвикват сънливост.
- Когато готвите, завъртайте встрани от котлоните ръкохватките на кухненските съдове, за да избегнете изгаряния и разливи.
- Не напускайте кухнята, докато готвите. Изключвайте печката ако излизате, дори това да е за кратко. Ако варите или печете храна, проверявайте я често. Използвайте таймер, за да Ви напомня, че готвите.
- Носете дрехи с къси ръкави, а ако са с дълги – да са прилепнали или навити. Широките дрехи могат лесно да се възпламенят при контакт с пламъка от газови котлони.
- След като приключите с готвенето, уверете се, че печката и другите електроуреди са изключени.

Електрическа инсталация

- Подменете електрическите предпазители (бушони) със стопяема жичка с автоматични. По-надеждни са и могат да се използват многократно. Когато подменяте бушони, проверете дали са със съответния ампераж.
- Проверете дали всички ел. кръгове са правилно отбелязани на таблото.
- Веднъж месечно проверявайте всички бушони и прекъсвачи дали функционират правилно.
- Редовно проверявайте кабелите, контактите, щепселите и електроуредите за повреди. Ако има такива, не ги използвайте преди да са ремонтирани.
- Използвайте само изправни и заземени контакти. Не ги претоварвайте с много устройства и електроуреди. Инсталирайте контакти с дефектнотокова защита, ако се намират в близост до вода (мокри помещения, бани), за да се предпазите от токов удар.
- Избягвайте използването на разклонители. Никога не включвайте в тях електроуреди като бойлери или печки.
- Не прекарвайте кабели под килими или постелки и не ги затискайте с мебели, врати или прозорци.
- Ако забележите чести проблеми с изгарящи или изключващи се бушони, премигващо или слабо осветление, контакти или ключове, които издават пукащи, бучащи или пращящи звуци, извикайте специалист, за да провери ел. инсталацията.

Отопление с електрически уреди

- Използвайте само стандартни и технически изправни отоплителни уреди. Спазвайте инструкциите за експлоатация на производителя.
- Включвайте електроуредите само към токови кръгове с подходящо за целта сечение на проводниците. По възможност включвайте уредите директно в контакта, а не чрез разклонители.
- Не ползвайте отоплителни уреди с открити реотани.
- Върху или в близост до електрическите уреди никога не оставяйте горими предмети. Не ги използвайте за сушене на дрехи.
- При включени електроуреди никога не оставайте децата без наблюдение.
- При напускане на дома се убедете, че сте изключили всички уреди. Никога не оставяйте включени уреди без наблюдение.
- Укрепете добре всички отоплителни уреди поради опасността от обръщане.
- Уреди, включени към електрическата мрежа, не се гасят с вода при пожар! Това може да стане само след изключване на електрозахранването от електрическо табло!

Отопление с уреди, работещи на твърдо/течно гориво

- Ползвайте само стандартни и технически изправни отоплителни уреди. Спазвайте инструкциите за експлоатация на производителя.
- Отоплителните уреди трябва да се поставят на разстояние не по-малко от 1 метър до горими предмети. Не използвайте уредите за сушене на дрехи.
- Отоплителните уреди трябва да бъдат монтирани върху негорима подложка с прагове от всички страни с размер 30 см отпред и по 20 см отстрани на уреда. Стената зад печката трябва да бъде облицована с негорими материали.
- Печките на твърдо гориво никога не трябва да се разпалват с леснозапалими течности (бензин, дизел и др.). Почиствайте редовно горивната камера на печката. Никога не изхвърляйте пепел и въглени (жар) горими отпадъци, както и в пластмасовите контейнери за битови отпадъци.
- Течното гориво съхранявайте на предварително определени за тази цел обезопасени места извън жилищните помещения.
- Проветрявайте редовно отопляваните помещения. Монтирайте детектори за въглероден оксид/диоксид, за да Ви предупредят при достигане на опасни за здравето стойности.
- Комините трябва да са добре измазани, без пукнатини. Периодично да се почистват от натрупани сажди. Не се допуска заустване в тях на въздуховоди от вентилационни съоръжения.
- Уверете се, че димоотводните тръби (кюнците) са добре поставени и са стабилни.
- Отворите към комина трябва да се затварят със стандартно изработени ламаринени (метални) капаци.

Отопление с уреди, работещи на газ

- Пропан-бутанът се използва много често в бита за домакински нужди. Той е по-тежък от въздуха и при изтичане се натрупва в долната част на помещенията. По тази причина той никога не бива да се съхранява и употребява в подземни помещения.
- Ако се отоплявате с уреди, работещи с газ пропан-бутан, от изключителна важност е редовното проветряване на помещенията. Монтирайте детектори за въглероден оксид/диоксид, за да Ви предупредят при достигане на опасни за здравето стойности.
- Битовите бутилки се пълнят само на места където има изградени пунктове за пълнене на бутилки с пропан-бутан. Количеството газ трябва да бъде максимум до 80% от капацитета на бутилката. Препълването на бутилката в комбинация с повишаване на околната температура може да доведе до повишаване на налягането вътре в бутилката, изпускане на газ и опасност от взрив. Теч на газ може да възникне и при неизправност на редуцир-вентила, мембраната и гуменото уплътнение на бутилката.
- Гъвкавите присъединяващи маркучи трябва да са без напуквания, с дължина до 1,5 м. Не трябва да са прегънати или с липсващи притягащи скоби.
- Спазвайте инструкциите на производителя за извършване на периодичен технически преглед на бутилките.
- Не съхранявайте бутилки с пропан-бутан в близост до източници на топлина – печки, комини, котлони, както и на пряка слънчева светлина. Пазете от удар, не ги търкаляйте или оставяйте в легнало положение.
- Не оставяйте без наблюдение работещи газови уреди.
- При съмнение за изтичане на пропан-бутан (усеща се като специфична миризма на чесън) затворете вентила на бутилката, отворете прозорци/врати, за да проветрите помещението (по възможност изнесете изпускащата бутилка на открито); не използвайте запалителни уреди и не включвайте/изключвайте електроуреди или осветление – от всеки пламък или искра (дори и от статично електричество) може да възникне взрив.

Пиротехнически изделия

- Когато купувате пиротехнически изделия, се уверете че са с гарантирано качество и произход.
- Следвайте инструкциите на производителя за безопасна употреба.
- Запознайте се с предназначението и степента на опасност на изделията.
- Съхранявайте пиротехническите средства далеч от топлинни източници.
- Използвайте пиротехнически изделия на открито и далеч от запалими вещества и материали.
- Не допускайте децата да играят с пиротехнически изделия. Съхранявайте ги на недостъпни за тях места.

Свещи и цигари

- Не оставяйте горящи свещи без наблюдение. Изгасете ги, когато излизате или си лягате.
- Използвайте негорими стабилни поставки. Горящи свещи не се поставят под полици, рафтове, в близост до завеси. Поставяйте ги на безопасно разстояние от горими предмети и материали.
- Когато палите свещ, внимавайте за косата и дрехите си.
- Пазете горящи свещи от малки деца и домашни любимци. С действията си те могат да предизвикат пожар.
- Избягвайте да пушите в леглото. Уверете се, че сте изгасили угарката от цигарата преди да я изхвърлите.

По време на празници

- Използвайте само стандартни и изправни светлини и украса.
- Поставяйте украса на безопасно разстояние от отоплителни и нагревателни уреди.
- Когато излизате от дома си или си лягате, изключете светлините от контакта.
- Винаги внимавайте при употребата на отоплителни и нагревателни уреди, свещи, цигари и фойерверки. Бъдете още по-внимателни, ако сте под въздействието на алкохол – алкохолът забавя реакциите и Ви прави невнимателни.

Допълнителни съвети

- Направете си план за евакуация, който да включва маршрут, по който безопасно да напуснете дома си при пожар. Приемете, че този маршрут е ежедневния път за влизане и излизане. Определете и резервен маршрут, ако първият е блокиран. Погрижете се всеки член от семейството да научи евакуационния маршрут. Тренирайте маршрута със семейството поне два пъти годишно.
- Подгответе раница за бедствия с най-важните неща за оцеляване (аптечка, фенерче, зарядно за мобилен телефон, радио, храна и вода за 72 часа).
- Дръжте ключовете от вратите на място, където всички могат да ги намерят или просто ги оставете в ключалките. Не заключвайте децата, когато ги оставяте сами вкъщи.
- Научете децата, че запалката и кибритът не са за игра. Дръжте ги на недостъпни за тях места.
- Поставете пожарогасител у дома и се научете как се работи с него.

6.2.3. ПОЖАР НА ОБЩЕСТВЕНО МЯСТО

6.2.3.1. Правила за действие при пожар

- Ако възникне пожар, запазете спокойствие – паниката ще Ви попречи да действате правилно.
- Опитайте се да изгасите пожара. Използвайте пожарогасител или вътрешен пожарен кран ако знаете как се работи с него и се чувствате уверени в действията си.

- ❖ Ако пожарът е голям, не можете да го загасите или застрашава живота и здравето Ви, напуснете сградата. Спазвайте инструкциите на персонала и следвайте евакуационните знаци. Не използвайте асансьорите – движете се по стълбите.
- ❖ Не се връщайте назад, ако сте забравили нещо. Не се блъскайте и бутайте в другите. Ако имате възможност помогнете на малки деца, възрастни и хора с увреждания.
- ❖ Ако се наложи да преминавате през задимени участъци, винаги се движете ниско до пода, тъй като димът се издига нагоре. Покрийте устата и носа с мокра дреха/кърпа.
- ❖ Ако дрехите Ви се запалят, не тичайте – това ще доведе до по-бързо разпространение на огъня. Вместо това спрете, легнете на земята, покрийте лицето си с ръце и се търкаляйте, докато огънят изгасне.
- ❖ Ако имате информация за застрашени хора или за наличие на вещества/материали, които могат да предизвикат рязко развитие на пожара или да причинят взрив, незабавно уведомете пожарните екипи!

6.2.3.2. Как да се подготвим предварително?

- ❖ При влизане в сграда внимателно разгледайте схемата за евакуация. Запомнете къде се намирате, какво е разпределението на помещенията и как най-бързо се стига до изходите.
- ❖ Разгледайте знаците, указващи пътищата за евакуация.
- ❖ Вижте къде се намират пожарогасителите и пожарните кранове, както и бутоните за ръчно задействане на пожароизвестителната система.

6.2.4 ГОРСКИ ПОЖАР

6.2.4.1. Как да опазим гората от пожар?

- ❖ Не палете огън в гората и не използвайте фойерверки и други пиротехнически изделия.
- ❖ Пазете запалки и кибрити далеч от деца.
- ❖ Не изхвърляйте незагасени цигари и кибритени клечки!
- ❖ Разчистване на отпадъци, включително сухи клони и треви в горски участъци трябва да става чрез събиране, окосяване и извозване на определени за това места. Забранено е унищожаването им чрез изгаряне!
- ❖ Ако забележите пожар, незабавно се обадете на тел. 112 и бъдете готови да предоставите подробности за Вашето местоположение. Дори ако за пожара вече е съобщено, всяка допълнителна информация, която предоставите, може да е полезна, като например цвят и размер на димния стълб, топографски ориентири, път или пътеки, включително забелязани хора и дейности в района.

6.2.4.2. Ако сте на излет в планината

- ❖ Палене на огън е недопустимо извън обозначени и обезопасени за това места.
- ❖ Предварително подгответе съд с достатъчно вода/пръст за погасяването на огъня.
- ❖ Премахнете всички сухи клони, запалими предмети и отпадъци, които са в близост до огнището. Около него не трябва да има суха трева и листа в радиус от най-малко 3 м.

- ❖ Не правете огнището по-голямо от 50 cm в диаметър. Никога не използвайте запалими течности (бензин, дизел и др.) за разпалване на огъня. Това е опасно и може да пострадате самите Вие.
- ❖ Не палете огън при сухо и ветровито време!
- ❖ Никога не оставяйте незагасен огън! Полейте обилно с вода и проверете дали има останали тлеещи въглени в пепелта.

6.2.4.3. Препоръки за безопасност

- ❖ Ако забележите издигащ се стълб дим, може да разберете какво гори и къде се намира пожара.
- ❖ Ако забележите издигащ се стълб дим, може да разберете какво гори и къде се намира пожара.
- ❖ Белият дим обикновено показва по-фина, бързо изгаряща тревна маса (бързо разпространяващи се пожари, при които тревната маса изгаря за кратко време).
- ❖ Тъмният дим показва, че горят гъсти храсти или дървета. Заради топлината горящи частици и въглени могат да се прехвърлят на далечни разстояния от мястото на горене и да образуват други огнища на пожар, дори отвъд реки и пътища.
- ❖ Колкото повече е димът, толкова по-голям е пожарът. Ако видите, че димът се увеличава, напуснете района в безопасна посока.
- ❖ Посоката, в която се накланя димният стълб показва посоката, в която се движи огънят, така че тръгнете в посока различна от тази в която се разпространява пожара.
- ❖ Огънят се разпространява най-бързо по посока на вятъра. Тръгнете в посока, обратна на него, ако е възможно.
- ❖ Ако внезапно се задими около Вас, напуснете веднага района! Сложете на носа и устата си мокра кърпа или друг платнен материал, за да предпазите дихателните си пътища.
- ❖ Огънят обикновено се разпространява по-бързо нагоре по склона отколкото надолу, така че не се опитвайте да избягате през билото, освен ако не сте близо до него и можете бързо да преминете от другата му страна.
- ❖ Ако огънят се приближи опасно, насочете се при възможност към голяма открита площ с малко растителност (скалисти местности, ливади) или покрай водоеми.
- ❖ Пазете дрехите си от запалване, особено ако са от изкуствена материя. Ако се запалят, легнете на земята, покрийте лицето си с ръце и се търкаляйте.
- ❖ Ако е възможно, движете се по вече обгорял терен. Там е по-безопасно, тъй като вече няма какво да гори. Пазете се от падащи дървета и стъпване в джобове с гореща пепел (тлеещи сиво-бели купчини, където е горяло масивно дърво). Нагорещеният терен след преминаване на огъня може да разтопи подметките на обувките Ви.

6.2.5. ЗЕМЕТРЕСЕНИЕ

6.2.5.1. Преди земетресение

- ❖ Подгответе комплект за спешни случаи (раница за бедствия), съдържащ аптечка, фенерче, зарядно за мобилен телефон, радио, храна и вода за 72 часа.

- ❖ Действията на Вашето семейство и близки е добре да бъдат предварително планирани. Направете семеен план за бедствия. Определете безопасно място, където да се срещнете със семейството си, маршрутите и начините за евакуация. Запишете телефонните номера на най-близките хора.
- ❖ Проверете за тежки предмети, които могат да паднат или да се счупят по време на земетресение и ги преместете на по-безопасни места.
- ❖ Говорете със семейството си за най-безопасните места в дома в случай на земетресение.
- ❖ Това може да е под здрава маса или до вътрешна стена, далеч от прозорци.

6.2.5.2. По време на земетресение

- ❖ Запазете спокойствие и не се поддавайте на паника.
- ❖ Покрийте главата и врата си с ръце.
- ❖ Пропълзете под здрава маса/бюро, за да се предпазите от падащи предмети или застанете до вътрешна стена (далеч от прозорци).
- ❖ Ако сте на открито, стойте далеч от сгради, стълбове, дървета и електропроводи.
- ❖ В обществения транспорт е по-добре да изчакате края на труса в превозното средство.
- ❖ След първия трус често има и вторични трусове. Бъдете в готовност да реагирате.
- ❖ При напускане на дома, спрете газа, водата и електричеството. Не използвайте асансьор.
- ❖ Пазете се от счупени стъкла и отломки.
- ❖ Проверете себе си и другите хора около Вас за наранявания.
- ❖ Стойте далеч от плажа. Крайбрежните зони могат да бъдат изложени на цунами или серия от опасни вълни.
- ❖ Ако сте затиснати под отломки, покрийте носа и устата с дреха или кърпа, за да предпазите дихателните пътища от прах. Периодично почуквайте върху тръба или стена, за да ориентирате спасителните екипи за местоположението си.
- ❖ При нужда от помощ, позвънете на тел. 112.

6.2.5.3. След земетресение

- ❖ Стойте далеч от засегнатите зони. Преди да се върнете вкъщи се уверете, че това е безопасно. Възможно е сградата да е с повредена конструкция. Обърнете внимание дали няма поддаване или изкривяване на стените или подовете. Върнете се само ако е безопасно.
- ❖ Проверявайте за актуална информация. Важни информационни източници са националните радио и телевизионни канали.
- ❖ Изпълнявате указанията на компетентните държавни структури – пожарна, полиция, здравни власти и други.
- ❖ Спазвате лична хигиена. Не пийте вода от непроверени източници.

6.2.6. НАВОДНЕНИЕ

6.2.6.1. Как да намалим риска от наводнения

- ❖ Не изхвърляйте строителни и битови отпадъци в коритата на реките. Това намалява тяхната проводимост.
- ❖ Ако забележите, че речното коритото или пространствата под мостовете не са почистени от отпадъци, дървета и други, сигнализирайте в общинската или областна администрация.
- ❖ Не разрушавайте дигите на реките с цел водовземане за напояване или друга дейност.

6.2.6.2. При непосредствена опасност от наводнение

- ❖ Следете прогнозата за времето. Проверявайте за актуална информация от компетентните органи. Важни информационни източници са националните радио и телевизионни канали. Освен чрез тях, предупреждение за опасност може да получите и чрез Национална система за ранно предупреждение и оповестяване. Това е същата система, чиито сигнали чуваме всяка година на 2-ри юни и при нейното тестване през първия работен ден на април и октомври. Чрез BG-ALERT, която е допълнение към съществуващата Национална система, е осигурена възможност да се разпространяват съобщения чрез мрежите на мобилните оператори до крайни устройства, като мобилни телефони, таблети и смарт часовници, поддържащи технологията Cell Broadcast Service.
- ❖

6.2.6.3. Преди наводнение

- ❖ За да се осведомите за риска от наводнение, може да потърсите информация от общината, както и на интернет страниците на Басейновите дирекции към Министерство на околната среда и водите.
- ❖ Поинтересувайте се как може да застраховате имуществото си от бедствия.
- ❖ Действията на Вашето семейство и близки е добре да бъдат предварително планирани. Направете семеен план за бедствия. Определете безопасно място, където да се срещнете със семейството си, маршрутите и начините за евакуация. Запишете телефонните номера на най-близките хора.
- ❖ Подгответе раница за бедствия с най-важните неща за оцеляване (аптечка, фенерче, зарядно за мобилен телефон, радио, храна и вода за 72 часа).

6.2.6.4. По време на наводнение

- ❖ Ако сте вкъщи, спрете газа и електричеството. Така ще се предпазите от евентуален токов удар.
- ❖ Поставете на възможно най-високо всички по-ценни предмети и вещи. Така ще имате по-голям шанс да ги запазите.
- ❖ При невъзможност да вземете със себе си животни и домашни любимци, отворете вратите на помещенията, където са затворени. Така ще имат по-голям шанс да оцелеят.
- ❖ Вземете раницата за бедствия и напуснете по най-бързия начин дома си, следвайки семейния план за бедствия. При невъзможност за напускане на сградата поради придошлата вода, преместете се на най-горните етажи или в краен случай на покрива и сигнализирайте за помощ, включително на телефон 112.

- ❖ Ако сте близо до река или в дере, незабавно се отдалечете и се придвижете към възвишение. Никога не трябва да заставате под/на мостове, подлези, надлези и други потенциално опасни от заливане с вода зони.
- ❖ Никога не пресичайте бързотечаща вода. При неотложни ситуации, с помощта на осигурително въже, може да се премине през спокойна вода, проверявайки дълбочината и терена за опасности. Ако сте с автомобил, уверете се, че нивото на водата е по-ниско от осите на колата и тогава преминете.
- ❖ Следете за актуална информация от компетентните органи по радиото и телевизията. При необходимост, обадете се на телефон 112 за помощ и инструкции.

6.2.6.5. След наводнение

- ❖ Преди да се върнете вкъщи се уверете, че това е безопасно. Ако електрозахранването не е било изключено преди наводнението, може да пострадате от електрическата инсталация. Уредите, които са се намокрили, могат да предизвикат токов удар или пожар, когато се включат. Конструкцията на сградата също може да бъде повредена. Обърнете внимание дали няма поддаване или изкривяване на стените или подовете.
- ❖ Водата от наводнението е възможно да бъде замърсена с отпадни води и други замърсители. Тя може да причини заболявания и инфекции. Ако цветът, миризмата или вкусът на водата, която пиете, ви дават основание да предположите, че е замърсена, не я консумирайте. Използвайте бутилирана или доставена от компетентните органи вода.
- ❖ Не консумирайте месо от наранени или удавени животни и храна с нарушена цялост на опаковката.

6.2.7. УСЛОЖНЕНА ЗИМНА ОБСТАНОВКА

- ❖ Следете прогнозата за времето и пътната обстановка. Ако не е наложително, не пътувайте. Ако пътуването не може да бъде отложено, изберете първокласни пътища, дори да пътувате по-дълго.
- ❖ Проверете дали имате достатъчно гориво в автомобила. Вземете с Вас вериги, въже, лопатка, фенерче в автомобила. Карайте внимателно и със съобразена скорост.
- ❖ Облечете топли дрехи и заредете мобилния си телефон.
- ❖ В случай, че се окажете затънали в снега, завържете дреха с ярък цвят на антена, странично огледало или на друго видно място, за да бъдете забелязани. Периодично почиствайте натрупалия се около ауспуха сняг, за да избегнете отравяне с отработените газове на двигателя.

6.2.8. ГРЪМОТЕВИЧНА БУРЯ

6.2.8.1. Как да избегнем гръмотевичните бури

- ❖ • Ако планирате излет в планината, винаги проверявайте прогнозата за времето преди тръгване. При лошо време си останете вкъщи – ще се разходите друг ден. Безопасността винаги е на първо място.
- ❖ Гръмотевичните бури обикновено се случват следобед. Затова най-доброто време за изкачване на планински върхове е рано сутрин.

- ❖ Стойте колкото се може по-далеч от гръмотевиците. Тъй като светлината се разпространява по-бързо от звука, първо ще видите светкавица и след това ще чуете гръмотевицата. След като видите светкавицата, пребройте секундите, докато чуете гръмотевицата. Ако не успеете да преброите до 30, бързо намерете подходящ подслон.

6.2.8.2. Какво да правим, ако сме на открито

- ❖ • Ако сте на връх или било, тръгнете веднага надолу. Не оставайте на открити пространства.
- ❖ Намерете безопасно място като скален корниз или пещера. Стойте поне на метър от стените и 3 метра от тавана. По възможност стъпете на шалте или друг електроизолиращ материал. По този начин ще бъдете предпазени от протичането на електричеството по земната повърхност.
- ❖ При гръмотевична буря стойте далеч от метални предметите са като гръмоотвод. Изключете мобилните телефони.
- ❖ Независимо дали сте на открито или под заслон, застанете по следния начин: клекнете, наведете главата си и покрийте ушите с длани и дръжте краката си събрани.
- ❖ Ако сте близо до вода – отдалечете се, тъй като водата е добър електрически проводник.
- ❖ Никога не се крийте под високи и самотни дървета.
- ❖ Ако сте запалили огън – изгасете го. Димът е йонизиран газ, който може да предава електричество.
- ❖ Не заставайте до животни. Животните в откритите полета също са изложени на риск от удар от мълния, особено ако се намират близо до метални огради или високи дървета.

6.2.8.3. Какво да правим, ако сме вкъщи

- ❖ • Затворете входните врати и прозорците, стойте далеч от тях.
- ❖ • Избягвайте използването на електрически уреди.
- ❖ • Не използвайте чешмата и душа, тъй като водата е добър електрически проводник.
- ❖ • Не използвайте асансьори. По време на гръмотевична буря е възможно прекъсване на електричеството.

6.2.8.4. Какво да правим по време на гръмотевична буря, ако сме на път

- ❖ Ако сте в кола, спрете, но не слизайте от нея.
- ❖ Ако сте на велосипед, незабавно слезте от него и се отдалечете.
- ❖ Стойте настрани от огради, парапети, електропроводи и други метални конструкции и предмети.

6.2.9. СИЛЕН ВЯТЪР

- ❖ Не оставайте на открито. Има опасност от падащи предмети. Влезте в обществена сграда, подлез, потърсете сигурен подслон.
- ❖ Ако си в планината заеми ниските места до отминаване на опасността.
- ❖ Ако сте на път, спрете автомобила на открито място, далеч от електропроводи и дървета и изчакайте до отминаване на опасността.
- ❖ Ако сте вкъщи, затворете плътно вратите и прозорците

6.2.10. ХИМИЧЕСКО/РАДИАЦИОННО ЗАМЪРСЯВАНЕ

6.2.10.1. Правила за действие.

- Запазете самообладание и споделете за опасността с хората около вас.
- Ако сте вкъщи, спрете вентилационните/климатичните инсталации, затворете прозорците, вратите и отдушниците и ги уплътнете с мокри кърпи, одеяла, завеси и др. Не излизайте навън.
- Ако сте на открито, незабавно напуснете заразения район, като се движите перпендикулярно на посоката на вятъра. Използвайте маска или кърпа, за да защитите дихателните пътища.
- При излизане от заразения район, свалете дрехите и обувките и ги поставете в найлонов плик и го запечатайте. Промийте устата и очите, измийте тялото с вода и сапун. Облечете чисти дрехи.
- Обработвайте хранителните продукти чрез обилно измиване и отстраняване на повърхностния слой.
- Проверявайте за актуална информация от компетентните органи. Важни информационни източници са националните радио и телевизионни канали. Освен чрез тях, предупреждение за опасност може да получите и чрез Национална система за ранно предупреждение и оповестяване и системата BG-ALERT.

6.2.11. НАЦИОНАЛНА СИСТЕМА ЗА РАННО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ (НСРПО)

- Целта на ранното предупреждение и оповестяването е ограничаване на риска при опасност от предстоящо или настъпило бедствие или въздушна опасност, организиране на бързо и ефективно овладяване на ситуацията и намаляване на последиците от нея.
- НСРПО се състои от система за ранно предупреждение и оповестяване на органите на изпълнителната власт и на съставните части на Единната спасителна система (ЕСС) и от система за ранно предупреждение и оповестяване на населението.
- Предупреждението и оповестяването на органите на изпълнителната власт и на съставните части на ЕСС се извършва в зависимост от правомощията и функциите им и от вида и мащабите на бедствията.
- Предупреждението и оповестяването на големи групи хора на определена територия за предстоящо или настъпило бедствие или въздушна опасност и за излъчване на указания за необходимите мерки и действия се осъществява чрез акустични сигнали и гласова информация.
- Акустичните сигнали и гласовата информация се излъчват от крайни акустични устройства (сирени). Като гласова информация се включват предварително записани съобщения за вида опасност и последващи съобщения за конкретната ситуация. Предварително записаните съобщения се излъчват неколкократно във вида: "Внимание! Внимание! Внимание! Опасност от .....! Опасност от .....! Опасност от .....!". Последващите гласови съобщения съдържат информация относно

характеристиките на бедствието (произход, мащаби, прогноза за развитие) и указания за поведение и действия.

- Като допълнение към НСРПО е изградена система BG-ALERT за разпространение на съобщения за предупреждение на населението в случаи на опасни събития чрез мрежите на мобилните оператори до крайните устройства на гражданите (мобилни телефони, таблети и някои смарт часовници), които поддържат технологията Cell Broadcast Service.

6.2.12. РАНИЦА ЗА БЕДСТВИЯ

ОСНОВНИ МАТЕРИАЛИ И СРЕДСТВА НЕОБХОДИМИ ЗА ОКОМПЛЕКТОВАНЕ НА „РАНИЦА ЗА БЕДСТВИЯ“

☐	БУТИЛИРАНА ПИТЕЙНА ВОДА В КОЛИЧЕСТВО ЗА ЦЯЛОТО СЕМЕЙСТВО ЗА ТРИ ДНИ	☐	ВАШИТЕ ЛЕКАРСТВА И ТЕЗИ НА ЧЛЕНОВЕТЕ НА СЕМЕЙСТВОТО В СЛУЧАЙ НА ХРОНИЧНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ
☐	КОНСЕРВИРАНА И СУХА ХРАНА ЗА ЦЯЛОТО СЕМЕЙСТВО С ДЪЛГОСРОЧНА ТРАЙНОСТ ЗА 72 ЧАСА	☐	ПАРИЧНИ СРЕДСТВА
☐	УНИВЕРСАЛНО ДЖОБНО НОЖЧЕ, ОТВАРАЧКА ЗА КОНСЕРВИ ИЛИ ДРУГ УНИВЕРСАЛЕН ИНСТРУМЕНТ	☐	ЛИЧНИ И СЕМЕЙНИ ДОКУМЕНТИ, ЦЕННОСТИ И ДРУГИ
☐	ФЕНЕРЧЕ С БАТЕРИИ	☐	СВИРКА, СВЕЩИ, КИБРИТ, ЗАПАЛКА
☐	РАДИОПРИЕМНИК НА БАТЕРИИ И РЕЗЕРВНИ БАТЕРИИ ЗА НЕГО И ФЕНЕРЧЕТО	☐	КОМПАКТНО ОДЕАЛО ИЛИ СПАСИТЕЛНО ФОЛИО, ДРЕХИ СПОРЕД СЕЗОНА
☐	АПТЕЧКА	☐	САНИТАРНИ И ПРАХОЗАЩИТНИ МАСКИ ЗА ЦЯЛОТО СЕМЕЙСТВО, АНТИБАКТЕРИЦИДНИ КЪРПИ ИЛИ ДЕЗИНФЕКТАНТ
☐	КАРТА НА РАЙОНА	☐	СЕМЕЕН ПЛАН ЗА БЕДСТВИЕ С РАЗПИСАНИ КОНТАКТНИ ДАННИ, СБОРЕН ПУНКТ ЗА ЕВАКУАЦИЯ И ВАЖНИ ПРАВИЛА ЗА ДЕЙСТВИЕ ПРИ РАЗЛИЧНИТЕ БЕДСТВИЯ

ДОПЪЛНИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ И СРЕДСТВА

☐	ПОДГОТВЕТЕ НЕЩА ОТ ПЪРВА НЕОБХОДИМОСТ ЗА ОТГЛЕЖДАНЕ НА ВАШЕТО ДЕТЕ ПОНЕ ЗА 72 ЧАСА	☐	ПОДГОТВЕТЕ НЕЩА ОТ ПЪРВА НЕОБХОДИМОСТ ЗА ВАШИЯ ДОМАШЕН ЛЮБИМЕЦ
☐	КНИГИ, ХАРТИЯ И ПРИНАДЛЕЖНОСТИ ЗА ПИСАНЕ	☐	КОМПАКТНИ ПЪЗЕЛИ ИЛИ НАСТОЛНИ ИГРИ ЗА ЦЯЛОТО СЕМЕЙСТВО
☐	ЧАШИ, ЧИНИИ И ПРИБОРИ ЗА ЕДНОКРАТНА УПОТРЕБА ЗА ЦЯЛОТО СЕМЕЙСТВО	☐	МОБИЛЕН ТЕЛЕФОН И ЗАРЯДНО ИЛИ ДОПЪЛНИТЕЛЕН БАТЕРИЕН ПАКЕТ
☐	ТОАЛЕТНА ХАРТИЯ, ДАМСКИ ПРЕВРЪЗКИ, ДОМАКИНСКО ФОЛИО, НАЙЛОНОВИ ПЛИКОВЕ, ТИКСО	☐	ТОАЛЕТНИ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ

6.2.13. СЕМЕЕН ПЛАН ЗА БЕДСТВИЯ

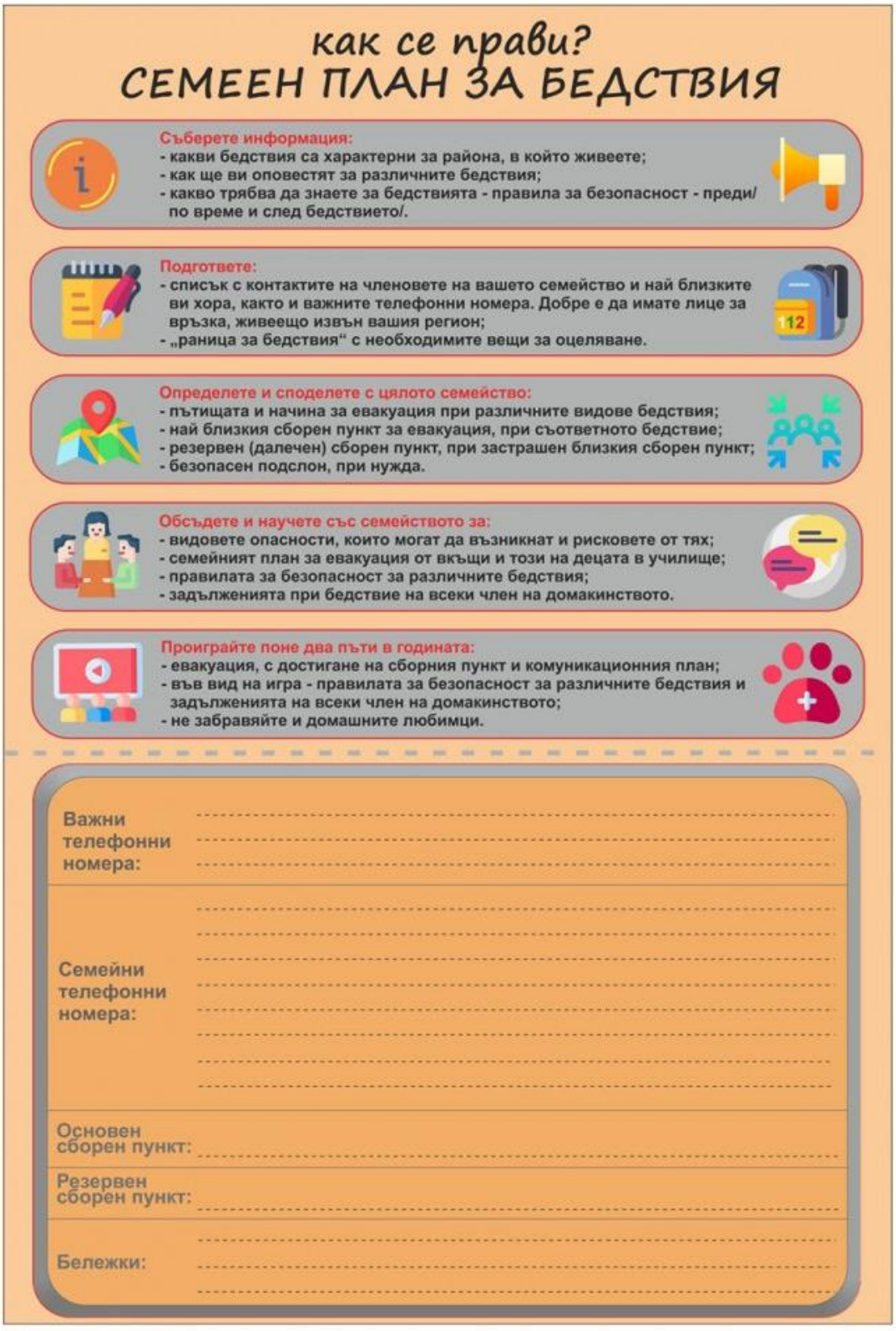

6.2.14. ИЗТОЧНИЦИ ЗА ПОВЕЧЕ ИНФОРМАЦИЯ, СВЪРЗАНА С ПОЖАРНАТА БЕЗОПАСНОСТ И ЗАЩИТАТА НА НАСЕЛЕНИЕТО

6.2.14.1. Информация, наръчници, брошури, презентации, видео и други обучителни материали могат да бъдат намерени на:

- ❖ интернет страницата на Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ (ГДПБЗН) https://mvr.bg/gdpbzn (Информационен център/Правила за безопасно поведение и сигнали за ранно предупреждение и оповестяване на населението).
- ❖ информационния сайт на ГДПБЗН https://pojarna.com/

6.3. Действия и реакция при кризисна ситуация

6.3.2. При настъпило пътнотранспортно произшествие

Оказването на спасителна дейност и спешна медицинска помощ в рамките на първите минути след настъпване на пътнотранспортно произшествие е от ключово значение за овладяване на травмите, ограничаване на инвалидизацията и намаляване на смъртността. Координираните действия на компетентните органи за кризисен мениджмънт са в основата на процеса на управление и справяне с последствията от ПТП. Необходима е добра организация, координация, комуникация и контрол между институциите, адекватно разпределение на отговорностите и прилагане на интегрирана комуникационно-информационна система. Във връзка с гореизложеното, с цел създаване на ефективна организация за координация и взаимодействие между компетентните органи за реагиране при ПТП с пострадали е разработен и Рамков план за действие за управление и справяне с последствията от настъпили пътнотранспортни произшествия – С.П.А.С.И.[44], съдържащ четири етапа: Съобщаване за настъпило ПТП; Повикване и Адресиране на спасителни екипи; Спасяване на пострадалите; Извършване на дейности по нормализиране на движението.

Оперативни цели на С.П.А.С.И. са:

1. Създаване на ефективна организация за координация и взаимодействие между компетентните органи за реагиране при ПТП с пострадали или усложнена метеорологична обстановка, затруднени пътни условия, затруднено и/или блокирано движение по уличната и пътната мрежа;

2. Поддържане на устойчиви връзки за оперативно уведомяване и обмен на информация при прилагането на мерки между компетентните органи в Република България;

3. Повишаване капацитета на органите на изпълнителната власт за обезпечаване на кризисния мениджмънт за справяне с последствията от настъпило ПТП или усложнена пътна обстановка чрез: установяване на приоритетите на реагиране; формиране на информационния поток, вътре в органите за управление и към

[44] Планът е утвърден със заповеди на Министъра на вътрешните работи, Министъра на транспорта и съобщенията, Министъра на регионалното развитие и благоустройство, Председателя на Държавна агенция „Безопасност на движението по пътищата“ и съгласуван с Министъра на здравеопазването.

обществеността – събиране, анализиране и споделяне; управление, координация и контрол на съставните части на ЕСС.

РАЗДЕЛ 7

ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА РИСКОВО ПОВЕДЕНИЕ НА ОПАСНИ СГРАДИ И В ПЛАНИНИТЕ

Какво трябва да се знае?

На какво да се акцентира?

Общи рискове за децата

7.1. Предотвратяване на рисково поведение на опасни сгради и строежи

Превантивни мерки – иницииране на проверки от кметовете на общини на изоставени обществени сгради на територията на съответната община

7.1.1 Как да се разпознае опасния строеж?

Опасни са тези сгради и строежи, които поради естественото си износване или други обстоятелства:

- са станали негодни за използване;
- са застрашени от самосрутване;
- създават условия за възникване на пожар;
- са вредни в санитарно-хигиенно отношение.

Не винаги от пръв поглед може да се определи кой строеж отговаря на това описание, но сигурен знак за това ще бъде ако например конструктивни елементи от сградата или части от фасадата се рушат и падат, с което създават опасност за преминаващите.

7.1.1 Как да се реагира срещу опасния строеж?

Трябва да се сезират компетентните органи, които да направят необходимата проверка и да разпоредят необходимите действия. Това ще стане като напиша в свободен текст жалба или сигнал, които да подам в общината или да изпратя по имейл. Кметът на общината назначава комисия, която да извърши проверка на място и да събере всички необходими данни за вида и

състоянието на строежа. В зависимост от това дали проблемните обстоятелства могат да бъдат отстранени или не, кметът, без да е обвързан от становището на комисията, има право да издаде заповед за поправяне, заздравяване или премахне на опасния строеж. Строежите се поправят, заздравяват или премахват от собствениците за тяхна сметка, в срок определен в заповедта на кмета на общината![45]

7.2. Предотвратяване на рисково поведение в планините

7.2.1. ЗА ВАШАТА СИГУРНОСТ ПРИ ИЗЛЕТИ В ПЛАНИНАТА[46] ПРАКТИЧЕСКИ СЪВЕТИ КЪМ ТУРИСТИТЕ

Анализът на нещастията по нашите планини дава основание да се твърди, че причините за тях са най-често комбинирани, но в повечето случаи се свеждат до следните субективни фактори:

- недостатъчна предварителна подготовка /обща организация, физическа подготовка, технически знания и умения/;
- неподходящи за сезона и терена екипировка и съоръжения;
- неподходяща тактика съобразно конкретните теренни и метеорологични условия, синоптичната прогноза, състояние на участниците и др.;
- самонадеяност, подценяване на обективни фактори;
- психологическа бариера за вземане на адекватни решения, свързани с изчакване, връщане, прекратяване на проявата при рязка промяна на условията за движение в планината.

Ще посочим някои елементарни правила, създадени и проверени още от основателите на планинарството у нас. Вярваме, че за всички ще бъде полезно да опреснят и обогатят познанията си в тази област!

ОРГАНИЗИРАЙТЕ СТАРАТЕЛНО ВАШЕТО ПЛАНИНСКО НАЧИНАНИЕ!

- набавете си туристическа карта и пътеводител; свалете си безплатното приложение на ПСС за мобилни смарт телефони за бърза и точна локализация при нужда;
- проучете маршрута, направете необходимата консултация;
- съставете план за движението си съобразно общия характер на маршрута, трудните и опасни участъци по него, пътищата за аварийното му напускане и продължителността на преходите в светлата част на денонощието;
- създайте и спазвайте тактика на движение в зависимост от терена, метеорологичните условия и прогнози и възможностите на най-слабия в групата;
- съобразете се със сложността на зимната обстановка!
- Ако сте начинаещи туристи, ако не сте сигурни във вашите знания и възможности, ако желаете да направите по сложен маршрут, потърсете услугите на планинския водач.

НАПРАВЕТЕ СИ ПЛАНИНСКА ЗАСТРАХОВКА

[45] Закон за устройство на територията (ЗУТ):
чл. 169 - чл. 170 ЗУТ - относно изискванията към строежите;
чл. 195 ЗУТ - относно субектите, които са задължени да следят за техническото състоянието на строежите;
чл. 196 ЗУТ - относно процедурата по поправяне, заздравяване или премахване на опасните строежи;
чл. 232 ал. 6 ЗУТ - относно административнонаказателната отговорност;
чл. 232 ал. 5 ЗУТ - относно административнонаказателната отговорност.

[46] Материал на Планинската спасителна служба при БЧК

Оказването на помощ в планината се заплаща. Има утвърден списък на видовете помощ, съгласно който се изискват полагащите се суми от пострадалия за оказаната помощ.

ВНИМАНИЕ! Винаги и навсякъде в планините ПСС първо оказва помощ и транспортира пострадалия до контакт с лекарски екип, след което се изяснява с пострадалия и/или неговите близки въпроса за заплащането на помощта. Никой пострадал не е оставен в планината, независимо дали е заплатил или не оказаната му помощ.

ВНИМАНИЕ! Икономически изгоден вариант за туристите спрямо заплащането в брой на оказана помощ, се явява ПЛАНИНСКАТА ЗАСТРАХОВКА. При нежелан инцидент тя ще помогне на Вас и на Планинската спасителна служба при БЧК за преодоляване на финансовите проблеми при разплащане в брой след получаване на долекарска помощ и транспорт в планината.

Такива застраховки се правят от много застрахователни компании в България. В полицата на застраховката трябва да има изричен текст, че се "...поемат разходите на ПСС при БЧК при оказване на помощ в планината".

ПОДБЕРЕТЕ ВНИМАТЕЛНО УЧАСТНИЦИТЕ В ГРУПАТА!

Това могат да бъдат ваши близки, роднини, приятели, колеги, но е нужно да са с близка физическа и техническа подготовка и да са добре екипирани. Големите групи не са желателни. Много често съставът им е разнороден, групата става трудно подвижна, възникват и допълнителни проблеми. От значение е и психологическата съвместимост. При наличието на деца и по-слабо подготвени участници, техните възможности определят поведението на цялата група.

Обявете ръководителя, водача на групата! Дори и в една по-тясна, приятелска компания, следва да има водач /лидер/ който да проведе посочените мероприятия.

НАПРАВЕТЕ ПРЕЦИЗЕН ПОДБОР НА ЕКИПИРОВКАТА И СЪОРЪЖЕНИЯТА!

Не пропускайте да вземете с вас най-необходимите лекарства, превързочни материали, кремове с висок фактор на защита от слънчево греене, както и очила които да ви защитят от ултравиолетовото лъчение.

ОБЯВЕТЕ ВАШИЯ МАРШРУТ С ВЕРОЯТНИТЕ ОТКЛОНЕНИЯ!

Обявете графика на движение! Той трябва да се знае от вашите близки, приятели и колеги!

Съобщете го и в базите и постовете на ПСС при БЧК. Регистрирайте се в хижите. Ако обстоятелствата са наложили промяна на маршрута или графика, при първа възможност информирайте тези, които са знаели за тях!

ТРЪГВАЙТЕ НА ПЪТ САМО КОГАТО СТЕ ЗДРАВИ!

Поддържайте целогодишно добра физическа кондиция!

НЕ СЕ ДВИЖЕТЕ САМИ В ПЛАНИНАТА!!!
ПОТЪРСЕТЕ ВЪЗМОЖНОСТ ЗА КОМУНИКАЦИЯ С НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА!

Особено полезни за целта са мобилните телефони. Те, както и други подобни апарати, трябва грижливо да се съхраняват и ползват. Говорете кратко, пазете ресурса на батерията, мобилния телефон е възможно да Ви помогне в критична за Вас ситуация. Инсталирайте си безплатното мобилно приложение на ПСС, както и други полезни приложения свързани с безопасността в планините. Допълнителна външна батерия ще е полезна.

ИНФОРМИРАЙТЕ СЕ ЗА МЕТЕОРОЛОГИЧНАТА ОБСТАНОВКА!

Следете съобщенията за нейното изменение. Следете информацията в сайта на ПСС при БЧК (www.pss-bg.bg) за състоянието на терена в планините и наличието на лавинна опасност. Информирайте се за работата на лифтовите съоръжения.

ТРЪГВАЙТЕ РАНО, ДВИЖЕТЕ СЕ С УМЕРЕН ХОД!

Не бързайте излишно и почивайте така, че след излета или дневния преход да почувствате приятна умора, без мускулна треска.
Постепенно увеличавайте натоварването и надморската височина. При поява на неразположение, направете почивен ден или слезте в хижа с по-ниска надморска височина.

ВНИМАВАЙТЕ ЗА ОПАСНОСТТА ОТ ИЗГУБВАНЕ!

При мъгла, силен вятър и снеговалеж, особено в откритите части на планината, има реална опасност от изгубване. Затова запомнете:

- Движението при подобни условия да става по маркировката, като се използват азимутни скици, компас и карта за допълнително ориентиране. GPS устройствата ще бъдат изключително полезни.
- Движението да става бавно, **БЕЗ РАЗКЪСВАНЕ НА ГРУПАТА**!
- Следете за броя на хората, не допускайте изоставане;
- При много тежки условия мислете за аварийно напускане на маршрута! В случай, че не сте сигурни къде се движите, слезте по безопасен път в гористата част на планината и организирайте принудителен бивак!
- Не допускайте паника и разногласия! Вслушвайте се в разумните съвети!

ВНИМАВАЙТЕ ЗА ОПАСНОСТТА ОТ ИЗМРЪЗВАНЕ!

Откритите части на тялото могат да измръзнат не само при много ниски температури, но и при комбинация на студ, влага и силен вятър. Затова:

- Осигурете сухи дрехи, шапки и ръкавици.
- При умора не спирайте напълно, намалете темпото, но не лягайте и не сядайте на снега – такава почивката на снега крие опасност от **„бялата смърт”** вследствие на общо преохлаждане на организма. При възможност поемайте повече топли течности и калорична храна.
- При загуба на чувствителност на различни части на тялото, разтривайте внимателно до възстановяване на чувствителността и то само със суха дреха.
- При поява на мехури по измръзналите части на тялото, направете стерилна превръзка, добре изолирана от студа и организирайте максимално бързо евакуация на пострадалия до болница.
- Организирайте транспорт на пострадалите до болнично заведение.

ВНИМАВАЙТЕ ЗА ЛАВИННАТА ОПАСНОСТ!

При наличието на определени условия: сняг, наклонен терен и подходяща температура, различни по обем снежни маси се свличат и формират природния феномен **СНЕЖНА ЛАВИНА**. Скиорите, сноубордистите и туристите, които навлизат във високите части на планините при зимни условия, трябва много добре да познават лавинната опасност и правилата за преминаване на лавиноопасни участъци. Задължително е използването на индивидуални лавинни уреди и екипировка. Трябва да се знае, че лавиноопасни улеи и склонове има и в по-ниските, гористи райони на планините, както и в близост до някои ски-писти. Обикновено (но не и задължително) те са обозначени със специализирана маркировка, съдържаща шахматно разположени жълти и черни квадрати.

ОБЪРНЕТЕ ОСОБЕНО ВНИМАНИЕ НА ХРАНАТА И ПОДДЪРЖАНЕТО НА ВОДНИЯ БАЛАНС НА ОРГАНИЗМА!

Въздържайте се от употреба на алкохол!

ЛЮБУВАЙТЕ СЕ НА ЗАОБИКАЛЯЩАТА ВИ ПРИРОДА, НО И Я ПАЗЕТЕ!

Опаковките и хранителните отпадъци, стъклените буркани и бутилки прибирайте в подходящи торбички и ги връщайте обратно за изхвърляне в градски условия. Пазете горските насаждения и редките растителни видове!

ОБОГАТЕТЕ ЗНАНИЯТА СИ ЗА:

- поддържане на целогодишна физическа кондиция;
- качествени и ефективни планинарски екипировка и съоръжения;
- топография, ориентиране и метеорология;
- оказване на другарска помощ и самопомощ, долекарска медицинска помощ

НЯКОИ ПРАКТИЧЕСКИ СЪВЕТИ ПРИ СКИ ПОХОД В ПЛАНИНИТЕ

- Организирайте предварително Вашия ски излет.
- Използвайте индивидуални лавинни уреди и екипировка.
- Съобразете се с по-късия зимен ден и със сложната зимна обстановка.
- Информирайте се за метеорологичната обстановка и следете съобщенията за състоянието на ски-пистите.
- Грижете се старателно за вашата ски-екипировка.
- Ползвайте правилно регулирани ски-автомати и подходящи зимни дрехи.
- Информирайте Вашите близки къде отивате и кога ще се приберете, като се съобразите с трудните пътни условия.
- Имайте нагласа за прекратяване на излета при неблагоприятна промяна на времето или умора на групата.
- Информирайте се и се консултирайте с Планинската спасителна служба при БЧК.
- При инцидент се обадете на телефон 112.

РАЗДЕЛ 8

СЪВЕТИ ЗА ОКАЗВАНЕ НА ПЪРВА ПОМОЩ[47]

Какво трябва да се знае?

На какво да се акцентира?

Общи рискове за децата

8.1. Ухапване от животно

Външните наранявания, причинени от животни, могат да имат различни последствия. Основно може да се каже, че рани от ухапвания зарастват много трудно. Ако не са почистени бързо и правилно, има голяма вероятност от инфекция. Най-често това са ухапвания от кучета, но биха могли да бъдат причинени и от други домашни любимци, диви или бездомни животни. Непредпазливото поведение при контакт с животни може да причини и други неприятни последици, например бяс. Бясът е много опасен и смъртоносен за хората. Вирусът на бяса се предава чрез слюнката на заразените животни.

Опасности при ухапване от животно:

- Инфекция:
- Загнояване;
- Тетанус;
- Бяс.

Първа помощ при ухапване от животно:

- незабавно измиване с топла сапунена вода (вирусът на бяс е чувствителен към топлина и сапун);
- подсушване на раната;
- поставяне на превръзка;
- обаждане на специализиран екип и посъветване да бъде направена ваксина срещу бяс и тетанус.

Как да се предпазим от инциденти:

[47] Български Червен кръст

Животните, заразени с бяс, се държат необичайно. Внезапно стават свирепи и хапят неочаквано. Слюнката на болни животни е инфектирана и заразна. Видимо болни животни загиват в рамките на седмица. Техните трупове остават инфекциозни.

- На територията, на която е имало заразени животни, не трябва да се галят и докосват други животни.
- Специално внимание е необходимо да се обърне на дивите животни, чиято среда за живеене не е позната.
- Когато животното напада, трябва да се оказва съпротива с всички налични средства.
- Човешкият контакт в такива ситуации трябва да се избягва.
- Препоръчително е да се използва пръчка за защита от нападащото животно.

8.2. Измръзване

Измръзването е увреждане на тъканите, причинено в резултат на студ, влага и вятър, което води до съсирване на кръвта. Измръзването възниква при температура на въздуха по-ниска от 6 градуса по Целзий, което е обвързано с високата влажност на въздуха, когато е студено. Студът намалява кръвоснабдяването на засегнатата тъкан. Особено застрашени са частите от тялото, слабо защитени от мускули и тъкани (пръстите на краката и ръцете, бузите, носа и ушите), както и органи или крайници, които са пристегнати твърде силно с дрехи (напр. краката с обувки).

Разпознаване на измръзване:

Да се разпознае едно измръзване е изключително трудно и често е напълно възможно само след няколко дни. В случаи на съмнение, винаги третирайте като измръзване.

Основни признаци са:

- първоначално изтръпване и бледост на засегнато място;
- болка и синьо-червено оцветяване;

При задълбочаване на измръзването:

- оцветяване на кожата в мраморно бяло до сиво;
- невъзможност за пълноценни активни движения на засегнатите части на тялото;
- изтръпване при докосване;
- силна болка;

Опасности при измръзване

- Некроза на тъканите в резултат на трайно увреждане на засегнатите части на тялото.

Първа помощ при измръзване:

- отстраняване на дрехите, които пристягат;
- поставяне на стерилна превръзка на засегнатата част от тялото;
- постепенно затопляне на тялото – поставяне в стайна температура постепенно, дават се топли и подсладени напитки, но без алкохол;
- затопляне на тялото чрез допълнително дрехи или одеяла;
- посещение на болница или лекар.

8.3. Фрактури

Фрактурата се причинява от директно или индиректно нараняване, което прекъсва целостта на костта. Различават се два вида счупвания:

- закрити счупвания (без повърхностни рани);
- открити счупвания.

Опасности при счупване:

- шок от кръвозагуба и болка;
- открито счупване, придружено с рана, може да предизвика инфекция;
- при оказване на неправилна първа помощ последиците са сериозни;
- възможни са наранявания на нерви, кръвоносни съдове и други органи;

Първа помощ при счупване:

- наранена ръка не трябва да се движи изобщо;
- при открито счупване, придружено с кръвотечение, задължително трябва да се направи превръзка;
- отстраняване на всички дрехи, пръстени и бижута от наранения крайник;
- внимателно и успокояващо отношение към пострадалия;
- незабавно обаждане на Бърза помощ;
- обездвижването на счупената кост се прави с триъгълни кърпи или шина;
- поставяне в подходяща поза и предпазване от неблагоприятни климатични условия.

Третиране:

Оставете ръката неподвижна. Вземете мека подложка и я поставете на нараненото място, ако счупването е закрито. Ако има открито счупване, притискаме двата края на раната един към друг и фиксираме стърчащата кост с марли, памук, рула бинт и триъгълни кърпи.

Обездвижваме с триъгълна кърпа, чийто прав ъгъл поставяме на лакътя. Завързваме кърпата на врата, като се съобразяваме да не причиним болка. Поставяме ръката по-високо от нивото на сърцето. Поставяме студен компрес и завиваме пострадалия.

8.4. Изгаряне

Изгарянията се причиняват от контакт с горещи предмети, пламъци, искри, горещи изпарения и течности, и чрез контакт с електрически ток. Могат да причинят повърхностни или дълбоки наранявания на кожата.

Опасности при изгаряне:

- Шок;
- Инфекция;
- Нарушаване целостта на кожата;

Първа помощ при изгаряне:

- Ограничаване на движението на пострадалия;
- Поставяне на пострадалия в удобна поза;
- Потушаване на пламъка с кърпа, одеяло или дреха;
- Внимателно отстраняване на дрехите върху/около нараняването;
- Обливане на раната с вода в продължение на 10 – 15 минути;

- Подсушаване на изгорената част от тялото със стерилна марля;
- Поставяне на хлабава превръзка в следната последователност: марля, памук, триъгълна кърпа или марля и след това бинт.
- Обаждане на Бърза помощ;
- Успокояване на пострадалия;
- Разхлабване на стегнатите дрехи и обувки
- Постоянен контакт с пострадалия.

Никога:
- не пипаме изгаряниятa с пръсти
- не слагаме мехлеми, пудри или гелове върху изгарянето, защото това може да затрудни лечението в болницата
- не махаме дрехи, залепнали върху изгарянето, защото това може да доведе до допълнително нараняване, загуба на телесни течности и шок (децата са най-застрашени в тези случаи)

8.5. Кръвотечение

При силно кръвотечение изтичането на кръв от кръвоносните съдове е силно и на струи. Има видими признаци за външни кръвоизливи, но са възможни и вътрешни кръвоизливи. Кървенето може да бъде причинено от травма, но също и от болест. Загубата на кръв може да наруши функцията на кръвообращението.

Разпознаване на силно кръвотечение:
- кръвта струи от раната и в рамките на кратък период от време пострадалият губи значително количество кръв;
- локва кръв;
- големи следи от кръв по дрехите.

Опасности при силно кръвотечение:
- кръвозагуба;
- шок;
- смърт.

Първа помощ при силно кръвотечение:

- Задължително се използват предпазни средства (ръкавици за еднократна употреба);
- Поставяне на пострадалия да седне/ легне;
- Притискане на наранения крайник;
- Поставяне на наранената част по-високо от нивото на сърцето;
- Обаждане на Бърза помощ;
- Прави се тампонираща превръзка – марля, памук, неразвит бинт; завърза се кърпа, чийто възел трябва да се направи стегнат и върху самото нараняване;
- При съмнения за шок, пострадалият се поставя легнал, като краката му се повдигат;
- Разхлабват се стегнатите дрехи на пострадалия и се покрива с одеяло или подръчно облекло;
- Успокояване на пострадалия.

8.6. Стандартни предпазни мерки (при всеки пострадал):

- ❖ Лична безопасност – уверяваме се, че е безопасно за нас да приближим пострадалия и да му помогнем; слагаме си ръкавици, за да се предпазим от инфекции.
- ❖ Поставяне: пострадалият да се постави така, че да изпитва възможно най-малко болка, за да се чувства добре.
- ❖ Топлина: пострадалият се завива, ако е студено, и се предпазва от слънцето, когато е топло.
- ❖ Психологична подкрепа: осигуряваме спокойствие на пострадалия! Оставаме до него, като му говорим, за да знае, че има някого до себе си.

РАЗДЕЛ 9

МОНИТОРИНГ, ПЕРИОДИЧЕН ПРЕГЛЕД И АКТУАЛИЗИРАНЕ НА НАСОКИТЕ

Защо се прави?

9.1. Преглед и актуализиране

Ежегодно до 15 септември или в срок от 1 месец от влизане в сила на промяна на даден нормативен акт, всяка отговорна институция извършва преглед на предоставените материали.

Насоките се изменят и допълват под ръководството на Държавната агенция за закрила на детето в съответствие с:

1. нормативни промени;
2. възникнала необходимост, вследствие на практиката по прилагането им;
3. други случаи извън т. 1 и т. 2.

Актуализираните материали се предоставят на Държавната агенция за закрила на детето за изменение и допълнение на Насоките и изпращането им за съгласуване от всички отговорни институции.

9.2. Мониторинг

9.1. Осъществява се ежегодно от Държавната агенция за закрила на детето, като специализиран орган за ръководство, координиране и контрол, чрез събиране на информация

по образец от всички отговорни институции по прилагането на Насоките. Обхваща времевия диапазон на учебна година. Учебната година в предучилищното образование започва на 15 септември и е с продължителност 12 месеца[48]

9.2. Държавната агенция за закрила на детето изготвя обобщена информация с резултатите и с конкретни предложения за подобрение при възникнала необходимост, която се изпраща на заинтересованите страни.

9.3. При констатирани неподходящи практики, при постъпили сигнали или по искане на заинтересованите страни ДАЗД може да инициира дискусии за отстраняване на неправомерните практики и за подобряване на междуинституционалното сътрудничество.

РАЗДЕЛ 10

КОНТАКТИ НА ОТГОВОРНИТЕ ИНСТИТУЦИИ

За допълнителни разяснения, обучения, посещения на място и предоставяне на допълващи и надграждащи материали

1. Главна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението" – МВР

Главна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението" (ГДПБЗН) е национална специализирана структура на МВР, която предоставя административни услуги, осъществява дейностите по осигуряване на пожарна безопасност и защита при пожари, бедствия и извънредни ситуации, както и свързаните с тях превантивна, информационна, контролна и административнонаказателна дейности. (виж чл. 6 и 39 от ЗМВР).

Официална интернет страница: https://mvr.bg/gdpbzn/

Адрес на Главна дирекция "Пожарна безопасност и защита на населението":
гр. София 1309 ул."Пиротска" №171А,
телефони: 02/96010262; 02/9821222,
e-mail: nspab@mvr.bg
Pojarna.com – информационен сайт на ГДПБЗН

2. Националната система за спешни повиквания с европейски номер 112 осигурява на гражданите, намиращи се на територията на Република България, непрекъснат, бърз и

[48] Чл. 63, ал. 2 от Закона за предучилищното и училищното образование

безплатен достъп до службите за спешно реагиране за получаване на помощ при спешни случаи с цел защита на живота, здравето, сигурността и имуществото им. Единният европейски номер 112 (ЕЕН 112) се използва при необходимост от спешна помощ при различни рискове за живота, здравето, сигурността и имуществото на гражданите.

3. Кмет на Община – съгласно Закона за защита при бедствия, кмета организира и ръководи защитата при бедствия на територията на общината. Със заповед на кмета се създава общински щаб за изпълнение на общинския план за защита при бедствия.

4. Областен управител – председател на областен съвет за намаляване на риска от бедствия. Членове на областният съвет са кметовете на общини или оправомощени техни представители, по един представител на общинския съвет от всяка община на територията на областта, директорът на регионална дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“, директорът на областната дирекция на МВР, командирът на военното формирование на територията на областта, директорът на териториалната дирекция на Държавна агенция „Национална сигурност“, директорът на центъра за спешна медицинска помощ, ръководителите на териториалните звена на централната администрация на изпълнителната власт, юридически лица, включително юридически лица с нестопанска цел, и други, имащи отношение към намаляването на риска от бедствия.

5. Държавна агенция за закрила на детето (ДАЗД) – единственият специализиран орган на Министерския съвет за ръководство, координиране и контрол за осъществяване на държавната политика по дейности за закрила на детето в Република България. При наличие на травмиращи събития или ситуации с висока степен на риск за деца, характеризиращи се с пострадали или загинали хора, или пък с тежки травми - например акт на насилие, терористични актове, природни бедствия, автомобилни катастрофи и др., с висок обществен интерес и публичност, Кризисната интервенция е прилагане на комплексна, изчерпателна и многокомпонентна програма за спешна психологическа помощ при критични/стресови събития.

За контакти: 1051 София, ул. „Триадица“ № 2
тел.: +359 2 933 90 11, факс: +359 2 980 24 15
e-mail: sacp@sacp.government.bg
web: www.sacp.government.bg

6. Национална телефонна линия за деца /НТЛД/ 116 111 – НТЛД се управлява и администрира от Държавната агенция за закрила на детето. Линията е предназначена за подкрепа на всички деца и семействата им. Операторите, които отговарят на обажданията, са обучени психолози, които 24 часа, 7 дни в седмицата, анонимно и напълно безплатно са готови да изслушат, подкрепят, консултират и насочват обаждащите се по всички въпроси, които ги вълнуват. При данни за риск за дете, незабавно се сезират органите за закрила на детето, в чийто обхват се намира то за проучване и предприемане на мерки и действия за защита, като ДАЗД.

https://www.116111.bg/

7. Дирекциите „Социално подпомагане" (ДСП), в които функционира Отдел „Закрила на детето", които са част от териториалните поделения на **Агенцията за социално подпомагане /АСП/** в страната. Пряко ангажиран с дейностите по закрила на детето е ОЗД към ДСП, който определя и провежда конкретни мерки по закрилата на детето и контролира изпълнението им. Всеки случай на дете е индивидуален, поради което при постъпване в ОЗД на сигнали за нарушени права на дете, или при самосезиране, се извършва спешно проучване на конкретния случай и се предприемат мерки за защита правата и интересите на детето. АСП е администрация към министъра на труда и социалната политика за изпълнение на държавната политика по социално подпомагане.

Контакти на дирекциите „Социално подпомагане": https://asp.government.bg/bg/kontakti/teritorialni-strukturi/

8. Контакти на **Държавна агенция „Безопасност на движението по пътищата"**, както и допълнителна информация и материали можете да намерите на следните адреси:

Официална интернет страница: https://www.sars.gov.bg/
Имейл адрес: agency@sars.gov.bg
Ю тюб канал: https://www.youtube.com/@DABDP/videos
Фейсбук страница: https://www.facebook.com/StateAgencyRoadSafety/
Информационен бюлетин на ДАБДП: https://www.sars.gov.bg/za-potrebitelya/buletin/
Полезно за деца: https://www.sars.gov.bg/obuchenie/
Информационни материали: https://www.sars.gov.bg/news/brochures/

9. Български Червен кръст /БЧК/ - Българският Червен кръст е доброволна организация, която е част от Международното червенокръстко движение и се ръководи от неговите основни принципи: неутралност, хуманност, безпристрастност, независимост, доброволност, единство и универсалност. Чрез своята мрежа от доброволци в цялата страна БЧК подкрепя уязвимите хора в бедствени и кризисни ситуации[49]. Посредством програми за обучение[50] и дейности в полза на обществото допринася за облекчаване и предотвратяване на страданието във всичките му форми, закриля здравето и живота и осигурява уважение към човешката личност.

За повече информация за обучителните програми за доброволци и за програмите за обучение на ученици:

За контакти Български младежки Червен кръст
Бул. „Джеймс Баучер" №76
1407 София
E-mail: youth@redcross.bg
https://youth.redcross.bg/
https://www.redcross.bg/activities/activities3/vodno3

10. Комисията за защита на потребителите /КЗП/ е специализиран административен орган, който има контролни правомощия по редица нормативни актове, регламентиращи

[49] Помагало за доброволци за провеждане на ателиета по психосоциална подкрепа на деца в училище
[50] Програма „Хелфи"

потребителската защита, като основен такъв е по спазване изискванията на Закона за защита на потребителите /ЗЗП/, Закона за туризма /ЗТ/, Закона за потребителския кредит /ЗПК/, Закона за кредитите на недвижими имоти на потребители /ЗКНИП/ и т.н. Тези нормативни актове дават уредба на правата на потребителите, задълженията на търговците, правомощията на държавните органи, съставите на административните нарушения, предвидените за тях санкции и принудителните административни мерки. Комисията за защита на потребителите /КЗП/ упражнява общият надзор и контрол върху вътрешния пазар на стоки и услуги, условията и редът, за които са уредени в Закона за защита на потребителите, както и изискванията за общата безопасност на стоките и услугите, задълженията на производителите, вносителите и дистрибуторите за спазване на обща безопасност.

Линк към сайта на Комисията за защита на потребителите - https://www.kzp.bg/

Линк към сайта на Комисията за защита на потребителите със съвети към потребителите: https://potrebiteli.info/

За контакти:
гр. София, ул. "Врабча" № 1, ет. 3-5
Тел.: 02/ 933 05 65
Телефон на потребителя: 0700 111 22
Електронна поща: info@kzp.bg

11. Главна дирекция „Надзор на пазара” е част от специализираната администрация в рамките на Държавна агенция за метрологичен и технически надзор /ДАМТН/. Тя осъществява надзор на пазара на продуктите, пуснати на пазара, за съответствие с изискванията на Закона за техническите изисквания към продуктите, наредбите по чл. 7 и мерките по прилагането на чл. 26а ал. 3 от него, Регламент (ЕС) № 305/2011 на ЕП и Съвета за определяне на хармонизирани условия за предлагането на пазара на строителни продукти, Наредбата по чл. 21д, ал.1 от Закона за защита от вредното въздействие на химичните вещества и смеси и Наредбата за излязлото от употреба електрическо и електронно оборудване по чл.13, ал.1 от Закона за управление на отпадъците.

Линк към сайта на Държавна агенция за метрологичен и технически надзор – https://www.damtn.government.bg

12. „Напоителни системи“ ЕАД е дружество 100% държавна собственост. Дружеството стопанисва общо 181 язовири, от които 19 комплексни и значими и 15 ретензионни. Освен язовирите, НС ЕАД стопанисва и 540 изравнители. Общата дължина на изградените открити канали е около 5441 км, а на закрита тръбна мрежа около 9269км. Отделно, общата дължина на изградените деривационни канали е около 530км, а на напорните тръбопроводи – около 2238км. Така описаната канална и тръбна мрежа, заедно с останалите съоръжения от напоителните системи, вкл. язовири, водохващания, помпени станции и др., са проектирани за обслужване на около 5 376 хил. дка годни за напояване площи. Към днешна дата ежегодно „Напоителни системи“ ЕАД доставя вода до около 300хил. декара, което е около 5,5% от възможните за обслужване площи, на територията на цялата страна. Към момента се извършва актуализация на използваните и годни съоръжения, с оглед бъдещата им рехабилитация и възможност за увеличаване на ежегодно обслужваните площи. Описаните напоителни системи

и съоръжения, които „Напоителни системи“ ЕАД стопанисва, обхващат територията на цялата страна, като всяка има своите специфични особености, в зависимост от географското си местоположение, локалния релеф и надморска височина.

ПРИЛОЖЕНИЯ:

1. **Критична инфраструктура (големи и дълбоки канали, язовири), която е в близост до населени места („Напоителни системи“ ЕАД);**
2. **Презентации за жп безопасността: „Безопасност в района на жп инфраструктура“ и „Как да се държим в района на гарите“ (ДП „НКЖИ“)**
3. **Наръчник за родителя „Дръж под око“ (БЧК)**
4. **„Приятели с водата“ – Тетрадка за ученика (БЧК)**
5. **„Приятели с водата“ – Книга за учителя (БЧК)**
6. **Помагало за доброволци за провеждане на ателиета по психосоциална подкрепа за деца в училище (БЧК)**
7. **Кратък наръчник за родители и учители по БДП (ДАБДП)**
8. **Презентации за здравословен живот: „10 стъпки за спиране на цигарите“, „Алкохол и ПТП“, „Вреда от пушене и алкохол“, „Детска безопасност“, „Помагало при предозиране с ПАВ“, „Стоп на тютюнопушенето“ (МЗ)**

СЪДЪРЖАНИЕ:

Общи положения:…….....1

Автор на насоките:……..6

Използвани съкращения:……..6

Списък на използваните термини и определения:……18

РАЗДЕЛ 1 27

СПЕЦИАЛИЗИРАНА ЗАКРИЛА НА ДЕЦА НА ОБЩЕСТВЕНИ МЕСТА 27

1. Изисквания за придружаване на дете на обществено място от пълнолетно дееспособно лице за придружител, след определен час и диференцирани, съобразно възрастта на детето 28

РАЗДЕЛ 2 31

ПРАВИЛА ЗА БЕЗОПАСНОСТ ПРИ ПОЛЗВАНЕ НА ОБЩЕСТВЕН ТРАНСПОРТ.....31

2.1 Подходящо поведение на участниците в движението по пътищата в качеството им на пешеходци. 32

2.2 Подходящо поведение на участниците в движението по пътищата в качеството им на пътници. 35

2.2.1. Организиран превоз на деца 38

2.3. Подходящо поведение на участниците в движението по пътищата в качеството им на водачи. 42

2.4. Правила за безопасно поведение в районите на железопътния транспорт......46

2.4.1. Как да преминаваме през железопътните линии 47

2.4.2. Рисуване на графити върху влакове, селфи, хвърляне на камъни по влаковете и поставяне на предмети върху железопътните релси 48

2.4.3. Безопасно придвижване в района на гара или междугарие....49

2.4.4. Безопасност при качване, слизане и пътуване с влак:....49

РАЗДЕЛ 3 51

ПРАВИЛА ЗА БЕЗОПАСНОСТ НА ДЕЦАТА КАТО ПОТРЕБИТЕЛИ НА ОПРЕДЕЛЕНИ СТОКИ И УСЛУГИ....51

3.1. Изисквания за безопасност на обществено достъпни площадки за игра, разположени на открито и на закрито /в търговски центрове, заведения за хранене и развлечения, хотели, детски градини и др. 51

3.2. Електрически тротинетки и велосипеди за ползване по обществени пътища – рискове от инциденти и наранявания при използване на продуктите 52

3.3. Пиротехнически изделия. Изисквания за пиротехнически изделия....53

3.4. Играчки. Изисквания за играчките....54

3.5. Радиосъоръжения. Изисквания за радиосъоръженията. 56

3.6. Асансьори. Изисквания за асансьори.....57

3.7 Електрически уреди. Изисквания за електрическите уреди. 58

РАЗДЕЛ 4 60

ПРЕВЕНЦИЯ НА УПОТРЕБАТА НА АЛКОХОЛ, НИКОТИН И ПРОИЗВОДНИ ИЗДЕЛИЯ, ПСИХОАКТИВНИ ВЕЩЕСТВА (ПАВ) И ОТГОВОРНОСТТА НА РОДИТЕЛИТЕ....60

4.1. Алкохол и вредите от употребата му 60

4.2. Изисквания за никотин и производни изделия 63

4.3. Рискове от употребата на енергийни напитки и райски газ....68

Регулиране на енергийните напитки....69

Здравни рискове, свързани с високата консумация....69

Производство и предлагане на енергийни напитки 69

Вреди от употребата на диазотен оксид (райски газ) 70

РАЗДЕЛ 5 73

СПЕЦИАЛИЗИРАНА ЗАКРИЛА НА ДЕЦА В ТЪРГОВСКИ ОБЕКТИ, СПОРТНИ ОБЕКТИ И В ОНЛАЙН ПРОСТРАНСТВОТО 73

5.1. Специализирана закрила в МОЛ-ве....73

5.2. Специализирана закрила на стадиони и при спортни мероприятия....75

5.3. Правила за безопасност на децата и учениците в компютърната мрежа в детската градина, училището и в интернет 75

РАЗДЕЛ 6 76

ПРАВИЛА ЗА БЕЗОПАСНОСТ ПРИ ПОЛЗВАНЕ НА ВОДНИ ПЛОЩИ И ПРИ БЕДСТВИЯ, ПОЖАРИ И ИЗВЪНРЕДНИ СИТУАЦИИ 76

6.1. Правила за безопасност на децата и учениците при ползване на водни площи – реки, езера, язовири и микроязовири, открити канали и крайбрежните морски води 76

6.1.1. Правила за безопасност на децата и учениците при ползване на водни площи 77

6.1.2. Правилата за безопасност на децата и учениците при ползване на реки 79

6.1.3. Правилата за безопасност на децата и учениците при ползване на езера 81

6.1.4. Правилата за безопасност на децата и учениците при ползване на язовири и микроязовири 83

6.1.5. Безопасността на децата и учениците при ползване на открити канали 84

6.1.6. Безопасността на децата и учениците при ползване на крайбрежните морски води 85

6.2. Инструкции за безопасност при ползване на плавателни съдове 87

6.2.1. На лицата, ползвателите на плавателния съд се: 87

6.2.2. Изисквания към ползвателите на водно колело 88

6.2. Бедствия, пожари и извънредни ситуации 89

6.2.1. Общи положения 89

6.2.2. ПОЖАР У ДОМА 92

6.2.3. ПОЖАР НА ОБЩЕСТВЕНО МЯСТО 96

6.2.4 ГОРСКИ ПОЖАР 97

6.2.5. ЗЕМЕТРЕСЕНИЕ 98

6.2.6. НАВОДНЕНИЕ 99

6.2.7. УСЛОЖНЕНА ЗИМНА ОБСТАНОВКА 101

6.2.8. ГРЪМОТЕВИЧНА БУРЯ 101

6.2.9. СИЛЕН ВЯТЪР 102

6.2.10. ХИМИЧЕСКО/РАДИАЦИОННО ЗАМЪРСЯВАНЕ 103

6.2.11. НАЦИОНАЛНА СИСТЕМА ЗА РАННО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ И ОПОВЕСТЯВАНЕ (НСРПО) 103

6.2.12. РАНИЦА ЗА БЕДСТВИЯ 105

6.2.13. СЕМЕЕН ПЛАН ЗА БЕДСТВИЯ 106

6.2.14. ИЗТОЧНИЦИ ЗА ПОВЕЧЕ ИНФОРМАЦИЯ, СВЪРЗАНА С ПОЖАРНАТА БЕЗОПАСНОСТ И ЗАЩИТАТА НА НАСЕЛЕНИЕТО 107

6.3. Действия и реакция при кризисна ситуация 107

РАЗДЕЛ 7 108

ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА РИСКОВО ПОВЕДЕНИЕ НА ОПАСНИ СГРАДИ И В ПЛАНИНИТЕ 108

7.1. Предотвратяване на рисково поведение на опасни сгради и строежи 108

Превантивни мерки – иницииране на проверки от кметовете на общини на изоставени обществени сгради на територията на съответната община 108

7.1.1 Как да се разпознае опасния строеж? 108

7.1.1 Как да се реагира срещу опасния строеж? 108

7.2. Предотвратяване на рисково поведение в планините 109

РАЗДЕЛ 8 113

СЪВЕТИ ЗА ОКАЗВАНЕ НА ПЪРВА ПОМОЩ 113

8.1. Ухапване от животно 113

8.2. Измръзване 114

8.3. Фрактури 114

8.4. Изгаряне 115

8.5. Кръвотечение 116

8.6. Стандартни предпазни мерки (при всеки пострадал): 117

РАЗДЕЛ 9 117

МОНИТОРИНГ, ПЕРИОДИЧЕН ПРЕГЛЕД И АКТУАЛИЗИРАНЕ НА НАСОКИТЕ 117

9.1. Преглед и актуализиране 117

9.2. Мониторинг 117

РАЗДЕЛ 10 118

КОНТАКТИ НА ОТГОВОРНИТЕ ИНСТИТУЦИИ 118

ПРИЛОЖЕНИЯ 122